

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 4 (718)

2011 m. vasario 26 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

5

Atminimo ženklas Vilniaus
lietuvių dviklasei mokyklai

„Vorutos“ prenumeratorių dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio
„Voruta“ prenumerata 2011 metams.
Prenumeratos kaina (indeksas 0135):

1 mėn. – 3,00 Lt
3 mėn. – 9,00 Lt
6 mėn. – 18,00 Lt

Prenumeratos kaina (pensininkams, neįgalie-
siems, moksleiviams, studentams, mokytojams,
indeksas 0136):

1 mėn. – 2,80 Lt
3 mėn. – 8,40 Lt
6 mėn. – 16,80 Lt

- prenumerata trumpesniai nei metų ar pus-
mečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui)
priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu
nenurodyta kitaip).

Galima užsiprenumeruoti elektroninę „Voru-
tos“ laikraščio versiją. Ji atsiunčiama į el. paštą
pdf formatu.

1 mėn. – 2,00 Lt
3 mėn. – 6,00 Lt
6 mėn. – 12,00 Lt

Periodinius leidinius galima užsisakyti ir interne-
tu, bendrovės tinklalapyje www.post.lt.

Keistas vizitas

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė ir Lenkijos Prezidentas Bronisławas Komorovskis šv. Mišių Vilniaus Arkikatedroje metu

Sausio 13 d. supanikavę partnerys-
tės su Lenkija strategai vasario 16 d.
galėjo lengviau atsistoti – Lenkijos
Prezidentas, diplomatiniais šampais
kalbant, „savo atvykimu pagerbė Lie-
tuvą“: dalyvavo pakeliant trijų Baltijos
šalių vėliavas, pasakė sveikinimo kalbą
ir net įterpė keletą frazių lietuviškai.

Viskas būtų gražu, jei ne keli esmi-
niai akcentai.

Didžiausiu akibrokštu galima laikyti
B. Komorovskio lankymąsi Maišiaga-
loje ir susitikimą su vietine lenkų
bendruomene bei AWPL atstovais. Aki-
brokštu todėl, kad vykimas į Maišiagalą
buvo prieš Nepriklausomybės šventės
iškilmes, o ne po jų. Taip sudėlioti

protokoliniai prioritetai menkina paties
vizito reikšmę ir net užgauna Lietuvą.
Juo labiau, kad savo sveikinimo kalboje
Lenkijos Prezidentas padėkojo Lietuvos
prezidentei už jos viešnagę Varšuvoje
per Lenkijos Nepriklausomybės šventę.
Tai galėjo atrodyti kaip užuomina, kad
šis B. Komorovskio apsilankymas yra
viso labo tik skolos grąžinimas Lietu-
vos vadovei. Paprastai tokiais atvejais
dėkojama atsisveikinant su svečiais. Ar
B. Komorovskis to nepadarė lapkričio
11 d. ir leido išvykti Lietuvos Presiden-
tei, su ja neatsisveikinęs?

Bet grįžkim į Maišiagalą. Susitikime
su Lenkijos Prezidentu AWPL veikėjai
ėmėsi įprastos taktikos – verkšleni-

mo ir skundų, kaip negeri „litvinai“
skriaudžia vargšus „poliacus na Litvie“.
Pabaigoje žodį tarė Lenkijos Presiden-
tas, „lenkus Lietuvoje“, jų džiaugsmui,
pavadinęs lenkų tautos dalimi. Tačiau
B. Komorovskio nusistebėjimą, kad
Lietuva nesilaiko 1994 m. sutarties,
reikia grąžinti jam atgal, parodymus,
kaip Lenkija pažeidžia Sutarties 14-tąją
skyrių ir savo piliečių lietuvių pavardes
rašo ne „pagal skambesį“, kaip kad
numatyta sutartyje, o grynai lenkiš-
kai. Artimiausias pavyzdys – Punsko
valsčiaus internetinė svetainė, kurioje
valsčiaus viršaičio lietuvių Vytauto Liš-
kausko asmenvardis rašomas ne Witau-
tas Liszkauskas, o Witold Liszkowski,
t. y. taip, kaip ir jo pase: <http://www.ugpansk.pl/>.

Tad sutarties pirmiausia turi laiky-
tis Lenkija, nes sutartis galioja abiem
pusėms. Rašyti pavardes tos tautos raš-
menimis (Lenkijos lietuvių – lietuviškai,
Lietuvos lenkų – lenkiškai) 1994 m.
sutartyje nėra numatyta, o atskiros su-
tarties su Lenkija tuo klausimu Lietuva
nėra pasirašiusi. Vadinas, Lenkijos
Prezidentas arba blogai informuotas,
arba irgi tęsia cinišką dvigubų standar-
tų politiką Lietuvos atžvilgiu, pradėtą
dar Suvalkų sutarties brutaliu laužymu
1920 m. spalį.

Dar ciniškiau Maišiagaloje nuskam-
bėjo AWPL vadukų verkšlenimas, jog
Lietuvos valdžia blogina ir net žlugdo
lenkų švietimą, numadčius tautinių ma-
žumų mokyklose kelių dalykų dėstymą

Nukelta į 4 p.

Apie Lietuvai daug nusipel- niusį islandų kalbininką Jorundurą Hilmarssoną

Akad. Zigmantas Zinkevičius

Prasidėjus
1988 m. Lietu-
voje Atgimimui
užsienio baltistai
savo šalyse atliko
svarbų darbą at-
gimstančios Lietu-
vos naudai. Antai
žymusis rusų bal-
tistas Vladimiras
Toporovas atsi-
sakė valstybinės
premijos, kuri jam
turėjo būti įteikta
tuoj po sausio 13-
osios įvykių, pareiškęs, kad negalės jos pri-
imti iš kruvinų rankų (plačiau apie šį didįjį
mokslininką žr. Lietuvių kalbos instituto
2009 m. išleistą atsiminimų knygą *Vladimiras
Toporovas ir Lietuva*). O kiek puikių knygų,
populiarinusių atgimstančią Lietuvą Vaka-
ruose parašė italų baltistas Pietras Umbertas
Dinis! Vokiečių baltistas Fridrichas Scholzas
(Šolcas) tada populiario ne tik Lietuva,
bet ir atgimstančias abi kitas Baltijos šalis
(Latviją ir Estiją). Žymiausias amerikiečių
baltistas Viljamas Schmalstiegas (Šmolsti-
gas) sovietų blokados metu ne tik sielojosi
dėl lietuvių vargų, bet ir pinigais šelpė

lietuvių kalbininkus. Tokius ir panašius
pavyzdžius galima būtų tęsti. Baltistų buvo
ir dabar tebėra daugelyje pasaulio šalių, ir
visur jie anuomet stengėsi nuteikti Vakarų
visuomenę žiūrėti palankiai į atgimstančią
Lietuvą, remti jos siekius.

Šįkart norisi papasakoti apie islandų
baltisto Jorunduro Hilmarssono veiklą. Jį
šio straipsnio autorius gerai pažinojo, su
juo teko nemaža bendrauti. Beje, jo vardą
lietuviškai galėtume rašyti ir Jorundas, nes
islandų kalbos galūnė -ur savo kilme atitinka
lietuvių -as. Šis mokslininkas buvo pirmasis
ir iki šiol vienintelis mažos islandų tautos
baltistas ir indoeuropeistas.

Jis gimė 1946 m. kovo 15 d. Islandijos
sostinėje Reikjavike. Baigęs ten pat klasikinę
gimnaziją buvo tėvo verčiamas pasirinkti jo
paties ir senelio profesiją – teisės mokslus.
Bet Jorunduras išvyko į Norvegiją (tolimųjų
savo protėvių žemė) ir įstojo į Oslo universi-
tetą studijuoti lyginamosios indoeuropiečių
kalbotyros. Tos studijos užsitęsė su pertrau-
komis nuo 1966 iki 1977 m. Buvo vieno iš
žymiausių pasaulio baltistų, norvegų kalbi-
ninko Christiano Stango mokinyas.

Chr. Stango paragintas Hilmarssonas
1971 m. išsirūpino siuntimą į Sovietų Sąjun-

Nukelta į 6 p.

Vasario 16-oji – valstybės atkūrimo ir 1949 m. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracijos pasirašymo diena

Auksutė Ramanauskaitė-
Skokauskienė

1918 m. vasa-
rio 16 d. Lietu-
vos Taryba mūsų
sostinėje Vilniuje
pasirašė Lietuvos
Nepriklausomy-
bės aktą, kuris nu-
tiesė kelią į šiek
tik ilgiau nei dvi-
dešimt metų tru-
kusį Lietuvos Ne-
priklausomybės
laikotarpį. Apie šį
svarbų įvykį buvo
paskelbta 1918 m. vasario 19 d. „Lietuvos
aido“ numeryje. Per pasaulį praūžus
Antrajam pasauliniam karui, Sovietų
okupuotoje Lietuvoje 1949 m. vasario
16 d. partizanai, Lietuvos Laisvės Kovos
Sąjūdžio (LLKS) Tarybos nariai Minaičių
kaime, Radviliškio rajone pasirašė LLKS
Tarybos Deklaraciją, taip dar kartą raštu
pažymėdami Lietuvos Laisvės siekį.
Sovietmečiu Vasario 16-osios minėti
viešai negalėjome ir faktai apie LLKS
Tarybos Deklaracijos pasirašymą buvo
griežtai nutylimi. Tik 1990 m. kovo 11
d. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę,
buvo galima viešai prabilti apie šiuos
mūsų istorijos puslapius.

1918 m., 1949 m. ir
1990 m. paralelės

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepri-
klausomybės aktą pasirašiusi Lietuvos
Taryba buvo sutelkta iš to meto švie-
suolių, kuriuos į Tarybą išrinko 1917
m. Vilniaus konferencijoje dalyvavę
delegatai. To meto Lietuvos laisvės siekį
ir valstybės kūrimą skatino Vakarų Eu-
ropoje sklandančios tautiškojo idėjos,
didėjanti lietuvių identiteto savimonė,
idėjai realizuoti susiklostė palanki tarp-
tautinė situacija.

Vasario 16-osios Lietuvos Nepriklau-
somybės akte pažymima, kad Lietuva
yra nepriklausoma, demokratinė vals-
tybė. Valstybės sandarą ir santykius su
kitomis valstybėmis apibrėžti pavesta
Steigiamajam Seimui, kuris turėjo būti
išrinktas visų Lietuvos gyventojų de-
mokratinio būdu. Istorikai pažymi, kad
paskelbus apie Lietuvos Nepriklauso-
mybę, faktiškas politinis valdymas ne
iš karto atiteko Lietuvai – mes vis dar
buvome priklausomi nuo Vokietijos ir
Rusijos, bet dėl Vokietijos pralaimėjimo

Nukelta į 4 p.

Mažoji Lietuva

Kuršių nerijos kurortai ir industrinė epocha

Doc. dr. Nijolė STRAKAUSKAITĖ, Klaipėda

Tėsinys. Pradžia Nr. 1

Suvokimas, jog kraštovaizdis yra labai svarbi kurorto plėtros sąlyga akivaizdus nuo pat pirmojo kurorto Kuršių nerijoje – Juodkrantės raidos pradžios, nes jau per pirmus kelis jo gyvavimo dešimtmečius buvo daug nuveikta, kuriant kurorto infrastruktūrą, išradingai pritaikytą išryškinti kraštovaizdžio privalumus.

Ryškus pavyzdys, iliustruojantis racionalumo ir estetikos suderinamumą plėtojant kurorto infrastruktūrą – nutiesti pasivaikščiavimo takai miške, atvėrę sengirės ties Juodkrante, kuri atsilaikė prieš keliaujančio smėlio atakas, kraštovaizdžio grožį. Poilsiautojai ypač pamėgo XIX amžiaus pabaigoje įrengtą didžiąją promenadą, kuri tęsėsi nuo viešbučių kvartalo per kopagūbrio, tuomet ką tik apšodinto medeliais, paviršius iki jo aukščiausios vietos (60 metrų virš jūros lygio iškilusios kopos) miške *Blocksbergo* ir baigėsi išėjimu į pamiarį, kur dar kuri laiką galima buvo stebėti *Stantien&Becker* firmos veiklą.

Firmos *Stantien&Becker* veiklos Juodkrantėje pabaigoje čia jau šurmuliavo intensyvus kurortinis gyvenimas, kas vasarą priviliojantis kelis tūkstančius vasarotojų (1909 m. – 3 096, 1918 m. - 3771)⁸⁹ neskaitant savaitgalio iškylautojų. Šis kurorto šurmulys sudarė didelį kontrastą atmosferai, vyravusiai Juodkrantėje dar tik „išibėgėjant“ kurortui, kurią vaizdžiai aprašė O. Galgau:

„Didžiamame viešbutyje [*Kurischer Hof* – N. S.] radau šeimniną su jo inamiais priekavos, kurią jie gerė visi sykiu, kaip viena šeima, ponios ir ponai dar apsilikę rytiniais drabužiais. Kuo vėlesnis metų laikas ir kuo daugiau išvažiuoja vasarotojų, tuo likusieji glaudžiau sueina į krūva“⁹⁰.

Kaip pakeitė šios vietos raidą industrinės epochos išiveržimas firmos *Stantien&Becker* pavidalu, atspindi Otto Bismarcko, Vokietijos kanclerio, nuo 1871 metų dar tik pradedančio karjerą Prūsijos karalystės diplomato, kuris vyko į Rusiją, laiškas rašytas žmonai Johannai iš Klaipėdos 1857 metų vasarą. Jis rašė, jog anksti ryte Cranze įsėdė į garlaivį, kuriuo apie aštuonias valandas plaukė „nuobodžiomis mariomis“ ir tik prie Juodkrantės iš kurėno įlipo dvi damos⁹¹. Beje, būtent 1857 metais Klaipėdos verslininkų Wilhelmo Stantieno ir Moritzo Beckerio iniciatyva buvo įsteigtas konsorciumas, pradėjęs kasti gintarą, anot G.Willoweito „žemės sklype“ netoli Priekulės⁹², bet rezultatai buvo menki⁹³. Taigi, O. Bismarckas savo laiške užfiksavo išpūdžius, kurie liudija Kuršių nerijos – kurortinės vietovės preliudijos atmosfera: garlaiviai jau plaukė, bet priepilaukos prie vienintelio tuo metu jau egzistavusio kurorto Juodkrantės dar nebuvo, o vasarotojų būta taip pat nedaug – į garlaivį įlipo tik dvi moterys, nors buvo kurortinio sezono įkarštis rugpjūtyje, todėl ir išsireikšimas „nuobodžios marios“ taikytinas dar ikiindustrinės epochos ramių žvejų kaimelių atmosferos persunktam Kuršių nerijos gyvenimui.

Firmai *Stantien&Becker* išsikrausčius iš Juodkrantės, jos šiaurinėje dalyje išivyravo neįprasta tyla, o firmos veikla buvo plėtojama Palmininkuose: 1896 m. čia buvo pastatyta didelė požeminė kasykla *Anna*, bet 1899 metų liepos 1 dieną firmą *Stantien&Becker* nupirko valstybė⁹⁴. Kaip greitai sunyko vienas didžiausių industrinių objektų Rytų Prūsijoje XIX amžiaus pabaigoje vaizdas, paliudija *Vadovo po Juodkrantę*, išleisto praėjus vos porai dešimtmečių (1910) nuo firmos pasitraukimo, fragmentas: iš didelio pastatų komplekso liko tik buvęs firmos administracijos ir restorano pastatai, taip pat buvęs firmos darbininkų vaikams įsteigtos mokyklos raudonų plytų vieno aukšto pastatas, bet svarbiausia, anot autoriaus, neliko atmosferos, kurią formavo garinių žemkasių triukšmas, kalvės priekalo dunksėjimas ir darbininkų šūksniai⁹⁵. Beje, šio vadovo autorius Juodkrantės evangelikų liuteronų kunigas pastebėjo ir neigiamą gintaro gavybos firmos poveikį moralinei žvejų kaimo atmosferai, kai į jį atvyko šimtai pelno ištroškusių darbininkų iš kitur.

Fakta, jog vietos žvejai nelabai mėgo „gintaro verslą“ atspindi straipsnis (1938) Klaipėdos krašto spaudoje:

„Trumpai prieš pasaulinį karą [I pasaulinis karas – N.S.] pradėjo keli Juodkrantės žvejai paprastu tinkleliu, pritvirtintu prie geležinio lanko, žvejoti gintara, ir jiems ne-

blogai sekėsi. Bet paprastai žvejai šį darbą nemėgsta. Tik tuomet, kai kitų uždarbio šaltinių nėra, matosi dar ir šiandien visa eilė juodkrantiškių žvejų po marių ledu gintarą bežvejojant“⁹⁶.

Straipsnio pabaigoje savęs neįvardijusio autoriaus pastebėjimai liudija apie gilų išpūdą regiono gyventojų atmintyje palikusia gintaro gavybos firmos veiklą: „Ten, kur prieš 50 metų dirbo 600 žmonių rankos, kur užė garo mašinos ir kaukė dirbtuvių sirenos, šiandien viešpatauja didžioji tyla. Tik keli pastatai ir dumbblėtas uostas liudija, kad čia kadaise buvo pramonės centras, išgarsėjęs visame pasaulyje“⁹⁷. Iki šiol Juodkrantėje išlikęs firmos įrengtas uostelis ilgainiui igavo Gintaro įlankos pavadinimą, kuris išryškina *Stantien&Becker* firmos veiklos pėdsaką lokalinio identiteto evoliucijoje.

Ryškus modernaus kurorto akcentas Juodkrantėje atsirado 1905 m. pastačius puošnios architektūros poilsio kompleksą su gydomosiomis vandens, angliarūkštės ir purvo voniomis – *Luisenbad*. Šis patrauklus gydyklų kompleksas tapo savotiška vizitine kortele Juodkrantės kurortui ir svarbiu reklamos akcentu įvairiuose leidiniuose. Tai paliudija Juodkrantės kurorto valdybos vieno iš reklaminių skelbimų tekstas (1910): „Juodkrantė – unikalaus klimato kurortas, išikūręs senu spygliuočių mišku apaugusių kopų (aukščiausių pasaulyje) pašonėje. Kas savaitę vyksta koncertai – siūlomos gydomosios vonios bei prieinamos viešbučių ir pensonų kainos“⁹⁸. Čia neišvengta neretai reklamų praktikoje pasitaikančio perdėjimo (aukščiausios kopos pasaulyje!), bet kartu labai taikliai akcentuoti pagrindiniai kurorto privalumai ir pirmiausiai – kraštovaizdis. *Liusenbadas* iškilęs pačioje XX amžiaus pradžioje įkūniję modernumo dvasią, kuri sparčiai veržėsi į Kuršių neriją, bet tuo pačiu metu čia didelė problema buvo tuberkuliozė: 1911–1913 metais Nidoje nuo jos mirė 8 žmonės, Juodkrantėje - 2⁹⁹. Pagrindinė grėsmingai plintančio pavojingo plaučių susirgimo priežastis buvo blogos gyvenimo sąlygos ir patalpų higienos problema, nes vis dar buvo namų be kaminų, ypač Nidoje, o dūmų koncentracija gyvenamose patalpose turėjo didelę įtaką plaučių ligoms. Tai buvo problema ir kurorto svečiams.

Nepaisant didelės industrinės epochos techninių naujovių įtakos žmonių mąstymui to meto Kuršių nerijos kurortų reklamos pavyzdžiai liudija visų pirma dėmesį šio krašto istorijai ir etnografijos tradicijai. Tai gerai atspindi viešbučių pavadinimuose – *Kuršių kiemas* (Kurischer Hof) - pirmasis viešbutis Juodkrantėje, Nidoje buvo viešbučiai *Kuršių briedis* (Kurischer Elch), kurio šeimininkas Davidas Stragys (Stragies) įžvalgiai pasirinko pavadinimą, reflektavusį išskirtinio dėmesio tarp Kuršių nerijos svečių susilaukusio čionykštės faunos atstovo – briedžio – kultą. Ši idėja organiškai sujungė ir viešbučio pavadinimą, ir interjerą:

„Virš paradinių durų, vedančių į stiklinę verandą, kabojo didžiulė elnio (aut. – briedžio) galva. Ją puošė daugiašakiai – šiūpėliniai ragai. Po smakru žemyn nukaręs kabojo barzdotas pagurklis.[...] Peržengus verandos slenkstį, padvelkdavo apyniais kvepianti vėsa ir pasirodydavo pats šeimininkas, kuris nešiojo maršalo Hindenburgo stiliaus ūsus.[...] Sienos dekoruotos įvairiausiais Kuršių nerijos vietovių paveikslais ir papuoštos briedžių ragų kombinacijomis. Svetainės viduryje nuo lubų nutususi kabojo iš briedžio ragų padaryta liustra“¹⁰⁰.

Kai kurių viešbučių ir vilų pavadinimai akcentavo Kuršių nerijos kraštovaizdį – *Villa Waldfrieden* (miško ramybė), ar augmenijos elementus – *Villa Flora*: viešbutis *Nordische Linai* (šiaurės linėja) Nidoje ar viešbutis *Zur Eich* (prie ąžuolo) Juodkrantėje, kurio pavadinimo motyvacija – prie įėjimo auge du išpūdingi ąžuolai, išliko iki šiol.

Taigi ryškiausias Kuršių nerijos etninis elementas – žvejų kuršininkų tradicija nuo pat kurortų užuomazgos buvo įtraukta į naujos verslo šakos – poilsio ir turizmo plėtros vadybą, todėl reklaminiuose skelbimuose taip pat buvo daug istorinių ir etnografinių akcentų, nepraleidžiant progos pabrėžti, jog tai seniausias viešbutis: *Karalienės Luisės* viešbučio reklamoje buvo įrašyta ne tik pri-

vilegijos išdavimo data 1529 m., bet taip pat frazė, jog šis viešbutis „turi istorines ištakas“. Taip buvo siekiama atkreipti dėmesį į vieną ryškiausių Nidos istorijos etapų susijusių su Nidos smukle ir pašto stotimi, kuri veikė čia beveik šimtą metų. Visą tą laiką jos savininkai buvo Kuwertų šeimos atstovai, o šios šeimos istorijos pėdsaką Nidoje nutraukė artėjusios link šio regiono industrinės epochos tendencijų apraiškos.

Tik įkūrus Nidos pašto stotį 1745 metais, ją perėmė pirmasis iš garsiosios Nidos giminės Kuwertų atstovas – Friedrichas Casimiras Kuvertas (*Friedrich Casimir Kuwert*). Archyviniai dokumentai liudija įvairiais peripetijomis su konkurentais, kurias teko išverti F.C. Kuvertui, bet būtent dėl jų žinome, jog pašto tarnyba nebuvo mėgiama Kuvento veikla, o prioritetą jis teikė žvejybai bei siekė naudoti iš smuklei suteiktos teisės prekiauti alumi ir brandveinu. Be to, Kuvertui buvo prikišamas nepunktualumas, kai dėl jo kaltės buvo užlaikomas skubios pašto siuntos¹⁰¹ ir panašiai.

Vyriausias sūnus Davidas Gottliebas, gimęs Nidoje 1748 m. birželio 24 d.¹⁰² tapo turto paveldėtoju. Šis antrasis iš Nidos pašto stoties savininkų Kuwertų buvo tikras gimtosios Kuršių nerijos patriotas, apie tai pats pasakojo jo pašto stotyje apsilankusiam aristokratui iš Rusijos imperijos, o pastarojo aprašytas juodviejų pokalbis leidžia sužinoti daugiau ne tik apie Davido Gottliebo Kuvento (*David Gottlieb Kuwert*) asmenybės bruožus, pavyzdžiui, puikų humoro jausmą, kurių niekada neparodo jokie formalūs dokumentai, bet šis memuarų fragmentas nemažai pasako ir apie Davido Gottliebo Kuvento tėvą (beraštis žmogus visgi išsiuntė savo sūnų studijuoti į Kenigsbergą, nors tiesmukiškai įsikišo ir į jo asmeninį gyvenimą). Taigi, Kuvento smuklės ir pašto stoties svečias P. Rozenvalis rašė:

„Vėlai vakare pasiekiau Nidą, kur radau gana kuklią viešnagę, bet užtat svetingą šeimnininką, maloniai pašnekėjusį su mani-mi, kol buvo ruošiama vakarienė. Ir daug papasakojusį apie Neringą bei jos gyventojus. Jis buvo prasilavinęs, todėl aš pasakiau, jog nesuprantu, kaip jis galėjęs ryžtis čia gyventi. Šeimnininkas pareiškė, kad šią vietą laikąs geresne už bet kurią kitą pasaulyje, nes čia gimes, užaugęs ir, išskyrus trejus metus Kenigsbergo universitete, visą gyvenimą praleidęs šioje smėlio dykumoje. Svarbiausias jo verslas esanti žvejyba, kurią nepaprastai mėgstas. Be to, pravažiuojantys keleiviai atgabena daugybę naujienų, o ir iš pašto jis gaunas nemaža pajamų“¹⁰³.

Toliau P. Rozenvalis leidžia skaitytojui pajusti paties Kuvento kalbos stilių, kuris liudija tam tikrą erudiciją – nebaigtų studijų Kenigsbergo universitete apraišką:

„Aš jau trejus metus studijavau Kenigsberge, tiksliau, gal ne studijavau, o tik buvau universitete, kai mano tėvas, kurio ipėdiniu pašte turėjau tapti, paršaukė mane ir pareiškė, kad privalau vesti. Iš esmės nebuvau prieš, bet tai, kad jis pats parinko nuotaką, man pasirodė nereikalinga globa. Atėjo sužadėtuvių diena, o su ja ir mano nuotaka, kurios nė karto nebuvau matęs, dėl to ji man, nors ir neblogos išvaizdos, pasirodė tiesiog pasibaisėtina. Aš iškilmingai užprotestavau, tačiau tėvas pareiškė, jog tuoj pateiks keletą rimtų argumentų, kurie pakeis mano nuomonę. Jis pagriebė mane už rankos ir nusivedęs į tolimesnį kambarį užrakino duris. Tada iš po švarko išsitraukė savo argumentą. Tai buvo ne kas kitas, o odos diržas, ir tėvas įrodė, jog vestuvės daromos mano labui. Aš pareiškiau esąs visiškai įtikintas ir nebesipriešinau sužadėtuvėms.

Vėliau man pasirodė žiauru būti apvesdintam prieš savo valią. Todėl nusprendžiau, nepaisydamas sužadėtuvių, nevesti per jėgą brukamos nuotakos ir pasakiau apie tai tėvui. Jis man nieko neatsakė. Neilgtrukus pasiuntė mane Klaipėdon tvarkyti reikalų. Labai tiksliai nustatydamas, kada turiu sugrįžti. Niekto pikto nenujausdamas, grįžau namo nustatytą valandą ir radau trobą pilną svečių bei pastorių, pasiruošusių atlikti sutuoktuvių apeigas. Mane dar netikintį savo akimis, tėvas nutempė prie nuotakos, o po to mus abu privedė prie pastoriaus, prašydamas pradėti sutuoktuvių ceremoniją ir visai nekreipdamas dėmesio į mano pasipriešinimą. Vietoj reikalaujamo „taip“ aš garsiai pasakiau „ne“,

tačiau tą pačią akimirką gavau tokių skambų antausį, kad iš baimės tuoj pasitaisiau ištardamas „taip“. Taip menkai susivokiantis įvykiuose buvau apvesdintas prieš savo valią. Prie tėvo kapo liečiau dėkingumo ašaras, nes jis išrinko gerą pačią, kuri ir dabar, senatvėje, yra visa mano gyvenimo laimė“¹⁰⁴.

Teigiamai apie Davidą Gottliebą rašė jį pažinojęs Wilhelmas Beerbohmas, pabrėždamas, jog jis buvo mielas senukas, turėjo gerą atmintį, mėgo pasakoti studentiškas istorijas ir mirė sulaukęs 79 metų. Aprašė W.Beerbohmas ir Davido Gottliebo Kuvento laidotuves:

„Diena buvo labai karšta ir skraidė tokia daugybė uodų, kokios nei aš, nei vietiniai gyventojai nebuvome matę. Vos tik giedotojai išsižiodavo, didžiausi spiečiai puldavo į burnas. Jis paliko keturis sūnus, vyriausias iš jų netrukus mirė, ir dukterį. Tračiasis sūnus [Georgas Davidas – aut.], perėmęs ūkį Nidoje buvo sumanus ir veiklus žmogus, jis apšodino jūros pakrantę ir, nepaisydamas visų sunkumų, kuriuos teko įveikti, per trejus metus pasiekė neregėtų rezultatų. Aš mačiau toje dykumoje jo išaugintus vasarnius rugius“¹⁰⁵.

Galima sakyti, jog Davido Gottliebo Kuvento veikla apšodinant Nidos apylinkes mišku pradėjo svarbų Kuršių nerijos kraštovaizdžio kaitos etapą, kai smėlio dykumos vaizdas palaipsniui evoliucionavo į miško plotais padengto pusiasalio vaizdą. Idėja pajūrio zonoje kovoti su pustomu smėliu užsodinant želdinius ir taip sukuriant barjerą, stabdantį smėlio kelionę, buvo propaguojama jau nuo XVIII a. vidurio, o kai kur ir sėkmingai išbandyta. Pavyzdžiui, Nemirsetos (Nimmersatt) netoli Palangos smuklės – pašto stoties savininkas Lohmeyeris, kai jo smuklė XIX amžiaus pačioje pradžioje atsidūrė „smėlio jūroje“, ėmėsi dalį jam priklausančios žemės apjuosti iš krūmokšnių suformuota tvora, vėliau pasodino didesniame plote mišką¹⁰⁶. Kolegos pašto stoties savininko patirtis galėjo paskatinti ir Davidą Gottliebą Kuvertą imtis apželdinimo darbų Nidoje, gelbėjant savo smuklę pašto stotį nuo grėsmingai priartėjusio smėlio kalno. Davido Gottliebo Kuvento pastangas sustabdyti smėlio kelionę į jo namus, apšodinant gretimą žemės plotą pušų, beržų ir gluosnių sodinukais, vainikavo sėkmė, o šį darbą tęsė sūnus, trečiasis Nidos smuklės ir pašto stoties savininkas Georgas Davidas Kuvertas, todėl šeimyninėje Kuwertų kapavietėje pagrįstai buvo įrašyti žodžiai: „*Primus inceptit Niddensem tristem solitudinem his silvae arboribus arbustare*“ (pirmasis, kuris pradėjo liūdnąją Nidos dykynę apšodinti mišku), taikant juos abiems – ir tėvui Davidui Gottliebui ir sūnui Georgui Davidui.

Tėsinys kitame numeryje

⁸⁹ Mittmann, P. *Führer über die Kurische Nehrung*. Memel. 1921, S. 48

⁹⁰ Glagau, O. *Per Rytprūsų sacharą*. p. 297.

⁹¹ Otto Bismarcko laiškas žmonai Johannai, parašytas Klaipėdoje 1857 m. rugpjūčio 28 d. Smiltė. 2004 birželis, p. 4.

⁹² Tikslesnės pradinio firmos gintaro kasimo lokalizacijos apie šią temą rašiusieji autoriai nenurodo, pažymint abstrakčiai „prie Priekulės“, „Priekulės apylinkėse“, leisdami suprasti, jog kasimo darbai vyko ne mariose. R. Klebsas nurodė, jog žemyno dalyje kastas gintaro sluoksnis rodė, jog jis tesiasi link marių (Zr.: R. Klebs. Gewinnung und Verarbeitung des Bernsteins. Königsberg. 1883. s. 18). A. Bezenbergeris pažymėjo, jog gintaringas sluoksnis mariose „rėmėsi“ į Lūžijos (Schäferer) kaimą (Zr.: A. Bezenberger. Die Kurische Nehrung und Ihre Bewohner. s. 130). Kitaip tariant, kalbama apie marių rytinės pakrantės ruožą nuo Lūžijos (kaimas XX a. antroje pusėje sunyko) iki Drevmos.

⁹³ Willoweit, G. *Die Wirtschaftsgeschichte des Memelgebiets*. S. 276.

⁹⁴ Ibid, S. 278.

⁹⁵ Lotto, E. *Führer durch Schwarzort*. S. 29-30.

⁹⁶ „Juodkrantė, kaip pramonės centras“. *Lietuvos Keleivis*. 1938 m. rugpjūčio 17 d.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Lotto, E. *Führer durch Schwarzort*. S. 15

⁹⁹ Bauer, G. *Quellen zur Alltagsgeschichte in Preussisch-Litauen* (18-20 Jahrhundert). Annaberger Annalen. 2007, Nr. 15, S. 69.

¹⁰⁰ Nevardauskas, A. *Pajūriais, pamariais...* Chicago. 1963, p. 117-118.

¹⁰¹ Nijolė Strakauskaitė. *Kuršių nerija – Europos pašto kelias*. p. 19.

¹⁰² *Juodkrantės parapijos bažnyčių knygos*. EZA (Centrinis Evangelikų bažnyčios archyvas Berlyne) Gimimų įrašai 03496/1+ Schwarzort/Ospreussen Na) 1746-1938. L. 27

¹⁰³ Rozenvalis, P. „Ruso, keliavusio per Prūsiją 1814 metais, pastabos apie šį kraštą ir jo gyventojus“. *Pergalė*. 1990. Nr. 12. p. 160-161. (Johannas Sembritzkis leidinyje *Geschichte des Kreises Memel* (1918, p. 229) nurodo šaltinio originalą: *Bemerkungen einen Rußen über Preußen und deßen Bewohner* (Mainz, 1817) von P. Rosenvall (G.P.Rauschnik)

¹⁰⁴ Ibid, p. 161.

¹⁰⁵ Kaunas, D. „Keturiskart sudegusio dvaro kronika“. *Metai*. 1993, Nr. 2, p. 121.

¹⁰⁶ Sembritzki, J. *Geschichte des Kreises Memel*. S. 76.

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Lietuvos pripažinimo savivokos klausimu

Romualdas OZOLAS, Vilnius

Romualdas Ozolas

Kas galėtų būti laikoma esmingiausiu valstybės tarptautinio pripažinimo kriterijumi?

Nebijosiu suklysti teigdamas, kad svarbiausia yra valstybės motyvumumas – savo buvimo būtinumo motyvacija sau pačiai (valstybę kuriančiai tautai, visuomenei)

ir valstybės galimumo, reikalingumo, bent jau neišvengiamumo motyvuotumas pasauliui. Be motyvacijos savo tautai valstybė negali būti sukurta, be motyvacijos pasauliui negali būti pripažinta.

Lietuvos valstybė nuo pat jos susikūrimo pradžios pasauliui buvo ne tik nereikalinga – ji buvo kenksminga: trukdė Vakarams judėti į Rytus, Rytams – į Vakarus, o Šiaurėi – į Pietus. Pasaulio akimis, Lietuvos valstybės neturėjo būti, negalėjo būti iš principo. Nekalbant apie koki nors Baltikumą ar Aistiją, kaip ją žinojo senovės graikai, romėnai. Apie Lietuvą vietoj Aistijos kalbam tik todėl, kad kažkokie lituanai nepakluso geopolitinei logikai ir išstamas tūkstantmečiui primetė Europai bjaurią vis atgimstančios Lietuvos problemą. Niekas nėra pasikeitę ir dabar. Todėl kalbant apie Lietuvos tarptautinį pripažinimą, kitaip sakant – apie jos įteisinimą savyje ir įteisinimą pasaulyje, turime niekada nepamiršti, kad Lietuvos valstybė yra ir jos yra tiek, kiek Lietuvos valstybė reikalinga mums. Mums patiems. Kitiems ji ir šiandien nereikalinga. Ir tada, po atkūrimo, realūs tarptautinio pripažinimo judesiai prasidėjo po 1991 m. sausio 13-osios, o visiškai pripažinimas įvyko tik po pučo Maskvoje, griuvus Tarybų Sąjungai. Nebūtų atsilaikyta iki tol – nebūtų ir šiandien apie ką šnekėti.

Kokie buvo lietuvių tautos motyvai atkurti savo valstybę?

Svarbiausias: 1940 m. Lietuva buvo okupuota. Deokupacija buvo tarsi istorinis savaime suprantamas priesakas visoms tarybinės Lietuvos žmonių kartoms. Nepaprastą vertę šiandien turėtų sociologinių tyrimų, tarkim, 1989 m., duomenys apie LTSR gyvenančių TSRS piliečių (LTSR pilietybės Atgimimo pradžioje nebuvo) santykį su okupacija ir požiūrį į deokupaciją. Dabar tenka remtis netiesioginiais duomenimis – milijonais parašų dėl TSRS Konstitucijos pataisų, dėl okupacinės kariuomenės išvedimo, šimtą tūkstantinių mitingais aktualiaisiais tautai klausimais Vilniaus Vingyje, Kalnų parke, Kauno Santakoje ir kitur. Žinoma, revoliucija operuoja ne moksliniais metodais ir argumentuoja ne skaičiais, o jėga, tačiau šiandien, kai matai katastrofiškai tušėjantį Lietuvą ir klausai, kada ir kaip visa tai prasidėjo, negali nesistebėti, negi tie milijonai visi kaip vienas laisvę suprato kaip teisę iššvaistyti, o nepriklausomybę – tik kaip išsivadavimą iš bolševikų?

Okupantų politinio režimo primesto gyvenimo būdo neproduktyvumas ir neperspek-

tyvumas buvo tiek akivaizdūs, kad tapo antra – ekonomine ir socialine – išsivadavimo motyvacija. Jos esmė aforistiškiausiai išsakė Leonido Brežnevo laikų tautologija – „ekonomika turi būti ekonomiška“.

Ideologiškai vienmačio tarybinio žmogaus formavimo užduotis, reikalavusi istorijos, tradicijų, kultūros savitumo, kalbos, mąstymo laisvės nuolatinio niokojimo, buvo trečia – intelektualinio pobūdžio – motyvacija siekti nepriklausomybės. Du išskirtiniai įvykiai – Baltijos kelias ir Sausio 13-oji – vienas su gelėmis, kitas su krauju – abu esmingai ir oriai, su gilia tautos kultūros pajauta neformaliai pademonstravo lietuvių apsisprendimą.

Grynai juridinis ir absoliučia juridinę galią lietuvių santykiui su savo valstybe paliudyti turi 1991 m. vasario 9-osios plebiscitas. Apklausai pateiktas klausimas „Ar jūs už tai, kad Lietuvos valstybė būtų nepriklausoma demokratinė respublika?“ iš 2 milijonų 652 tūkstančių 738 rinkėjų susirinko 2 milijonus 28 tūkstančius 339 balsus, arba 90,47 proc. balsavusiųjų. Jie pasisakė „už“. „Prieš“ buvo 6,56 proc., negaliojančių biuletenių 2,96 proc. balsavusiųjų. Kaip pažymėjo ataskaitą Parlamentui daręs Juozas Bulavas, „apklausa išsprendė ne vien tautos apsisprendimo už Lietuvos nepriklausomybę teisinį klausimą, bet ir pasisakė už valstybės formą – už respubliką, ir už valdymo formą – už demokratiją, prieš diktatūrą“. Tokios galios savo valstybės nepriklausomybės juridinio patvirtinimo nebuvome turėję: 1922 m. Konstitucijoje šią formulę buvo aprobevė tautos atstovai Seime, o dabar savo valia nepriklausomai valstybei pareiškė pati tauta. Kam šitie 2 milijonai 652 tūkstančiai 738 šiandien atrodo migla, teprasikrapšto akis.

Drįstu tvirtinti, kad be šio juridinio fakto naujausioji Lietuvos istorija būtų besiklosčiusi kur kas sunkiau. Net ir didžiosios mūsų draugės mažosios Islandijos mus taip nudžiuginęs tarptautinis mūsų atkurtos valstybės pripažinimas tiesiogiai susijęs su vasario 9-osios plebiscitu. Kažkaip pamirštame, kad ir Islandija ėjo labai pamažu. 1990 m. rugsėjo 24 d. Islandijos užsienio reikalų ministras Jonas Boldvinas Hanibalsonas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos sesijoje viešai paragino kuo greičiau pripažinti Baltijos šalių teisę į nepriklausomybę kaip vienintelę galimybę išspręsti Maskvos ir Baltijos šalių konfliktą. Tų pačių metų gruodžio 24 d. Altingas jau išdrįso pats pareikšti paramą Lietuvos nepriklausomybei, ir tik 1991 m. vasario 11-ąją, po plebiscito, Altingas jau nurodė Vyriausybei baigti pripažinimo procesą nustatant diplomatinis santykius su Lietuva. Vasario 28 d. Lietuvos Vyriausybė *de facto* pripažino ir Danijos vyriausybę, pasirašydama tarpvalstybinio bendradarbiavimo protokola.

Taigi, be pačios valstybę kuriančios tautos aiškaus santykio su savo valstybe netgi patys drąsiausieji, patys šališkiausi ir atkurtos ar naujai sukurto valstybės pripažinimu suinteresuoti tarptautiniai subjektai motyvų gal ir rastu, bet prielaidų – tikrai sunkiau.

Dabar apie vieną Lietuvos pripažinimo proceso specifinį bruožą: iki 1990 m. kovo 11 d.

Lietuva buvo Tarybų Sąjungos respublika. Sąjunginė respublika. Šiandien mes sakome: tai buvo pseudosąjunga, Lietuvos tarybų socialistinė respublika buvo pseudorespublika. Tai tiesa, viskas buvo netikra, pradedant priverstinai savanorišku įsijungimu, baigiant Lietuvos TSR užsienio reikalų ministerija, kurios rūšyje Vilniuje, Akmenų gatvėje, kaip paaiškėjo 1989 m. rudenį, buvo okupacinio saugumo archyvo filialas. Faktai tokie.

Tačiau Tarybų Sąjungą pasaulio valstybės pripažino, kartu pripažindamos ir tą tvarką, pagal kurią Maskva tvarkėsi. Taip, buvo valstybių, kurios prievartinai Baltijos šalių įjungimo į TSRS sudėtį teisėtu nepripažino. Bet tai netrukė joms šio nepripažinimo galimas pasekmes visokiais būdais švelninti. Galima būtų parašyti įdomiausią knygą apie tą „nepripažinimo diplomatią“, taip ir netapusią niekuo daugiau. Mes supratome turį respektuoti pasaulio baimes, todėl, eidami savo keliu, mūsų juridinius žingsnius stengėmės derinti ir su TSRS konstitucinėmis normomis, ir su tarptautine teise. Antai, savo nepriklausomybę atkuria privalejom paskelbti ne vėliau kaip kovo 12-ą, kad M. Gorbačiovas nespėtų įvesti Lietuvos prezidentinio valdymo. Stalino ir Hitlerio nepuolimo sutarties slaptieji protokolai Baltijos šalių TSRS liaudies deputatų dėka buvo paskelbti niekiniais, ir Baltijos valstybių atkūrimas buvo labai stipriai juridiskai motyvuotas. Tuo ypač sėkmingai pasinaudojome buvusioje TSRS erdvėje.

Specifiniai šiuo požiūriu yra Lietuvos ir Tarybų Sąjungos, o vėliau Rusijos santykiai po mūsų nepriklausomybės paskelbimo, vadinami derybomis su Maskva. Pradedant 1990 m. kovo 12-osios Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos laišku TSRS Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui jo prakilnybei Michailui Gorbačioviui, baigiant 1992 m. rugsėjo 8 d. pasirašytu Rusijos kariuomenės išvedimu iš Lietuvos grafiku ir – pagaliau – pačiu kariuomenės išvedimu 1993 m. rugpjūčio 31 d. – visa ši epopėja sistemingai tiksliausiai aprašyta derybų su Rusija delegacijos vadovo Česlovo Stankevičiaus apžvalgoje, kuri pasirodys autorių kolektyvo knygoje apie Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą. Čia noriu atkreipti dėmesį į vieną keistoje nuošalėje glūdintą, tačiau po Sigito Kudarausko šiandieninio pranešimo apibrėžtesnę vietą mūsų išsivadavimo istorijoje galbūt užimsiantį faktą – Rusijos, Estijos, Latvijos ir Lietuvos 1991 m. sausio 13-osios naktį Taline pasirašytą Pareiškimą. Jo pirmas punktas aiškus ir nedviprasmiškas: „Šalys pripažįsta viena kitos valstybinį suverenitetą.“ Antras sukonkreтина: „Pareiškimą pasirašiusių valstybių teritorijoje valdžios įgaliojimus vykdo tik teisėtai išrinkti organai. Lygiagrečių struktūrų veiksmas yra neteisėti. Tai buvo stipriausias tuo metu juridinis mūsų nepriklausomybės pripažinimas, kuris darė įtaką visam tolesniam Baltijos išsivadavimo procesui ir sąlygojo okupacinės kariuomenės išvedimą tiksliai pagal Boriso Jelcino pasirašytą grafiką – iki 1993 m. rugpjūčio 31 d. 24 valandos. Nagrinėjant Lietuvos išsivadavimo istoriją negalima pamiršti Rusijos išsivadavimo žingsnių ir mūsų pačių darbo su TSRS tautomis.

Tarptautinis pripažinimas konstatuojamas formaliais aktais. Tačiau parengiamieji jų pasirodymo politiniai judesiai ir veiksmai dažnai būna esmingesni negu formalieji. Istorija, jeigu ji nori būti įtikinanti ir teisinga, turi kalbėti tikrovei artima kalba.

Dabar, kada mes pagal politinio korektiškumo reikalavimus per eilinę šventę ar konferenciją seikėjame pagarbas senatoriams, kongresmenams ar žurnalistams, tegul ir mažuoju kairės rankos piršteliu prisilietusių prie anų mūsų išsivadavimo įvykių, kartais nę nepastebime, kad kraipome istorinę tiesą, jos proporcijas ir net principus. Galima suprasti kiekvieno iš jų visiškai natūralų norą prisiminti tą šlovingą savo gyvenimo momentą. Tačiau neturėtume pamiršti, kad svarbiausius išsivadavimo darbus nuvertė labai konkretūs tautos žmonės, dabar tolydžiai klojami vis storesnės istorinės kasdienybės užmaršties.

Ilgi septyniolika mėnesių, ilgi ir įtempti pusantų metų praėjo, kol griuvo Tarybų Sąjunga ir prie mūsų nepriklausomybės arkos nutišo tikras tarptautinio pripažinimo gėdos paradas. Kitaip ji vadinti nesiverčia liežuvis: ne iš aukštųjų tribūnų deklaruojama teisė į laisvę, o Baltijos šalims – ir į turėtos nepriklausomybės atkūrimą, atvedę pripažįstančiųjų greton pasaulio laisvuosius, o galimybę žvilgtretėti į „blogio imperijos“ griuvėsius: ar tikrai? Ne Lietuvos atgimimas, o imperijos išgaisimas ikvėpė tą drąsą, kurios simboliu visiems laikams liko – bent man – JAV ambasadoriaus Maskvoje į šalis bėgiojančios akys.

Valstybės tarptautiniu pripažinimu prasideda nuolatinės valstybės pastangos būti pasaulyje ir pasauliui motyvuota valstybe. Pasauliui motyvuota Lietuva būti tegali savo būtinumą teigdamai ir įrodinėdama kiekvienai šiuo metu pasaulyje esančiai valstybei, ir visų pirma kaimynams. Ką apibrėžto apie savo motyvuotumą galime pasakyti šiandien? Esame giliai integruota Europos Sąjungos valstybė, tikra švedų finansinė provincija, Vakarų kokybiškiausios darbo jėgos donorė, net – įkyri tiekėja. Kad nenusibostume patys sau, eilinės Rusijos vyriausybės galime pareikalauti, kad pripažintų mūsų buvusią okupaciją. Galime atlikti „namų darbus“ pagal Lenkijos užsienio reikalų ministro užduotą programą. Kad gerai tvarkomės namuose – galim apkarpyti dar vienos socialinės grupės žmonių pajamas.

Mūsų kalbos apie Lietuvą kaip drąsiai šali seniai tapo partinių nuostatų tarptautine transliacija, tad nenuostabu, kad pasaulio gudručiai kala naują terminiją būsimiems procesams apibūdinti: nemotyvuota valstybė, pasauliui nebūtina valstybė ir panašiai. Ir žvalgosi mūsų pusėn.

Atkirti šiems gal galėtume duoti pasitarę kokiame nors Lietuvos strateginių tyrimų centre – panašiamė ir tuos intelekto centrus, kokius paprastai turi bent kiek skausmingiau savo interesais pasaulyje besirūpinančios šalys. Tačiau, atrodo, mums to labai reikia. Negi imsime gintis nuo savęs pačių?

Pranešimas skaitytas konferencijoje „Lietuva kelyje į tarptautinį pripažinimą“ Lietuvos Respublikos Seimo Kovo 11-osios salėje 2011 m. vasario 11 d.

Mažoji Lietuva

Sulaukėme trečiojo žurnalo „Rambynas“

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Jau trečią kartą Mažosios Lietuvos mylėtojus pasiekė gausiai iliustruotas ir puikių poligrafinės spaudos metinis žurnalas (almanachas) „Rambynas“ (2010 m. gruodis Nr. 1 (3), 84 p., 1 000 egz.), kurį išleido Pagėgių krašto draugija „Sandūra“, o spaudai parengė VŠĮ „Vorutos“ fondas. Redakcinę kolegiją sudaro: Diana Milašauskienė – vyriausioji redaktorė, Eugenijus Skipitis – leidinio sudarytojas, Giedrė Skipitienė – atsakingoji sekretorė, Drasutis Brazauskas, Ieva Jankutė, Marytė Genienė, Birutė Žemgulienė ir Juozas Vercinkevičius.

Šis leidinys yra skirtas Rambyno regioninio parko direkcijos 10-mėčiui. Apie minėto parko nuveiktus darbus ir ateities planus J. Vercinkevičius kalbina Valstybės saugomų teritorijų tarnybos direktorę Rūtą Baškytę ir parko direkcijos direktorę Dianą Milašauskiene, 2010 m. Martyno Jankaus premijos laureatė už Mažosios Lietuvos kultūros paveldo propagavimą.

Skaitytojo dėmesį patrauks pirmą kartą publikuojama 1344 m. birželio 2 d. akto apie Vokiečių ordino magistro skiriamą žemės sklypą už karinius nuopelnus skalvių vitingams, broliams Praikai ir Drabilgai prie Šereikos pilies faksimilė iš Slaptojo valstybinio Prūsijos kultūrinio palikimo archyvo bei jo vertimas į lietuvių kalbą (vertė Justina Daunorienė, redagavo ir įvadą parašė VDU doc. dr. Vytenis Almonaitis). Iš to paties archyvo pirmą kartą spausdinama ir 1751 m. kovo 31 d. dokumento faksimilė apie Bardinų

(Bardėnų) kaimo pavadinimą – iš vokiečių kalbos išvertė bei spaudai parengė Immanuel Asmus, I. Jankutė, Laima Kaubrienė ir G. Skipitienė. Neaišku, kodėl nepriklausomoje Lietuvoje kaimas tapo Bardiniais, nes kiti apylinkės kaimai turi priesagą *-en*: Lumpėnai, Bitenai ar Šilėnai.

Žymiausias Mažosios Lietuvos materialaus kultūros paveldo (kaimų, dvarų ir kapinių) tyrinėtojas dr. Martynas Purvinas rašo apie keturių šimtmečių senumo, stambiausio šiame krašte Šereitlaukio dvaro likimą ir tradicinės gyvenenos ypatybes Rambyno apylinkėse iki 1944 m.

Tauragiškis Edmundas Mažrimas supažindina su Tauragės konvencija, kuri pasienyje su Prūsija Požerinių malūne buvo pasirašyta 1812 m. gruodžio 30 d. Ją dėl karinių veiksmų nutraukimo pasirašė du prūsai, atstovaujantys skirtingoms valstybėms, Prūsijos kariuomenės generolas grafas Hansas D. L. Jorkas ir Rusijos kariuomenės generolas Ivanas Dibičius (Hans K. F. von Diebich). Tokiu būdu Prūsijos karinės dalys, iki tol veikusios Prancūzijos kariuomenės sudėtyje prieš Rusiją, perėjo į neutralitetą, o kiek vėliau pradėjo Prūsijos išsivadavimo karą su Napoleonu. Po šimtmečio Staiginės kaime buvo pastatytas paminklas šiam įvykiui pažymėti. 1976 m. Požerinių kaime buvo pastatytas naujas paminklas vietoje pokariu susprogdinto. Tauragės „Rotary“ klubas išsikėlė tikslą iki 2012 m. atstatyti visiškai autentišką šio svarbaus Europos istorijai įvykio paminklą, kviečia ir visuomenę

paremti finansiškai.

G. Skipitienė apžvelgia vieno iš žymiausių pasaulio baltistų, lietuvių kalbininko, profesoriaus ir Karaliaučiaus universiteto rektoriaus, kilusio iš Rambyno apylinkės, Jurgio Gerulio gyvenimą ir veiklą, vis dar neišaiškindą jo gyvenimo pabaigą (buvo aktyvus nacių partijos narys).

Labai poetiškai ir nuoširdžiai E. Skipitis savo apmąstymuose „Rambyno liepų medus“, susietais su nuostabia vietos gamta, per vienus kalendorinius metus pateikia Lietuvos gyvenimo įvykius, emigraciją į kitas šalis, ieškant duonos kąsnio, prisimena senąsias kaimo tradicijas, sielojasi dėl etnokultūros nykimo, lietuvių dvasinio nužmogėjimo ir pan.

Justina Ulberkytė, gimusi Pagėgiuose ir Klaipėdos universitete studijuojanti žurnalistiką, apžvelgia Klaipėdos krašto leidėjų ir spaustuvininkų indėlį į Mažosios Lietuvos kultūros propagavimą šiais laikais. Pristato KU leidyklos direktorę Lolitą Zemliene, Klaipėdos leidyklos „Libra Memelensis“ savininką ir fotografa Kęstutį Demerecką bei spaustuvininką, leidėją ir fotografa Saulių Jokužį, jų atliktus bei dar planuojamus darbus apie Mažosios Lietuvos praeitį ir dabartį.

Paminėjau tik kai kuriuos straipsnius iš 14-os.

Tiesa, žurnale yra keletas korektūros klaidelių. Išspausdinta 1912 m. vietoje 1812 m. (p. 27), aprašoma dr. Alberto Juškos knyga „Mažosios

Žurnalo „Rambynas“ 2010 m. 1 (3) viršelis

Lietuvos mokykla“ (2003), o minimas jo anks-tesnės monografijos pavadinimas „Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX a.“ (p. 63).

Almanachas „Rambynas“ – vertingas šio krašto praeities ir dabarties įamžinimo paminklas – tikrai susilauks didelio skaitytojų dėmesio bei, tikėkimės, ir naujų straipsnių autorių.

Reikia padėkoti finansiniams rėmėjams (AB „Litgrid“, AB „Vilkyškių pieninė“, UAB „Meliostva“, UAB „Senasis Rambynas“), be kurių paramos šis žurnalas nepasiektų savo skaitytojų.

Vasario 16-osios istorija

Vasario 16-oji – valstybės atkūrimo ir 1949 m. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracijos pasirašymo diena

Atkelta iš 1 p.

Pirmajame pasauliniame kare ir Rusijos vidinės suirutės, mūsų krašte susidarė valdžios vakuumas, kurį užpildė savo nepriklausomos valstybės atkūrimo siekiantys lietuviai. Deja, neišvengta karo veiksmų: 1918–1920 m. savo valstybę ginklu ginti teko nuo Raudonosios Armijos, lenkų ir bermontininkų.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Lietuva patyrė okupaciją, kuriai priešintis į miškus išėjo tūkstančiai vyrų ir moterų. 1949 m. vasario 2–22 d. Radviliškio rajone įvyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Partizaninių jėgų vienijimasi paskatino keletas priežasčių: dėl necentralizuotos ir stichinės veikimo taktikos daug partizanų žūdavo, trūko vieningo politinio centro, galinčio atstovauti Lietuvai Vakaruose. Pažymėtina, kad 1918 m. vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės aktą pasirašiusi Lietuvos Taryba valstybės santarkos ir institucijų kūrimą pavedė Steigiamajam Seimui, o LLKS Taryba 1949-ųjų Deklaracijoje išreiškė ne tik Lietuvos nepriklausomybės siekį, bet ir numatė, kokius pirmuosius žingsnius turėtų žengti iš okupacijos gniaužtų išsivadavusi valstybė teisės, švietimo ir socialinės politikos srityse – nusakė būsimos nepriklausomos Lietuvos kūrimo modelį.

1944–1965 m. trukęs partizaninis karas buvo žiauriai nuslopintas, bet neginkluotas pasipriešinimas okupacijai vyko. 1956 m. palaikydami Vengrijos revoliucijos dalyvius, per Vėlines į Kauno senąsias karių kapines ir Vilniaus Rasų kapines spontaniškai susirinko daugybė Lietuvos žmonių, dainuodami patriotines dainas ir skanduodami šūkius „Laisvė Vengrijai!“, „Laisvė Lietuvai!“ Judėjimą nuslopinti imtasi represinių priemonių.

1972 m. gegužės 14 d. Kaune dėl Lietuvos laisvės susidegino Romas Kalanta. Jo laidotuvių dieną į miesto centrą susirinko daugybė žmonių, prieš kuriuos buvo sutelktos didelės sovietinės milicijos ir kareivių pajėgos. Jie ėmėsi brutalių veiksmų prieš protestuotojus: suėmė juos, mušė, tardė, atėmė dokumentus.

Laisvės, Nepriklausomybės atkūrimo siekį mūsų tauta puoselėjo ilgai. Kūrėsi ir savo veiklą vykdė pagrindinės organizacijos, siekusios Lietuvos laisvės ir

nepriklausomybės: Lietuvos Helsinkio grupė, Lietuvos laisvės lyga, Lietuvos katalikų sąjunga, Jaunosios Lietuvos sąjunga bei kitos. Užsienyje svarbų darbą atliko lietuvių išeivija įvairiais lygiais keldama Lietuvos laisvės bylą. 1989 m. Lietuvoje pirmą kartą oficialiai paminėta Vasario 16-oji, tų pačių metų rugpjūčio 23 d. tūkstančiai žmonių susikabino rankomis Baltijos kelyje.

1990 m. kovo 11 d. reikšdama Tautos valią Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas pasirašė Lietuvos Nepriklausomybės aktą, kuriame paskelbta, kad „Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvo nustoje teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinis pamatas“, taigi 1918 m. vasario 16-oji ir 1949 m. vasario 16-oji yra tvirti kelio pagrindai į 1990 m. kovo 11-ąją, mūsų šiandienį gyvenimą. Kovo 11-oji yra ne tik Lietuvos, bet ir pasaulio istorijai reikšminga diena, nes Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas paskatino Sovietų Sąjungos griūtį.

Laisvės signatarai

Lotyniškos kilmės tarptautinis žodis „signataras“ turi keletą reikšmių. Viena iš jų – asmuo, pasirašantis sutartį, susitarimą, pareiškimą savo valstybės vardu. Tai yra didelė atsakomybė, bet lemtingais Lietuvos istorijos momentais, visuomet atsirasdavo žmonių, kurie prisiimdavo šią atsakomybę. Kas sieja 1918 m., 1949 m. ir 1990 m. signatarus? Neabejotina – meilė tėvynei ir suvokimas, kad Lietuva – tai šalis, valstybė, turinti gilią istorinę praeitį, kultūrinės tradicijas, savąją kalbą, taip pat tikėjimas šios šalies ateitimi. Lietuvos laisvė yra tas tikslas, dėl kurio jie tapo signatarais. Jie veikė ryžtingai, drąsiai, neišduodami savo idealų, nesitaikstydami su neteisybe.

Kokios sąlygos buvo reikalingos tokioms asmenybėms ugdytis ir jų vertybėms formuotis? Neabejotina, didžiausią įtaką darė šeima, artimieji, mokytojai, kultūra, tikėjimas – visi dalykai, kurie, kaip bebūtų gaila, šiais laikais tampa nemadingais. Žiūrint į 1918 m. prieš-

aušrį, Lietuvai stiprią įtaką darė rusų ir lenkų kultūros, bet slaptos daraktorių mokyklėlės, knygnešių pasiaukojimas ir motinų bei tėvų drąsa sugebėjo išauginti tokias asmenybes kaip Jonas Basanavičius, Saliamonas Banaitis, Mykolas Biržiška, Mykolas Bizauskas, Pranas Dovydaitis, Steponas Kairys, Petras Klimas, Donatas Malinauskas, Vladas Mironas, Stanislovas Narutavičius, Alfonsas Petrulis, Jonas Smilgevičius, Antanas Smetona, Justinas Staugaitis, Aleksandras Stulginskis, Jurgis Šaulys, Kazimieras Steponas Šaulys, Jokūbas Šernas, Jonas Vailokaitis, Jonas Vileišis. 1918 m. Lietuvos Tarybos narių gyvenimai nutrūko skirtingai: dalis iš jų mirė tarpukario metais, kiti Antrojo pasaulinio karo buvo priversti emigruoti ar sunaikinti okupacinio režimo sistemos.

1949 m. Deklaracijos signatarai augo, gyveno, mokėsi laisvoje Lietuvoje, kurios švietimo sistema buvo paženklinta mūsų pedagogikos šviesuolio filosofo S. Šalkauskio idėjomis ir kitų, pasišventusių savo profesijai mokytojų, darbo. Tarpukario gyvenimas nebuvo lengvas, dirbti reikėjo sunkiai, bet Lietuvos laisvė jos gynėjams buvo tokia svarbi, jog daugelis paaukojo ne tik šeimas, profesijas, bet ir gyvybes. 1949 m. vasario 2–22 d. Radviliškio rajone įvykusiame visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime aukščiausiuoju valdžios organu tapo LLKS Tarybos prezidiumas, kurio pirmininku buvo išrinktas Jonas Žemaitis-Vytautas. Prezidiumo pirmuoju pavaduotoju tapo Pietų Lietuvos srities partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Didžiosios kovos apygardos štabo viršininkas bei Algimanto ir Vytauto apygardų įgaliotinis Juozas Šibaila-Merainis paskirtas antruoju pavaduotoju, Priskelimo apygardos vadas Leonas Grigonis-Užpalis – trečiuoju, Petras Bartkus-Žadgaila ėjo LLKS Prezidiumo sekretoriaus pareigas. Jie tapo 1949 m. Deklaracijos signatarais kartu su Tauro apygardos vadu Aleksandru Grybinu-Faustu, Vakarų Lietuvos srities štabo viršininku Vytautu Gužų-Kardu, Prisikėlimo apygardos štabo viršininku Broniumi Liesiu-Naktimi. Šis suvažiavimas vyko nepaprastai pavojingomis sąlygomis, bet partizanų vadovybė sugebėjo diskutuoti, tartis ir parengti konstitucinio lygmens dokumentus.

LLKS buvo fiziškai sunaikintas brutalios komunistinio režimo sistemos, bet LLKS įtvirtintas laisvės ir nepriklausomybės siekis išliko tautoje ir tapo pagrindu naujai besikuriančioms sąjūdžio formoms. 1988-ųjų metų Sąjūdis, vadovaujamas prof. V. Landsbergio, sutelkė tautą šiam bendram tikslui ir atvedė Lietuvą į Kovo 11-ąją. Stipriai palaikomas nepriklausomybės siekiančių žmonių, 1990 m. vasario 24 d. Sąjūdis laimėjo rinkimus į Aukščiausiąją Tarybą. Už 1990 kovo 11-osios naktį Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo priimtą aktą „Dėl Lietuvos Nepriklausomos valstybės atstatymo“ balsavo 124 deputatai, susilaikė 6. Kovo 11-sios aktą pasirašė Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis ir Tarybos sekretorius Liudvikas Sabutis. Kadangi tuo metu dar nebuvo antspaudu su Lietuvos valstybės herbu ir Vyčiu, oficialusis Kovo 11-sios aktas patvirtintas Parlamento protokolo skyriaus antspaudu. Tą pačią dieną Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas priėmė įstatymą „Dėl valstybės pavadinimo ir herbo“. Kovo 11–12 d. po tokiu pačiu akto „Dėl Lietuvos Nepriklausomos valstybės atstatymo“ tekstu pasirašė visi už Lietuvos nepriklausomybę balsavę deputatai. Šis aktas istoriškai taip pat labai svarbus.

Laisvos ir nepriklausomos Lietuvos siekis neleido palūžti tautos dvasiai, padėjo ištverti okupacinio režimo sukeltas kančias ir netektis. Mes sulaukėme šio siekio išsipildymo – esame suverenios valstybės – laisvos ir nepriklausomos Lietuvos piliečiai. Šiandiena gali būti daug šviesesnė, atsigręžus į tas pačias vertybes, kuriomis gyveno laisvės signatarai.

Sveikinu visus Lietuvos žmones valstybės atkūrimo ir 1949 m. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracijos pasirašymo dienos proga. Tebūnie Vasario 16-oji – mūsų laisvės simbolio diena, atspirties taškas visiems prasingiems mūsų darbams. Saugokime ir stiprinkime savo valstybę!

Auksutė RAMANAUSKAITĖ-SKOKAUSKIENĖ, LR Seimo narė

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Keistas vizitas

Prof. Alvydas BUTKUS, Vytauto Didžiojo universitetas*Atkelta iš 1 p.*

valstybine kalba. Tokiais teiginiais AWPL įžeidžia ir pačią Lenkiją, nes ji tokią tvarką savo tautinių mažumų mokyklose įvedė dar 2007 m. Ar tai irgi reikia traktuoti, kaip Lenkijos tautinių mažumų švietimo bloginimą ar žlugdyimą? Lenkijos prezidento garbei reikia pasakyti, kad jis netiesiogiai mėgino švelninti priekaištus dėl numatomų švietimo įstatymų pataisų, nurodęs, jog Lietuvoje lenkų švietimas yra kur kas geresnės padėties negu kitose šalyse, o ypač kaimyninėje Baltarusijoje, kur lenkais save laiko dukart daugiau žmonių nei Lietuvoje, o valdiškų mokyklų jie turi viso labo dvi. Lietuviškai sakant, nereikia Dievo vyti į medį.

Kita šviesesnė mintis buvo Lenkijos Prezidento priminimas susirinkusiesiems, jog Lietuva esąs kažkuo ypatingas kraštas, nes iš čia yra kilę daug Lenkijos vadovų. Nejučiom tada prisimėni, kad XIV a. pabaigoje būtent

Lietuva buvo toji banga, išnešusi Lenkiją iš pradžios, iš sunykimo ir vėliau davusi ištisą valdovų dinastiją. Gaila, kad Prezidentas apsiribojo tik XX a.

Dėl mokyklų panaši mintis nuskambėjo ir Č. Okinčico komentare Maišiagaloje. Pasak jo, Lietuva yra pavyzdys Europai, kiek galėtų būti lenkiškų mokyklų užsienio šalyse. Puikus komentaras, tiesa, sukėlęs nepasitenkinimo erzelį AWPL atstovų gretose. Mat remiantis Č. Okinčico žodžiais, nebepavyksta skustis bloga lenkų švietimo padėtimi Lietuvoje. Dar daugiau – galima siūlyti Lenkijai spausti kitas ES šalis sekti Lietuvos pavyzdžiu ir steigti ten lenkiškas valdiškas mokyklas! (Idomu, kuo toks spaudimas baigtųsi pačiai Lenkijai. Bet siūlyti tikrai galima.) Į šias pastabas AWPL atstovai reagavo, kaip įprasta, arogantiškai, teigdami, jog lenkiškų mokyklų gausa Lietuvoje nesąs joks Lietuvos valdžios nuopelnas – tai

esąs tik lenkų bendruomenės Lietuvoje išsikovojimas.

Negražiai nuskambėjo B. Komorovskio apibendrinimas, jog „svarbūs klausimai anksčiau ar vėliau turės būti išspręsti tautinių mažumų naudai“. Ir tai buvo pasakyta kai kurių lietuviškų mokyklų uždarymo Lenkijoje išvakarėse! Ciniškiau nebūna. Antra vertus, Prezidentas atviru tekstu susirinkusiesiems pasakė, jog Lietuvos ir Lenkijos politikų nuomonių skirtumai dėl pavardžių rašybos ir pan. jokių būdu neturi būti kliūtis Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimui apskritai.

Tačiau visiškai naiviai bei politiškai nekorektiškai skambėjo B. Komorovskio samprotavimai, jog J. Pilsudskio atminimo įamžinimas jo gimtinėje Zalave (Švenčionių r.) turėtų skatinti gerus lietuvių ir lenkų santykius. Lygiai taip nuskambėtų ir Vokietijos kanclerės A. Merkel pasiūlymas Vienoje skatinti

gerus vokiečių ir austro santykius, įamžinant austro A. Šiklgruberio-Hitlerio atminimą Braunane – apmaudu, kad į Lietuvos draugus pretenduojanti Lenkija šito nesupranta.

Tad pastarasis Lenkijos Prezidento vizitas, be vieno kito šilto niuanso, daugeliu atvejų panėšėjo į siuzereno apsilankymą pas vasalą politinei vasalo duoklei priminti. Vasalo šalies šventė čia tarsi būtų buvus tik tarp kitko. Juo labiau, kad ir Lenkijos Prezidento šventinės kalbos vertimas į lietuvių kalbą buvo atšainus ir nekvalifikuotas, tarsi atsitiktinio abi kalbas mokančio žmogaus.

Prof. Alvydas BUTKUS, Vytauto Didžiojo universitetas

Džojos Gundos Barisaitės ir Dainiaus Labučio nuotr.

Naujas šaltinis Mečislovo Reinio veiklai Vilniuje tirti

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Kun. Mečislovas Reinys

Tęsins. Pradžia Nr. 3

Minima kunigo M. Reinio pastoracinė veikla: rekolekcijos, šv. Mišių aukojimas, išpažinčių klausymas, atsisveikinimo žodžiai laidotuvių metu ir kt. 1916 m. kovo 15 d. baigėsi lietuvių tarnaičių ir moterų rekolekcijos. Tą dieną tarp 12 kunigų, klausiusių išpažinčių, išrašytas ir M. Reinys⁸.

1916 m. kovo 27–30 d. Arkikatedroje, Šv. Kazimiero koplyčioje, vyko rekolekcijos vyrams. Pirmąją dieną pranešimą apie žmogaus tikslą pasakė kun. M. Reinys⁹.

Birželio 22 d. Šv. Mikalojaus bažnyčioje – Keturios Evangelijos. 8 kunigai dalyvavo procesijoje bažnyčios viduje, tarp jų ir M. Reinys¹⁰.

Kun. M. Reinys liepos 9 d. sužinojęs, kad Bonifratrų bažnyčioje rytais (10.30) atšauktos pamaldos lietuvių kalba, susijaudinęs skubėjo pranešti kun. P. Bieliauskui¹¹.

1915 m. balandžio 24 d., mirus kun. P. Bieliausko seserėnui Bonifacui Babilui, kun. M. Reinys tarė atsisveikinimo žodį¹². 1918 m. gruodžio 1 d. mirė Krikščionių demokratų partijos veikėjas Vytautas Endziulaitis (1893–1918). Gruodžio 3 d. už jo velę aukotose šv. Mišiose M. Reinys pasakė pamokslą¹³.

Vyskupo Jurgio Matulaičio MIC pagerbimas

Lietuvių kunigų susirinkime 1918 m. lapkričio 29 d. nutarta į vyskupo Jurgio Matulevičiaus (Matulaitis, 1871–1927) konsekracijos iškilmes Kaune iš Vilniaus siųsti dr. kun. Mečislovą Reinį ir dekaną Vladą Mironą (p. 108–109). Lapkričio 30 d. į Kauną išvažiavo kunigai kan. Juozapas Kukta (1873–1943), dr. Mečislovas Reinys, Vladas Mironas (1880–1954), Justinas Staugaitis (1866–1943), Kazimieras Bizauskas (1893–1941), lenkų: prel. Karolis Baika (1859–1923), Karolis Liubėnas (1866–1942) ir

Jonas Kretavičius (1871–1956)¹⁴.

1918 m. gruodžio 8 d. vyskupo Jurgio Matulevičiaus ingresas Vilniaus katedroje. Pavakary seminarijos patalpose vyskupo garbei suruošti pietūs, kuriuose dalyvavo tik Vilniaus diecezijos kunigai, tarp kurių ir M. Reinys¹⁵.

Mečislovas Reinys tarp Vilniaus inteligentų

M. Reinio bičiulystę su kun. Povilu Dogeliu (1877–1951) liudija faktas, kad P. Dogelis, liepos 20 d. minėdamas praėjusį vardadienį, pasikvietė Vilniaus veikėjus. Su dr. J. Basanavičiumi, Antanu Vileišiu ir kitais buvo pakviestas ir M. Reinys¹⁶.

1916 m. gruodžio 31 d. valgykloje (Dominikonų g. 12), sutinkant Naujuosius metus, tarp mokytojų, kunigų ir kitų inteligentų kun. P. Bieliauskas mini ir M. Reinį¹⁷.

Gruodžio 16 d. vysk. J. Matulaitis sušaukė vietos kunigų susirinkimą, nurodymas jiems ramiai laikytis, nedaryti išpuolių, nevėsti agitacijų, sakyti pozityvius pamokslus, dėstant tik tikėjimo tiesas. Kunigai išsakė savo nuomonę. M. Reinys kalbėjo apie pozityvius pamokslus, patarė organizuoti krikščionišką visuomenę miestuose ir sodžiuose¹⁸.

1919 m. sausio 29 d. kun. Juozo Bakšio (1884–1925) išleistuvėse (Vilniaus vyskupijos valdytojas prelatas Kazimieras Michalkevičius (1865–1940) jį išsiuntė iš Vilniaus) nuoširdžiausiai kalbėjo kun. M. Reinys, akcentuodamas, kad Vilniuje darbo daug visose srityse, o lietuvių kunigų lieka vis mažiau: paminėjo ir kitus kunigus, išsiųstus iš Vilniaus, tuo tarpu kai lenkai turi daug įvairių organizacijų ir vadų¹⁹.

1919 m. lapkričio 25 d. kun. P. Bieliausko bute vykusiame kunigų susirinkime kalbėta apie kritišką Lietuvos padėtį, tartasi, ką daryti Vilniaus krašte. M. Reinys nušvietė kun. J. Tumo redaguojamą „Nepriklausomą Lietuvą“²⁰.

Mečislovo Reinio paskaitos

Iš dienoraščio sužinome apie M. Reinio skaitytas paskaitas. 1916 m. vasario 2 d. paskaita apie vokiečių filosofą Imanuelį Kantą (1724–1804) – „Pasaulis ir erdvė jo požiūriu“, skaityta Vilniaus skyriaus kontoroje, dalyvavo apie 30 žmonių²¹.

1918 m. balandžio 28 d. – paskaita Šv. Zitos draugijos narėms²² (nei tema, nei vieta nenurodyta) – galima manyti, kad skaityta Šv. Mikalojaus salėje).

1919 m. sausio 26 d. Šv. Mikalojaus salėje Blaivininkų susirinkime kun. dr. Juozas Vait-

kevičius MIC (1880–1949) skaitė paskaitą „Kas tai yra Tėvynė“. Į klausimus atsakinėjo kunigai: Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933), Kristupas Čibiras (1888–1942) ir M. Reinys²³. Vasario 9 d. Blaivininkų susirinkime M. Reinys skaitė paskaitą „Santykis tarp mokyklos ir tikybos“. Pabrėžė, kad daugiausia teisių į mokyklą turi tėvai, antroje vietoje – Bažnyčia ir tik trečioje vietoje – Valstybė. Pastaroji mažiausiai turi teisės kištis į mokyklos reikalus, gali tik prižiūrėti. Patys žmonės, kaip teigė M. Reinys, sudaro mokyklos dviasią²⁴.

Kun. Mečislovo Reinio veikla organizacijose ir draugijose

Dienoraštyje paminėta ir M. Reinio veikla 1907–1940 metais Vilniuje veikusioje Lietuvių Mokslo draugijoje. 1916 m. birželio 14 d. visuotiniame draugijos susirinkime į valdybą išrinkti ir du dešinieji dr. Mečislovas Reinys ir Aleksandras Stulginskis (1855–1969)²⁵.

1918 m. birželio 5 d. Vilniaus skyriaus patalpose įvyko informacinis Liaudies sąjungos (ji buvo įkurta 1917 m. kovo mėn. Peterburge, kaip lietuvių katalikų darbo žmonių susivienijimas) susirinkimas. Perskaičius Liaudies sąjungos įstatus priekaištų išsakė Aleksandras Stulginskis ir Mečislovas Reinys²⁶. Išrinkta 5 žmonių komisija (kun. Vladislovas Draugelis (1880–1940), Misevičius, Valaitė, dr. M. Reinys, Aleksandras Stulginskis), kuriai patikėta peržiūrėti įstatus, juos pakoreguoti ir pateikti valdžiai registruoti²⁷.

Krikščionys demokratai, sužinoję apie Kaizerio atsistatydinimą, 1918 m. lapkričio 10 d. susirinko „Tėvynės sargo“ redakcijoje. Kalbėjo apie susidariusią politinę padėtį, besiantinančius bolševikus. M. Reinys ramino, kad Krikščionių demokratų partijos principai yra teisingi ir nėra ko baimintis²⁸.

1919 m. sausio 10 d. (Vilnių jau sausio 6 d. buvo užėmę bolševikai) „Tėvynės sargo“ redakcijoje vyko Krikščionių demokratų partijos susirinkimas. Pedagogas Klemensas Ruginis (1893–po 1941) kalbėjo apie tų dienų pokyčius, M. Reinys – apie užsienio politiką, kokios taktikos laikytis bolševikų valdžios atžvilgiu²⁹.

Mečislovas Reinys – tarp jaunimo

M. Reinys bendravo su jaunimu: ateitininkais, pavasarininkais. 1916 m. kun. Povilas Dogelis buvo suorganizavęs vakarinių ir pedagoginių kursų jaunimo Pavasarininkų kuopą. Liepos 13 d. buvo organizuota pirmoji kuopos išvyka į Belmontą. Organizuoti įvairūs

žaidimai, meniniai pasirodymai, lenktynės – greičiausi pasirodė kun. M. Reinys ir Antanas Gyls (1894–1966)³⁰.

1919 m. sausio 26 d. Didžiosios prieglaudos patalpose įvyko Pavasarininkų susirinkimas (apie 50 dalyvių). M. Reinys kalbėjo apie mandagumą. Skaitytos eilės, kalbėta apie paskaitų tematiką kito renginio metu³¹.

1918 m. gruodžio 27 d. Didžiojoje prieglaudoje surengtas gerai pavykęs vakarėlis – vaikų „Eglutė“. Kun. P. Bieliauskas pateikė dalyvavusių skaičių – 250, paminėdamas keturias pavardes: vysk. J. Matulaičio, dr. Juozo Vaitkevičiaus (1880–1949), Petro Kraujalio (1882–1933) ir dr. M. Reinio³².

Mečislovo Reinio butas – susirinkimų vieta

M. Reinio butas tapo ta vieta, kur galima buvo susirinkti, išklausti pranešimų, posėdžiauti, diskutuoti. Taip 1916 m. kovo 13 d. M. Reinio bute rinkosi Vilniaus centro draugijos nariai. Pranešimus skaitė įvairių katalikiškų organizacijų atstovai, kalbėjo apie draugijų veiklą, katalikų santykius su pirmieiviais, diskutavo apie tolesnę veiklą; buvo net iš Panevėžio atvykęs Kazimieras Bizauskas (1893–1941) (p. 24). Privatus susirinkimas vyko ir balandžio 29 d. Iš Suvalkijos atvykęs kun. Jonas Krištolaitis (1879–1941) kalbėjo apie sunkų tenykštį gyvenimą – vokiečiai uždarę mokyklas, o vieną mokytoją net primušę³³.

Tęsins kitame numeryje

⁸ Pranas Bieliauskas, *Vilniaus dienoraštis 1915.XII.26–1919.XI.26*. / Mokslinė redaktorė dr. Regina Laukaitytė, Trakai: Voruta, 2009, p. 18.

⁹ Ten pat, p. 28.

¹⁰ Ten pat, p. 44.

¹¹ Ten pat, p. 49.

¹² Ten pat, p. 26.

¹³ Ten pat, p. 111.

¹⁴ Ten pat, p. 108–109.

¹⁵ Ten pat, p. 113.

¹⁶ Ten pat, p. 50.

¹⁷ Ten pat, p. 64.

¹⁸ Ten pat, p. 115.

¹⁹ Ten pat, p. 132–133.

²⁰ Ten pat, p. 186.

²¹ Ten pat, p. 18.

²² Ten pat, p. 93.

²³ Ten pat, p. 131.

²⁴ Ten pat, p. 135.

²⁵ Ten pat, p. 41.

²⁶ Ten pat, p. 94.

²⁷ Ten pat, p. 95.

²⁸ Ten pat, p. 106.

²⁹ Ten pat, p. 128.

³⁰ Ten pat, p. 50.

³¹ Ten pat, p. 131.

³² Ten pat, p. 120.

³³ Ten pat, p. 24.

Lietuvos mokyklų istorija

Atminimo ženklas Vilniaus lietuvių dviklasei mokyklai*

Kazys Kęstutis ŠIMAS, Vilnius

Iš kairės: Vilniečių ainių klubo pirmininkas Kazys Kęstutis Šimas, Vilniaus meras Raimundas Alekna, Vilniaus vicemeras Gintautas Babravičius prie atidengtos paminklinės lentos Vilniaus lietuvių dviklasei mokyklai

„Šiandien čia susirinkome atidengti paminklinę lentą pirmajai oficialiai Vilniaus lietuvių pradinei dviklasei mokyklai.

Kalbant apie ją negalima nepaminėti Vilniaus lietuvių šelpimo draugijos, tos pirmosios lietuvių organizacijos, kuri įsikūrė dar 1904 m. Bene vienas svarbiausių jos rūpesčių buvo įsteigti nors pradinę mokyklą neturtingų lietuvių vaikams. Tai įgyvendinti tada buvo be galo sunku. 1905 m. buvo sumanyta įsteigti lietuvių vaikams prieglaudą namuose prie Šv. Mikalojaus bažnyčios, o po prieglaudos priedanga organizuoti lietuvių pradinę mokyklą. Šis sumanymas metų pabaigoje buvo įvykdytas kun. J. Kuktos rūpesčiu. Dar prieš gaunant oficialų leidimą prieglaudoje jau buvo apie 30 vaikų. Buvo mokoma lietuvių kalbos. Bet ji netenkino Vilniaus lietuvių, jie galvojo apie aukštesnio tipo mokyklą. Reikia neužmiršti, kad tada lietuviai sudarė mieste tautinę mažumą. Buvo išrinkta delegacija deryboms su Vilniaus švietimo apygardos globėju

baronu B. Volfu. Po antro vizito, kuris įvyko 1907 m, Jonas Basanavičius savo gyvenimo kronikoje pažymi: „Sausio 5 d. pas kuratorių baroną Volfą drauge su Vileišiu ir Matulioniu apsilankydamas, patyriau, kad lietuvių dviklasė mokykla jau leista Vilniuje įsteigti.“

Gydytojui Antanui Vileišiui bei studijavusiam kunigų seminarijoje, baigusiam miškų mokslus, girininkui Povilui Matulioniui 1907 m. kovo 29 d. pagaliau buvo leista steigti Vilniaus lietuvių dviklasę mokyklą.

Pirmoji oficialiai leista Vilniaus lietuvių pradinę mokyklą pradėjo darbą tų pačių metų rugpjūčio 16 d. Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonijos patalpose. Tą dieną į parengiamąją klasę atėjo 26 mokiniai, kurių dauguma buvo prieglaudos auklėtiniai. Prieglauda perdavė mokyklai baldus ir lėšas. Mokytojauti buvo pakviestas Antanas Kaunas, turįs liaudies mokytojo cenzą. Kadangi klebonijos patalpose mokykla buvo įsikūrusi laikinai, oficialiai ją atidaryti buvo sutarta perkėlus į nuolatinę patalpą.

Pagal tada veikusius Rusijos švietimo

nuostatus, dviklasės mokyklos buvo sudaromos iš parengiamojo skyriaus ir dviejų pagrindinių klasių, turinčių po du skyrius. Mokslo kursas išeinamas per penkerius metus. Abiejų lyčių vaikai priimami nuo 7 iki 15 metų amžiaus. Mokykloje mokoma: tikėjimo, rusų kalbos, lietuvių kalbos, istorijos, aritmetikos, geografijos, gamtos, braižybos, piešimo ir dailės, rašymo, dainavimo. Mokymo programa gerokai apribojo lietuvių kalbą: dalykai, išskyrus tikybą, turėjo būti dėstomi rusiškai, tik aritmetiką, jeigu mokiniai nemoka rusiškai, leidžiama dėstyti pirmoje klasėje lietuviškai. Tikyba lietuviškai dėstė kun. Juozapas Kukta. Paradoksaliai skambėjo tokia programos pastaba: „Lietuvių kalba dėstoma lietuviškai.“ Buvo ir kita „kilniadvasiška“ pastaba: „Medžiaga dainavimui gali būti ir lietuvių liaudies dainos.“

Buvo sudarytas Globos komitetas, kuris turėjo rūpintis mokyklos tvarka ir jos ūkiu. Į komitetą įėjo steigėjai dr. A. Vileišis ir P. Matulionis, švietimo draugijos „Aušra“ įgaliotiniai Jonas Vileišis ir Ona

Apie Lietuvai daug nusipelniusį islandų kalbininką Jorundurą Hilmarssoną

Atkelta iš 1 p.

gos okupuotą Lietuvą. Vilniaus universitete per devynis mėnesius jis puikiai išmoko lietuvių kalbą. Jį mokė Lietuvių kalbos katedros vyr. laborantė Vytautė Eidukaitienė, kuri anuomet yra mokiusi lietuvių kalbos daugelį užsieniečių – Universiteto stažuotojų, vėliau tapusių žymiais baltistais.

Grįžęs iš Vilniaus Hilmarssonas 1973 m. tobulinosi Sorbonos universitete Paryžiuje, kartu ten dėstė lietuvių kalbą. Po metų tą patį darė giminėje – Reikjaviko universitete (1974–1976 m., pakartojo 1978 m.). Tęsė studijas Oslo universitete ir jas baigė 1977 m. Po to vėl išvyko į Lietuvą. Stažavosi Vilniaus universitete. Buvo nuoširdus lietuvių kalbininkų, daugiausia baltistų, bičiulis.

1979–1981 m. Hilmarssonas, kaip Humbolto fondo stipendininkas, Kylio (Kiel) universitete Vokietijoje studijavo tocharų kalbas ir kartu ten dėstė lingvistines disciplinas, tarp kurių buvo ir lietuvių kalba. Tocharai – viena iš senųjų indoeuropiečių šakų, palikusių Rytų Turkstane (dab. Kinija) rašytinius paminklus iš 5–8 a. po Kristaus. Vėliau Hilmarssonas tyrė tocharų kalbų paminklus, lygino juos su atitinkamais kitų indoeuropiečių, ypač baltų (taigi ir lietuvių), taip pat slavų, kalbų duomenimis. Ta tema-tika jis parašė 3 knygas, kuriose daug remiamasi lietuvių kalba. Iš tocharų kalbotyros Hilmarssonas 1986 m. Leideno universitete

(Olandijoje) apgynė daktaro disertaciją, o 1987 m. jam pavyko įkurti mokslinį žurnalą anglų kalba *Tocharų ir indoeuropiečių studijos*, kurį pats redagavo.

Hilmarssonas nuo 1981 m. dirbo Islandų kalbos žodyno redakcijoje, rašė etimologinių tos kalbos žodyną, kuriam panaudojo ir lietuvių kalbos duomenis. Paskelbė straipsnių lietuvių istorinės gramatikos klausimais. Bendradarbiavo Vilniuje leidžiamame tarptautiniame žurnale *Baltistica*. Islandų spaudoje paskelbė straipsnių apie Lietuvą, jos istoriją, kultūrą. Į islandų kalbą išvertė Kazio Borutos *Baltaragio malūną* (1976).

Šių eilučių autoriui teko su Hilmarssonu nemaža bendrauti, kuomet šis būdavo Lietuvoje. Tapome, galima sakyti, artimi bičiuliai. Labiausiai įsiminė šie du įvykiai.

Kartą vakare, atėjęs į Lietuvių kalbos katedrą, radau Hilmarssoną, užsirašiusį kartu su docentu (dabar profesorius) Aleksu Girdeniu ir abu bežaidžiančius šachmatais. Ant durų kabėjo užrašas *Netrukdyti! Tarptautinis šachmatų turnyras!*

Paskutinį kartą Hilmarssoną sutikau 1991 m. rudenį, berods, spalio mėnesį, jau Lietuvai esant nepriklausomai, kuomet Vilniuje vyko tarptautinė baltistų konferencija. Tuokart vėlai vakare katedroje tvarkiau kažkokius popierius ir buvau labai užsiėmęs. Girdžiu, kažkuris iš kolegų (taip man atrodė)

kreipiasi į mane. Pakeliu akis – ogi Hilmarssonas! Net nepažinau, kad kalba nelietuvis. Taip gerai jis buvo išmokęs lietuvių kalbą. Maždaug po metų iš laikraščių sužinojau, kad Hilmarssonas mirė (vėžys!). Matyt, jau tada buvo nebesveikas.

Hilmarssonas mirė 1992 m. rugpjūčio 13 d. Reikjavike. Jam tada ėjo tik 47-ieji metai. Kiek dar būtų galėjęs nuveikti ne tik pasaulinio mokslo, bet ir Lietuvos labui! Jis vertėjavo Lietuvos atgimimo vadovui Vytautui Landsbergiui per šio oficialų vizitą Islandijoje. Nereikėjo anglų kalbos kaip tarpininkės: vertė tiesiog iš lietuvių į islandų kalbą ir atvirkščiai. Globojo į Islandiją atvykstančius lietuvius, su jais bendravo iki pat savo mirties.

Gyvendamas Lietuvoje Hilmarssonas matė sunkią okupantų naikinamos lietuvių kalbos ir tautos būklę. Mus tada labai užjautė. Neabejotina, kad jis apie tai pasakodavo Islandijoje. Jo gimtoji šalis – labai didelė sala, bet ją sudaro daugiausia gyventi netinkami plotai. Pati islandų tauta – visai mažytė, tik apie 300 000 žmonių. Islandų yra dvigubai mažiau negu Vilniaus miesto gyventojų. Didžioji islandų dalis, net apie du trečdalius, gyvena sostinėje Reikjavike, įskaitant priemiesčius ir gretimius miestelius – sostinės prielipus. Iškilnesni islandai vieni kitus pažįsta. Netenka abejoti, kad Hilmarssonas

Jorundur Hilmarssonas

prisidėjo prie to, kad Islandija pirmoji pripažino atkurtą Lietuvos nepriklausomybę.

Dėkinga atgimstančios Lietuvos vadovybė Hilmarssonui suteikė garbės konsulo vardą.

Vasario 16-osios istorija

Valstybės šventė – su kartėlio prieskoniu

Vladas KASPERAVIČIUS, Šalčininkai

Iškilminga Vasario 16-osios rikiuotė prie Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos

Jaunosios šaulės dalijo kareivišką košę

Šventės dalyvius sveikino Lietuvos šaulių vadas plk. Antanas Plieskis.

Trispalvių vėliavų jūra Šalčininkų pagrindinėje gatvėje

Koncertuoja folkloro ansamblis „Laukis“

Švenčiant Lietuvos valstybės atkūrimo dieną, Šalčininkų visuomenė pirmą kartą ryškiai pajuto tradicijų laužymo ir priešpriešos demonstravimą.

Šįmet tradicinė, jau keliolika metų rengiama sukarintos rikiuotės eiseną per Šalčininkus, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šventei, vyko kiek kitaip. Stiprus ir netikėtas vasario šaltukas, o gal ir priešrinkiminiai reikalai pakoregavo tradicinį Vasario 16-osios karinį paradą Šalčininkuose. Išėjo lyg savotiška takoskyra. Rajono savivaldybė valstybinę šventę šventė atskirai, rajono lietuviškoji bendruomenė – irgi atskirai.

Rajono valdžia surengė tik kuklų koncertą Kultūros centre, kurį padabino garsios kvietinės grojančių ir dainuojančių įžy-

mybių pavardės iš sostinės, o lietuviškoji Šalčininkų rajono bendruomenė svarbiausią valstybinę šventę pažymėjo iškilminga eiseną per visą miestą.

Gūžčiojo Šalčios krašto senbuviai, kraipo galvas – artėjantys rinkimai į savivaldybių tarybas daro savo. Vardan rinkėjų balsų buvo laužoma nusistovėjusi ir ilgametė tradicija, kurioje visada noriai dalyvavo visa rajono visuomenė. Deja, šįmet kažkokia nebalta katė perbėgo kelią ir išryškėjo aiškūs atskirties ženklai.

Vis tik tradicinė karinė eiseną įvyko, smalsuoliai galėjo stebėti pagrindinėmis miesto gatvėmis darnia rikiuote žygiavusius generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos kariūnus, valstybinės sienos

apsaugos tarnybos Tribonių, Dieveniškų, Gintaro Žagunio užkardų pasieniečius bei Šalčininkų rajono policijos komisariato pareigūnus, Šaulių sąjungos aktyvistus, visuomeninių organizacijų atstovus su savo vėliavomis.

Po to didžiausioje Šalčininkų rajone Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje vyko ginkluotės paroda, buvo ragaujama kareiviška košė, vyko iškilmingas minėjimas ir šventinis koncertas. Pagrindinį pranešimą skaitė Nepriklausomybės akto signataras Algirdas Patackas, sveikino Lietuvos šaulių sąjungos vadas plk. Antanas Plieskis, aktorius Tomas Vaisieta, darniai šoko ir dainavo Vilniaus miesto folkloro ansamblis „Laukis“, vadovaujamas Lijanos Šarkaitės-Vilums.

Šventės organizatorius, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius neslėpė savo nusivylimo. Juk keliolika metų graži tradicija visai Šalčininkų rajono bendruomenei kartu švęsti svarbiausią valstybinę šventę šįmet ėmė ir iš esmės pasikeitė. Ir kalčiausias šioje situacijoje pigus ir savanaudiškas vietos valdžios išskaiciavimas. Rinkimai į savivaldą svarbiau nei valstybinis požiūris.

V. Žilius pabrėžė: „Šventė lyg ir viena, visų, o ryškus atskirties kartėlio prieskonis glumino visą Šalčininkų rajono bendruomenę.“

Autoriaus nuotr.

Palaimintojo Jurgio Matulaičio veiklos lietuvių visuomenėje istorinė aplinka

Kun. Vaclovas Aliulis, MIC

Jurgis Matulaitis buvo susijęs su Lietuvos visuomenės ir lietuvių tautos gyvenimu per visą savo amžių, tačiau galima išskirti kelis ryškesnius tarpsnius:

Studentas Sankt Peterburge: 1895–1899;
Peterburgo dvasinės akademijos profesorius: 1907–1911;
Vilniaus vyskupas: 1918–1925;
Apaštalinis vizitatorius Lietuvai: 1925–1927.

Pirmas tarpsnis. Sankt Peterburge ir Lietuvoje

Apie to meto Lietuvos visuomenės būklę vaizdžiai rašo pats Jurgis Matulaitis savo programiniame straipsnyje „Keli žodžiai mūsų kunigėliams“¹, taip pat laiškuose vaikystės ir jaunystės draugui Vincui Šlekiui². Paprastoji liaudis, kaimiečiai, yra tikinti, joje stiprios katalikiškos tradicijos, tačiau nepakankamas religinis ir tautinis sąmoningumas. Beveik visa bajorija ir didelė dalis kunigijos sulenkėjusi, todėl dvasiškai ir kultūriškai svetima liaudžiai. Kyla negausi tautiškai susipratusi inteligentija, dažniausiai paveikta laisvamanybės. Laisvamaniai inteligentai užsienyje leidžiamuose laikraščiuose ir knygose knygelėse piktai užpuldinėja kunigiją už tai, kad yra nutautėjusi, nemyli savo tautos, nevykdo švietimo. Nuo antiklerikalizmo vienas žingsnis iki tikėjimo atmetimo.

Nors Lietuvoje nėra tokio proletariato, kaip didžiuliuose Rusijos ir Lenkijos miestuose, bet kai kurie antiklerikališkai nusiteikę inteligentai stropiai skleidžia socializmo idėjas. Kurstydami miesto darbininkus prieš darbdavius ir kaimo samdinius – prieš ūkininkus, jie vaizduoja kunigus kaip išnaudotojų draugus.

Dvasinės akademijos studentą Jurgį stebina ir liūdina daugelio kunigų, ypač vyresniosios kartos, esamų pavojų nesuvokimas, nemėginimas užbėgti jiems už akių, nesugebėjimas atsiliepti į aktualius poreikius. Tokie kunigai pasitenkina iš sakyklos

išvanoje „bedievių“ ir „litvomanus“, bet nesima pozityvaus darbo, religinio ir kultūrinio švietimo.

Kitas pavojus lietuvių tautai ir katalikybei – smarki rusinimo ir pravoslavinimo akcija, kai uždrausta lietuviškoji spauda ir neleidžiama kurti draugijų, inteligentai siunčiami dirbti Rusijos gilumoje, o Lietuvoje daug bažnyčių paversta cerkvėmis, pristeigta pravoslavų vienuolynų ir t. t. Reikia tai akcijai priešintis, ypač puoselėjant gražią gimtųjų namų kalbą ir lietuviškus papročius.

Vysk. Justinas Staugaitis savo atsiminimuose³ labai plačiai iš savo patirties ir stebėjimo aprašo Lenkijos visuomenės ir Bažnyčios būklę tais pačiais laikais. Ji daug kuo buvo panaši į Lietuvos būklę, bet ir labai skyrėsi. Visuomenėje buvo didesnis luominis susiskirstymas, daugiau politinių srovių, ir nereikėjo skiepyti kunigijai patriotizmo, nes jo ir taip buvo pertekusi.

Tokioje aplinkoje diakonas Jurgis 1897 m. karštai ir jausmingai šaukia jaunuosius kunigus dirbti, kovoti, ieškant sutarimo su vyresniąja kunigų karta, „spaudžiantis į krūvą ir glaudžiantis po vyskupo sparnu“. Pats rašo straipsnius ir siuntinėja Žemaičių bei Seinų vyskupijų seminarijų auklėtiniais, taip pat į slaptąją lietuvišką spaudą Rytprūsioje ir į JAV lietuvių spaudą.

Antras tarpsnis. Vėl Sankt Peterburge ir Lietuvoje

Igijęs Šveicarijos Friburge teologijos daktaro laipsnį, kun. Jurgis Matulaitis 1903–1905 m. dėstė Kielcų kunigų seminarijoje, po to Varšuvoje gydydėsi ir dėstė Cecilijos Plater-Zyberk mergaičių mokykloje. Su kun. Marceliumi Godlewskiu ir kitais kūrė Lenkijos krikščionių demokratų sąjūdžio pradmenis ir įsteigė krikščionių darbininkų draugiją. 1907 m. suorganizavo Socialinius kursus. Buvo vienas katalikų studentų organizacijos Odrodzenie įkvėpėjų.⁴ Visomis jėgomis darbuodamasis Varšuvoje, širdimi veržėsi tarnauti Bažnyčiai Lietuvoje. Prie jos reikalų labiau priartėjo, 1907–1911 m. profesoraudamas Sankt Peterburgo dvasinėje akademijoje.

Šiuo metu padėtis Lietuvoje buvo iš dalies pakitusi. Pagausėjo jaunų šviesių kunigų, atsirado veiklių katalikų inteligentų. Padidėjo kunigijos ir visuomenės tautinis susipratimas. Atšaukus lietuviškosios spaudos draudimą, gausėjo įvairių kryptų laikraščių ir knygų. 1905 m. įvyko Didysis Vilniaus lietuvių seimas. Pamažu steigėsi lietuviškos mokyklos. Imta rūpintis vienuolynų sulietuvinimu. Kartu stiprėjo socialistų bei kitų antiklerikalų veikla.

Kun. dr. Jurgis sujūdino Akademiją savo skaitomu sociologijos kursu, 1909 m. skaitė paskaitas Socialiniuose kursuose Kaune, įvedė lietuvių kalbą 1911 m. per Žemaičių, o 1914 m. per Seinų vyskupijos kunigų rekolencijas. Vadovaudamasis kunigiškos širdies

platumu, Peterburge organizavo lenkus darbininkus, atgaivino Marijonų vienuoliją kaip daugiatautę, pasipriešino būrio įtakingų kunigų sumanymui staigiai sulietuvinti moterų vienuolynus nekanonišku būdu. Nuvedė kunigus marijonus tarnauti lietuvių išeivijai JAV ir rėmė lietuvačių seselių užmojų ten dirbti parapijų mokyklose.

Trečias tarpsnis. Vilniuje

Pirmojo pasaulinio karo metu patekęs į Varšuvą, visa širdimi atsidėjo karo našlaičių bei kitų varguolių globai, įkurdino marijonus Bielianuose, kur jie turėjo atsidėti jaunimo auklėjimui ir vargdieniams. 1918 m. pavasarį grįžo į Marijampolę, organizavo marijonus ir įsteigė Vargdienių seserų vienuoliją.

Paskirtas Vilniaus vyskupu, įžengė į tas pareigas 1918 m. gruodžio 8 d., dėl politinių priežasčių turėjo jas palikti 1925 m. vasarą.

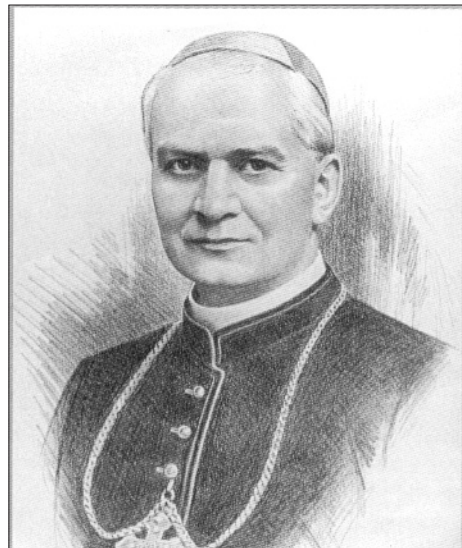
Didžiulėje Vilniaus vyskupijoje gyveno trijų tautybių katalikai: lenkai, baltarusiai ir lietuviai, pačiame Vilniuje viena kitą išstumdamas šeiminkavo keturių valstybių valdžios: Vokietijos, Lietuvos, bolševikinės Rusijos ir Lenkijos, kol galiausiai įsitvirtino ši pastaroji. To meto atmosferą bei įvykius aprašė pats Palaimintasis⁵. Virte virė dideli tautiniai antagonizmai, ypač tarp lenkų ir lietuvių. Kokią be galo sunkią atmosferą jie sudarė vyskupo veiklai, konkrečiais pavydžiais liudija Maria Eysenhoffowa ir daugelis kitų atsiminimų apie tuos laikus parašiusių asmenų.⁶

Vilniaus laikotarpiu pasirodė vyskupo Matulaičio didžiulė kantrybė, teisingumas, blaivi nuovoka ir meilė visų tautybių žmonėms. Kadangi visuomenėje daugumą sudarė lenkai, tai ir vyskupo visuomeninė veikla (rūpinimasis mokyklomis, dalyvavimas organizacijų renginiuose ir pan.) daugiausia teko jiems, bet nebuvo užmiršti lietuviai karo našlaičiai ir kuklios katalikiškos lietuvių draugijos.

Ketvirtas tarpsnis. Lietuvoje

Pasitraukęs iš Vilniaus vyskupo posto, J. Matulaitis netrukus buvo pakeltas arkivyskupu ir paskirtas Lietuvos apaštalinio vizitatoriumi. Visuomenėje buvo paplitęs didelis pasipiktinimas Apaštalo Sosto konkordatu su Lenkijos vyriausybe, kuriuo Vilniaus vyskupija buvo įtraukta į Lenkijos bažnytinę struktūrą. Antikatalikiškos jėgos, tuo pasinaudodamos, kurstė apskritai priešiskumą Apaštalo Sostui ir pačiai Bažnyčiai. Situacija yra aprašęs laiškuose pats Vizitatorius ir daugelis to meto liudininkų.⁷

Arkivyskupui Jurgiui pavyko greitai nuraminti pasipiktinimą, sugrąžinti pasitikėjimą Šv. Tėvu ir įkurti Lietuvos bažnytinę provinciją. Vizitatorius sutvarkė daugelio moterų vienuolių įstatus, sustiprino kunigų seminarijas ir pasauliečių apaštalavimą.

Palaimintasis Jurgis Matulaitis

Daug dvasinių vaisių davė jo apsilankymas JAV lietuvių parapijose.

Išvados

Sekant Jurgio Matulaičio gyvenimo eigą, matyti, kad jis per visą savo amžių buvo ištikimas Bažnyčios sūnus, pasiaukojamai tarnavo jai visose vietose ir visokiomis aplinkybėmis, į kurias ji nusiųsdavo Apvaizda. Kiekviename gyvenimo ir tarnavimo tarpsnyje jis mokėdavo suvokti svarbiausius laiko iššūkius ir į juos tinkamais būdais atsiliiepti. Jo savosios Tautos bei Tėvynės meilei nuo pat jaunų dienų buvo būdingas atvirumas kitoms tautoms bei kultūroms, o su metais kaskart labiau ryškėjo jo meilės Kristuje visuotinumai. Kur gyvas būdamas liko nesuprastas, ir ten po kelių dešimtmečių susilaukė pagarbaus įvertinimo.

Plačiau yra knygoje: *Palaimintojo Jurgio Matulaičio dvasios sklaida*, Marijonų talkininkų centro leidykla, Kaunas, 2003, p.163–175. Tai pranešimas, skaitytas Varšuvos kardinolo Stefano Višinskio universitete 2002 m. spalio 23 d.

Literatūra:

- ¹ *Dirva-Žinynas*. Shenandoah, PA, 1903, Nr. 9, p. 43–69.
- ² Cit. A. Kučas, *Arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius*. Chicago, IL 1979, p. 47–48.
- ³ Justinas Staugaitis, *Mano atsiminimai*. Vilnius 1995, p. 158.
- ⁴ E. Jarra, „Niezwykła osobowość“, in: *Wspomnienia o Błogosławonym Jerzym Matulewiczu*. Warszawa 1996, p. 136–149.
- ⁵ Jurgis Matulaitis, *Užrašai*. Vilnius 1998, p.101–277.
- ⁶ M. Eysenhoffowa, *Uniewinnienia*, in: *Wspomnienia...*, p. 324–334, ir kt.
- ⁷ A. Kučas, *Arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius*. Chicago, IL, p. 468–475.

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Teisėsauga privalo tirti galimus nusikaltimus valstybei

Vasario 3 d. Seimo narys Gintaras Songaila įteikė Generalinei prokuratūrai prašymą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo dėl galimo kėsinimosi į Lietuvos Respublikos teritorijos vientisumą.

Seimo narys, susipažinęs su vaizdo klipų produkcija, kuri yra prieinama ir platinama per Lenkijos Respublikos „Kresų instituto“ („Instytut Kresowy“), o dabar – („Instytut Kresow Rzeczypospolitej“) tebeveikiančioje interneto svetainėje (www.kresowy.pl) įtvirtintą YouTube prieigą, konstatavo, kad didelė dalis šių vaizdo klipų yra akivaizdžiai šovinistinio, agresyvaus revanšistinio ir net ekspansionistinio pobūdžio. Kresų instituto draugija įsteigta su Lenkijos valstybės institucijų ir pareigūnų parama vietoj anksčiau uždaryto Kresų instituto, kurio steigėjas buvo Varšuvos savivaldybė ir kuris pasižy-

mėjo „nekorektiška veikla kaimyninių šalių atžvilgiu“, todėl buvo uždarytas.

„Daugelio vaizdo klipų turinys siejasi su teritorinėmis pretenzijomis į vadinamuosius prieškarinės Lenkijos Respublikos rytinius pakraščius („rytinių kresų“, „wschodnych kresow“ teritorijas) bei su „didžiosios Lenkijos“, kuri vėl esą užims šias ir net dar platesnes Rytų Europos teritorijas, vizijomis“, – teigia G. Songaila.

Pasak jo, kai kuriuose vaizdo klipuose teritorinės pretenzijos ar net aneksionistinės idėjos reiškiamos ne tik Lietuvos, Gudijos ar Ukrainos atžvilgiu, bet kitoms Europos šalims, įskaitant visas tris Baltijos šalis, Čekiją, Slovakiją ar net Vokietiją ir Rusiją. Seimo narys pateikė tiek interneto nuorodas į šiuos vaizdo klipus, tiek ir įrašus bei kitą įrodomąją reikšmę turinčią medžiagą.

Generalinei prokuratūrai pateiktame prašyme G. Songaila nurodė ir tą faktą, kad kai kuriuose vaizdo klipuose „kresų susigrąžinimui“ siūloma panaudoti kaimyninių šalių piliečius, kuriems išdalinta „lenko korta“, esą ginant juos nuo persekiojimų šiose šalyse ir atstatant jų lenkiškąją pilietybę po „numatomos aneksijos“. Seimo narys tikisi, kad kita svetainė (www.kresy.pl), kurią tiesiogiai finansuoja Lenkijos Respublikos Senatas, nors ji ir tęsia prieškarinės Lenkijos politines bei istorines tradicijas, kaip antai, nepripažindama pilsudskinės Lenkijos įvykdytos Rytų Lietuvos ir Vilniaus okupacijos, yra niekaip nesusijusi su anksčiau minėtos organizacijos ir svetainės veikla, bei asmenimis, kurie įkėlė šiuos vaizdo klipus į interneto erdvę.

Seimo narys nurodė, kad Lietuvos Res-

publikos ir Lenkijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose 59 straipsnio 1 dalis nustato, kad kiekviena Susitariančioji Šalis, prašant kitai Susitariančiajai Šaliai, išipareigoja vykdyti savų piliečių ir svetimšalių, turinčių jos teritorijoje nuolatinę gyvenamąją vietą, įtariamų padarius nusikaltimą kitos Susitariančiosios Šalies teritorijoje, baudžiamąjį persekiojimą. „Valstybės teritorinis vientisumas bei konstitucinė santvarka įstatymų yra ginami ir Lietuvoje, ir Lenkijoje“, – teigia G. Songaila.

Parengė Sigita NEMEIKAITĖ, Vilnius

Lietuvos mokyklų istorija

Atminimo ženklas Vilniaus lietuvių dviklasei mokyklai*

Atkelta iš 5 p.

Puidienė, Šelpimo draugijos igaliotiniai Valentinas Urbonavičius ir kun. Juozapas Kukta, du mokinių tėvų atstovai Jonas Senkevičius, Petras Gaižutis ir mokytojas Antanas Kaunas. Globos komiteto pirminku išrinktas Antanas Vileišis. Mokyklos pedagogų tarybą sudarė mokytojas (mokytojai), kunigas ir abu steigėjai.

O jau spalio 22-oji Vilniaus lietuvių visuomenei buvo didelė šventė. Tą dieną buvo iškilmingai ir oficialiai atidaryta Vilniaus lietuvių dviklasė mokykla – pirmoji lietuviška pradinė mokykla istorinėje Lietuvos sostinėje. Į šventę atvyko Vilniaus vyskupijos valdytojas kun. Kazimieras Michalkevičius, Vilniaus liaudies mokyklų inspektoriai, miesto valdybos atstovai ir, žinoma, iškilūs lietuvių visuomenininkai: Lietuvių mokslo draugijos pirmininkas Jonas Basanavičius, Vilniaus „Aušros“ draugijos atstovas kun. Juozas Tumas-Vaižgantas, žymūs lietuvių visuomenės veikėjai Petras Vileišis, Jonas Vileišis, dr. Augustinas Paškevičius, Antanas Smetona ir kt.

Pirmaisiais mokyklos veiklos metais ją lankė 35 vaikai.

1908 / 1909 mokslo metais veikė trys skyriai: parengiamasis ir du pirmosios klasės skyriai. Mokinių skaičius padidėjo iki 64. Buvo pakviesta nauja mokytoja Jadvyga Graurokaitė. Nuo 1909 m. tikybą mokė kun. Povilas Januškevičius, naujasis Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas.

Prie dviklasės mokyklos, steigėjams A. Vileišiui ir P. Matulioniui išsirūpinus leidimą, pradėjo veikti vakariniai kursai suaugusioms lietuvaiteis. Buvo priimamos mergaitės nuo 15 metų amžiaus. Mokslo trukmė – dveji metai. Mokyta tikybos, aritmetikos, rusų ir lietuvių kalbos. Pirmieji mokytojai buvo kun. Kukta ir Adelė Malinauskaitė. Vakariųjų kursų tikslas – išleisti mergaites tiek išsilavinusias, kad jos galėtų mokytojauti Rytų Lietuvos sodžiuose.

1908 m. rudenį buvo nutarta pakabinti dvi iškabas – viena didelę ant pastato kampe, kita mažesnę – ant mokyklos durų.

1909 m. gegužės 30 d. mokykloje pirmą kartą įvyko keliamieji egzaminai, i kuriuos Globos komitetas pakvietė lietuviškųjų laikraščių bei visuomenės atstovus. Egzaminus laikė 36 mokiniai.

1909 / 1910 mokslo metų pradžioje mokytojui A. Kaunui išvykus jį pakeitė mokytojas Pranas Klimaitis. Mokėsi 62 mokiniai, 34 berniukai ir 28 mergaitės.

1910 / 1911 mokslo metais atsisakius dirbti dviem mokytojams P. Klimaičiui ir J. Graurokaitei, mokytojais buvo patvirtinti Konstancija Vaitiekūnaitė ir Ignas Jurkūnas (žinomas rašytojas Ignas Šeinius). Kitais mokslo metais vietoj mokytojos K. Vaitiekūnaitės dirbo Ona Klungevičaitė, o tikybą mokė kun. P. Bieliauskas.

Vėlesniais metais mokykloje keičiantis mokytojams dirbo Vladislava Palavinskaitė, Antanas Gylys, Sofija Šimkienė, Augustinas

Jakučionis, Klemensas Ruginis, kun. Vladas Jezukevičius, seserys Emilija ir Jadvyga Valterytės ir kiti.

Vilniaus lietuvių pradinė dviklasė mokykla – pirmoji oficiali lietuviška mokykla Vilniuje, kuri skleidė ir stiprino lietuviybės pozicijas Lietuvos sostinėje. Mokykla vykdė svarbią socialinę funkciją lavindama daugiausia nepasiturinčių Vilniaus lietuvių šeimų vaikus, visiems atverdamą kelią į tolesnį mokslą bei platesnius horizontus, kuriems sudarydavo galimybes išmokyti amatų ir stiprinti lietuvių amatininkų luomą Vilniuje. Mokykla sudarė sąlygas įsisteigti pirmajai Vilniaus lietuvių gimnazijai, vėliau pavadintai Vytauto Didžiojo vardu.

Nuo 1908 m. šiame pastate glaudėsi ir Lietuvių mokslo draugija, kuri 1917 m. spalio mėnesį persikėlė į geresnes patalpas Aušros Vartų g. 21-ame name. Kurį laiką čia gyveno ir vienas pagrindinių draugijos steigėjų, jos pirmininkas, Lietuvos patriarchas dr. Jonas Basanavičius.

Lietuvius, gyvenusius Vilniuje praėjusio amžiaus pirmoje pusėje, jų vaikus ir vaikaičius jungiantis Vilniečių ainių klubas, kurio pagrindinis tikslas lietuvių bendruomenės veiklos įamžinimas, savo lešomis atstato dar tarybiniais metais kabėjusią, tačiau pastato restauracijos metu nežinia kur dingusią, paminklinę lentą. Reikia pažymėti, kad tam mielai pritarė ir parūpino leidimą pakabinti lentą „Pranciškonų rūmų“ direktorė Gintarė Čeponytė

ant pastato, kuris dabar priklauso jos vadovaujamai įstaigai.

Vilniaus rotušė (valdytojas Jonas Jonynas) geranoriškai sutiko padėti atminimo lentą pakabinti bei atidengti.

Ačiū jums visiems.

Tikimės, kad ši paminklinė lenta, pirmoji kregždė, įamžinant praėjusio amžiaus Vilniaus istorijos lietuviškus puslapius, bus pavyzdys Vilniaus miesto savivaldybės tarybai įamžinti ir kitus istorinius faktus – tai, kas yra brangu kiekvienam lietuviui, senosios Lietuvos sostinės Vilniaus, patriotui.

Paminklinės lentos atidengime ant pastato Lydos g.6 / Pranciškonų g. 3 (2011-02-15) dalyvavo Vilniaus visuomenė, Vilniečių ainių klubo nariai. Kalbėjo Vilniečių klubo pirmininkas K. Šimas, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas, Vilniaus miesto meras Raimundas Alekna. Jis taip pat perdavė Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko Valentino Stundžio padėką Vilniečių ainių klubui, už rezultatyvią kultūrinę veiklą.

**Pranešimas skaitytas 2011 m. vasario 15 d. atidengiant paminklinę lentą Vilniaus lietuvių dviklasei mokyklai.*

Muziejus laikraštyje Nr. 4 (161)

Rankdarbiai senajame kaime

Seniau kaime kiekvieno lietuvių namus puošė jo paties rankų darbo kūriniai. Ūkininko namas buvo tarsi kaimo muziejus, kuriame viskas sava. Kaip pasakoja kaimo senoliai, net mažiausias piemenėlis sugebėdavo pasidaryti ne tik puikią dėdėlę, bet mokėjo išdrožti iš medžio lazda, pagražintą paukšteliais, žvėreliais ar kitais ornamentais. Pasigamindavo ir riešutų spauštukus, ir dėžutes, ir kitus smulkius daiktėlius. Jaunam bernaičiui būdavo gėda, jei nemokėdavo padaryti jaunai merguželei dovanėlę: dailiai išpjauštytą kultuvę, verpstę ar šaudyklę. Trakų istorijos muziejaus etnografijos rinkinyje saugoma nemažai tokių medžio dirbinių. Neatsilikdavo ir mergaitės, kurios ne vieną kraičio skrynįą prikraudavo rankdarbių. Augdamos ir brėsdamos jos išmokdavo verpti, austi, megzti.

Žiemos, kaip ir kitus darbus, seniau derindavo su Mėnulio faze. Verpti geriausia buvo pradėti pilnatyje, audeklą apmesti – senagalvyje, tada siūlai nesi-

suks, gijos netrukūnės. Seniausias verpimo būdas – linų pluošto sukimas pirštais. Senovinis verpimo įrankis, išplitęs visame pasaulyje, yra medinė verpstė. Ji naudojama su verpstuku. Verpstė sudaryta iš dviejų dalių: viršutinė 40-45 cm ilgio, vadinama galva, arba prieverpste, prie kurios pritvirtinamas vilnų ar linų kuodelis, užsibaigianti kotu, ir apatinė – koja (priesėdas), ant kurio sėdėdavo verpėja. Merginos ir moterys žiemą rinkdavosi į vienus namus su rateliais vakaroti. Verpsčių puošyboje vyrauja geometriniai raštai: apskritimai, užpildyti dvikryptėmis, įkypomis įraižomis, kurių viduryje – labai įvairios segmentinės žvaigždės. Valtiečiai, puošdami paprastais raštais verpstes, tikėjo jų magiška galia skatinti linų augimą. Muziejaus etnografijos rinkinyje yra kelios gruboko darbo, nelygios drožybos, bet su meile pagamintos prieverpstės. Užrašai ant prieverpsčių rodo, kad jos gamintos kaip dovanėlės merguželėms.

Audimas kaip ir verpimas buvo tik

moterų užsiėmimas. Austi moterys paprastai pradėdavo anksti pavasarį ir baigdavo iki lauko darbų pradžios. Neturtingos valstietės, neturėdamos pakankamai siūlų, ausdavo kelios susidėjusios. XIX - XX a. I p. audinys

drabužiams, patalynei, rankšluosčiams ir staltiesėms austas paprastu drobiu pynimu - ruoželiu, rečiau atlasu (statiniu), penkianyčiais, šešianyčiais, aštuonyčiais ar kitais daugianyčiais pynimais arba diminiais pynimais per ke-

Lininis, siuvinėtas rankšluostis ir dvi prieverpstės. Lietuva, XIX a. pab. – XX a. pr. Nuotr. O. Ševeliov

tverias, aštuonerias ir daugiau nyčių. Kai kur diminiais pynimais austa pagal servetinių audinių pavyzdžius. Ripso raštais dažniausiai margintos lovatiesės. Rinktiniais raštais, dvejomis arba ketveriomis nytimis audė užtiesalus, staltieses, takelius, lovatieses, juostas, puošė rankšluosčius, drabužius. Trakų istorijos muziejuje etnografijos rinkinyje sukaupia nemažai ir įvairios senosios tekstilės pavyzdžių.

Pažvelgę į senuosius rankdarbius galime grožėtis kaimo meistrų kruopštumu ir dailės subtilybių išmanymu, kurių, neturėdami profesinio pasiruošimo, sėmėsi iš gamtos ir kasdienio gyvenimo.

Muziejininkė Evelina Petrauskė

Ekspонатус пaмaтыcиte „Cakpaлннo мeнo“ эkспoзицииe, Кęcтyчиo г. 4, Тpaкyocьe, Пycиacaлиo пилиc тepитopииe бyвycio Дoминикoнy внeуoльнo кoплычиo. Дapбo лaикac: 10-18, тpeчaдиeниc-ceкмaдиeниc.

Muziejus laikraštyje Nr. 5 (162)

Vilniaus mokytojų instituto medaliai

Po baudžios panaikinimo 1861 m. caro valdžia sumanė įsteigti mokytojų seminarijas Vilniaus gubernijoje, kuriose galėtų mokytis lietuvių ir gudų pravoslavų valstiečių vaikai. Tačiau įgyvendinti šią idėją buvo pradėta numalšinus 1863 metų sukilimą. Generalgubernatorius Michailas Muravjovas (1796-1866) sutiko, kad mokytojų seminarijai vadovautų tik pravoslavų šventikai, kadangi vietiniai yra „sulenkėję“. Dėl šių politinių, o vėliau ir biurokratinių reikalavimų, 1873 m. pirmąjį Mokytojų institutą įsteigė žydai. Nors šiame institute buvo dėstoma rusų kalba, jame mokytis galėjo tik žydų tautybės jaunuoliai.

Krikščioniškasis Vilniaus mokytojų institutas buvo įsteigtas 1875 m. Į jį buvo priimami rusų tautybės ar stačiatikių tikėjimą priėmę jaunuoliai. Merginos egzaminus galėjo laikyti egzaminus tik eksterneu. Šio instituto kaip ir kitų seminarijų

Vilniaus mokytojų instituto baigimo medaliai, skirti Sidabro ir Bronzos medalininkams. Vilnius, XIX a. pab. – XX a. pr. K. Barišaускаs nuotr.

veiklą lėmė XIX a. 8-9 deš. Rusijos imperijos švietimo ministerijos instrukcijos, kuriose nurodytas tikslas – išauklėti stačiatikišką, ištikimą carui jaunuomenę, pabrėžiamas religinis ugdymas. Institute buvo numatyta ruošti mokytojus, kurie dirbtų Vilniaus ar kitų didesnių miestų mokyklose. Mokytojų institutas, įsikūręs Blagoveščenskoje (dab. Dominikonų) gatvėje, dirbo nepilnu pajėgumu, kasmet jį baigdavo 8-17

studentų. Pirmąją laidą 1878 m. baigė 17 studentų, iš kurių tik 4 buvo iš Vilniaus gubernijos. Už gerą mokslą studentams buvo teikiami Aukso ir Sidabro medaliai. Per visus Vilniaus mokytojų instituto gyvavimo metus (1875–1914) buvo įteikta apie 10 aukšinių bei 40 sidabrinių medalių. Šį institutą yra baigę ir 5 Trakų mokyklos mokytojai. Prasidėjus I Pasauliniam karui, institutas buvo evakuotas į Samarą.

Trakų istorijos muziejuje saugomi du Vilniaus mokytojų instituto medaliai. Vienas medalis yra sidabrinis, 38 mm skersmens, sveria 31,0 g. Averse pavaizduotas Rusijos imperatoriaus Aleksandro III (1881–1894) iškilus biustas profiliu į dešinę pusę. Reverse yra tekstas rusų kalba: „ВИЛЕНСКИЙ УЧИТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ. ДОСТОЙНОМУ“ (Vilniaus mokytojų institutas. Nusielpiniam) 1878-1894 m. tokie me-

daliai buvo įteikti 23 studentams baigusiems institutą Sidabro medaliu.

Kitas medalis yra varinis, tokio pat skersmens kaip ir sidabrinis. Averse pavaizduotas Rusijos imperatoriaus Nikolajaus II (1894-1917) iškilus biustas profiliu į kairę pusę. Reverse toks pat užrašas rusų kalba kaip ir sidabriniame medalyje. Kiek būta tokių medalių nežinoma. Taigi galime daryti išvadą, kad greta Aukso bei Sidabro medalių buvo teikiami ir variniai.

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Ekspонатус пaмaтыcиte „Cakpaлннo мeнo“ эkспoзицииe, Кęcтyчиo г. 4, Тpaкyocьe, Пycиacaлиo пилиc тepитopииe бyвycio Дoминикoнy внeуoльнo кoплычиo. Дapбo лaикac: 10-18, тpeчaдиeниc-ceкмaдиeниc.

Sveikiname

Vytautas Valentinas ČESNULIS gimė 1936 m. vasario 14 d. Varėnos vls. Moliadugnio k. 1954 m. baigė Varėnos vidurinę mokyklą, 1959 m. Vilniaus universitete įgijo žurnalisto specialybę. Dirbo periodinių leidinių redakcijose, Lietuvos radijuje ir televizijoje. Pagrindinės domėjimosi temos – kultūra, mokslo istorija, kraštotyra, tarptautinė politika.

2006–2008 m. V. Česnulis išleido knygas: „Iš Varėnos II parapijos ir Vilniaus arkiepykypijos istorijos“, „Senoji Perlojos bažnyčia“, „Moliadugnys ir jo apylinkės“, „Perlojos bažnyčios“, „Varėnos krašto šauliai 1919–1940“.

Gražaus 75 m. jubiliejaus proga sveikiname žurnalistą, „Vorutos“ laikraščio bendrąbarbį Vytautą Česnulį. Linkime kūrybinio įkvėpimo, išvermės dirbant Lietuvos labui.

„Vorutos“ redakcijos darbuotojai:

Jurgita Brasiūnaitė, Viktorija Vaškytė, Aušra Virvičienė, Birutė Žemaitaitytė, Viktoras Latvėnas, Juozas Vercinkevičius

PATVIRTINTA Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ valdybos 2011 m. vasario 10 d. nutarimo prot. Nr. 1

Stanislovo Rapolionio premijos skyrimo

NUOSTATAI

1. Vienas ryškiausių XVI a. Lietuvos šviesuolių buvo Stanislovas Rapolionis, kilęs iš Eišiškių apylinkių, profesoriavęs Karaliaučiaus universitete, senosios lietuvių raštijos kūrėjas, kultūros veikėjas. Stanislovo Rapolionio darbai skatinamai veikė kitus lietuvių raštijos pradininkus.

2. Lietuvių švietimo draugija „Rytas“ skiria kasmetinę Stanislovo Rapolionio premiją.

PREMIJOS SKYRIMO TIKSLAS

3. Skatinti mokytojų, kultūros ir meno veikėjų literatūrinę veiklą, tautinį ugdymą, Pietryčių Lietuvos istorinės praeities studijavimą.

PREMIJOS SKYRIMO SĄLYGOS

4. Kūrybiniai darbai ir mokyklų bendruomenių bei nevyriausybinio organizacijų siūlymai premijai gauti pateikiami Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ valdybai iki balandžio mėnesio 20 dienos adresu Juodžių g. Nr. 26-1,

Marijampolis,
LT-13210, Vilniaus r.

5. Premija įteikiama kasmet gegužės mėn. (S. Rapolionio mirties data) Šalčininkų r. Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje.

6. Laureatas apdovanojamas Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ diplomu ir pinigine premija.

Seinų ir Punsco kraštas

Lenkijos lietuvių bendruomenė*

Klemensas JURKŪNAS, Punksas

Klemensas Jurkūnas

Punksas, 2010 m. kovo 25 d.
Gerbiama ponui
Draugijos „Wspólnota Polska“
Pirmininkui
Varšuva

Draugija „Wspólnota Polska“ („Lenkų bendrija“) kartu su Lietuvos lenkų rinkimų akcija bei Lietuvos lenkų mokyklų mokytojų draugija „Macierz Szkolna“ parengė ataskaitą apie lenkų tautinės mažumos padėtį Lietuvoje.

Noriu atkreipti dėmesį į tai, kad šioje medžiagoje yra daug iškraipymų ir nevykusių palyginimų. Lyginant Lietuvos lenkų ir Lenkijos lietuvių padėtį, reikėtų atsižvelgti ne tik į Punsco valsčių, bet ir į Seinų miestą ir valsčių bei Krasnapolio ar Šiplieskės valsčių.

Punsco valsčiuje yra dvi pagrindinės mokyklos lietuvių dėstomąja kalba ir viena mokykla lenkų dėstomąja kalba, taip pat pagrindinė mokykla ir gimnazija su dviem dėstomosiomis kalbomis – lietuvių ir lenkų. Pagrindinėje mokykloje tenka mokytis ir licėjaus moksleiviams, nes licėjus lietuvių dėstomąja kalba turi tik internato patalpas, be mokomųjų kabinetų. Po penkiasdešimties licėjaus gyvavimo metų tik dabar pradėtas statyti priestatas prie pagrindinės mokyklos licėjaus didaktiniams tikslams.

Igyvendindamas švietimo reformą, Seinų valsčiaus viršaitis palaipsniui pradėjo naikinti pagrindines mokyklas lietuvių dėstomąja kalba, aiškindamas tai būtinybe taupyti biudžetą. Mokymuisi lietuvių kalba iškilo grėsmė. Todėl Lenkijos lietuvių bendruomenė kreipėsi į Lietuvos Vyriausybę prašydama, kad Lietuvos vyriausybė finansuotų mokyklos lietuvių jaunimui statybą Seinuose. Lietuvos Vyriausybė sutiko, tokiu būdu atsirado mokykla, kuri buvo atidaryta 2005 m. rugsėjį. Šioje mokykloje yra vaikų darželis, pagrindinė mokykla ir gimnazija. Tai nėra viešoji įstaiga.

Mokyklą tvarko Seinų Vyskupo Antano Baranausko fondas „Lietuvių namai“. Dėl to, kad joje lavinimas vyksta lietuvių kalba, Seinų miesto burmistras 2005 m. keturis mėnesius nebuvo perdavęs mokyklai dotacijų, o vėliau 4 metus pervedinėjo 10 % mažesnes

dotacijas. Darželio nefinansavo 16 mėnesių, o dabar perveda 10 % mažesnes sumas nei skiriama lenkų vaikų darželiui.

Dviejose Seinų pagrindinėse mokyklose yra klasės, kuriose dėstoma lietuvių kalba kaip dalykas. Tokia lietuvių kalbos mokymo forma burmistras yra suinteresuotas, nes jis gali padidinti moksleivių skaičių ir taip pat gauti didesnę dotaciją.

Punsco valsčiuje vieno moksleivio mokymosi išlaidos mokyklose lietuvių dėstomąja kalba tokios: pagrindinėje mokykloje – 8 407 zlotai, gimnazijoje – 5 115 zlotų, o mokyklose lenkų dėstomąja kalba – tokios: pagrindinėje mokykloje – 13 930 zlotų, gimnazijoje – 9 175 zlotų, o Smalėnų pagrindinėje mokykloje lenkų dėstomąja kalba vieno moksleivio mokymosi išlaidos yra 26 923 zlotai. Tokiu būdu didesnė dotacija lietuvių mokykloms panaudojama ir išlaikant klases lenkų dėstomąja kalba.

Užsienio lenkų, pagal vienus šaltinius, yra 15–16 mln., pagal kitus – daugiau nei 20 mln. Lietuvoje gyvena 235 tūkst. lenkų (apie 15 % jų nekalba lenkiškai), Baltarusijoje yra apie 400 tūkst. lenkų, Ukrainoje – 800 tūkst., Vokietijoje – apie 2 mln., Didžiojoje Britanijoje – 1,1 mln., Prancūzijoje – apie 1 mln., JAV – apie 10 mln., Brazilijoje – 2 mln., Kanadoje – 1 mln.; kitose šalyse – mažesnės grupės.

Visame pasaulyje lenkų jaunimui mokytis yra 170 švietimo įstaigų, iš jų daugiau nei 100 mokyklų Lietuvoje. Už Lenkijos ribų veikia vienintelis „Lenkų universitetas“ Vilniuje (Balstogės universiteto filialas), kuriame paskaitos vyksta lenkų kalba. Universiteto užduotis – ugdyti kadrus lenkų institucijoms, veikiančioms Lietuvoje. Tiesa, šio universiteto Lietuvos Vyriausybė nefinansuoja, kol kas jo išlaikymą dotuoja Lenkija. Tačiau pastaruoju metu universitetas iš Vilniaus savivaldybės dovanų gavo objektą Vilniaus senamiestyje.

Lenkų organizacijų atstovai priekaištauja dėl potvarkio, kad institucijų, įstaigų ir mokyklose lenkų dėstomąja kalba posėdžių protokolai būtų rašomi ir lietuvių (valstybine) kalba. O kaip gi kitaip?! Punske net į galvą neateitų, kad dokumentai būtų tvarkomi kita, nei valstybine, t. y. lenkų, kalba.

Lenkijoje lenkų kalbos egzaminai mokyklose lietuvių dėstomąja kalba moksleiviams, baigiantiems pagrindines mokyklas, gimnazijas, vidurinę mokyklą, vykdomi tomis pačiomis sąlygomis ir tuo pačiu lygiu kaip ir kitose mokyklose visoje šalyje.

Todėl nepagrįsta kaltinti Lietuvos Vyriausybę dėl lenkų švietimo diskriminacijos. Lietuvoje gyvenantys lenkai sudaro 1 % visų užsienio lenkų, o 60 % mokyklų, kuriose ugdomas lenkų jaunimas, yra Lietuvoje.

Lenkų kalbos viešo vartojimo problemos. Kiekvienas vietovės ar gatvės pavadinimas siejamas su tam tikru istoriniu pagrindimu arba koku nors įvykiu. Yra gyventojų, kurie išsisą valandas gali kalbėti apie atskirų vietovardžių, teritorijų kilmę, sugeba viską pa-

aiškinti. Pavadinimų keitimas – lyg autochtonų gyventojų šaknų nukirtimas. 1973–1974 m. Lenkijoje buvo sukurta istorinių kaimų pavadinimų keitimo naujai sukurtais akcija. Akcija aprėpė Žešuvo, Liublino ir Balstogės regioną. Ši praktika aršiausiai vykdyta Beščaduose, kur vykdant „Vyslos“ operaciją vietiniai gyventojai buvo išvežti į „atgautąsias žemes“, o paliktoje teritorijoje apsigyveno imigrantai, kurie vietovardžiams abejingi, o gal jiems net ir geriau patinka. Pavyzdžiui, seniausia gyvenama vietovė „Uherce Mineralne“ pervadinta į „Nowa Wieś“ („Naujakėmis“). Kiek tokių „naujakiečių“ atsirado tuomet Lenkijoje? Antai vietovė „Stuposiany“ Beščaduose perkrikštyta į „Łukasiewiczze“, „Muczne“ į „Kazimierzowo“, iš „Smereczna“ pasidarė „Świerkowa“ ir t. t. Prieš vietovardžių keitimą ryžtingai protestavo Vietovardžių ir fiziografinių objektų pavadinimų nustatymo komisija, veikianti prie Ministrų Tarybos Pirmininko (Lenkijos Vyriausybės), už tai ji buvo panaikinta. Ši akcija nepavyko Balstogės regione, nes čia buvo per didelis pasipriešinimas prieš lingvistinį novatoriškumą.

Dabar tokio lingvistinio novatoriškumo akcija sukurta, dalyvaujant Lietuvos lenkų rinkimų akcijai. To pavyzdys yra 2004 m. 2 000 egz. tiražu išleista Jolantos Kucharskos knyga „Ilustrowany przewodnik po zabytkach na Wileńszczyźnie i Żmudzi“ („Ilustruotas vadovas po Vilnijos ir Žemaitijos paminklinių objektus“), skirta lenkų turistams ir platinama knygos paštu sistema NEPO. Prie vadovo pridėtas vietovių sąrašas (priedas Nr. 1) abėcėlės tvarka – „lenkiški“ pavadinimai, o skliausteliuose dabartiniai lietuviški pavadinimai arba net be lietuviško atitiktums. Pavadinimai, priskirti panašiai kaip Lenkijoje 1973–1974 m. Antai, pavyzdžiui: „Poškakaimis“ pakeistas į „Błogosławieństwo“, „Biliūnai“ į „Bilewiczze“, „Imbrasas“ į „Imbrody“, „Akmuo“ į „Kamionka“, „Valainiai“ į „Krejwoliszkzi“, „Lauksodis“ į „Łaukszodzie“, „Lapės“ į „Łopie“, „Lyduokiai“ į „Nidoki“ ir t. t.

Punsco valsčiuje per konsultacijas iš 33 kaimų 2 kaimų gyventojai nusprendė palikti sulenkintus pavadinimus: „Szołtany“ ir „Smolany“. Kituose sugrąžinti pirmykščiai pavadinimai, pavyzdžiui, „Widugiery“ į „Vidugiriai“, „Szlinokiemie“ į „Šlynakiemis“, „Wilkopedzie“ į „Vilkapėdžiai“. Dvikalbių vietovardžius mes traktuojame kaip folklorą.

Lentos su vietovardžiais dviem kalbomis, o rodyklės į atskiras vietas – tik lenkiškai. Toks margumynas, tačiau atitinka Lenkijoje galiojančius įstatymus.

Punske iš 35 gatvių nėra nei vieno gatvės pavadinimo užrašo lietuvių kalba. Dvikalbiai užrašai yra tik ant lietuviškų organizacijų, mokyklų lietuvių dėstomąja kalba lentų ir parduotuvių reklamos. Nėra dvikalbių užrašų nei Punsco valsčiaus valdybos išorėje, nei viduje.

Seinų valsčiuje, kuriame iš viso gyvena

Punksas

Šv. Petro atvaizdas Punsco herbe

30 % lietuvių, remiantis galiojančiais įstatymais (tos tautybės gyventojų 20 %) nėra dvikalbių lentų net 90 % lietuvių gyvenamuose kaimuose.

Lietuviai taip pat gyvena Seinų, Krasnapolio, Šiliškės valsčiuose, Seinų ir Suvalkų miestuose, tačiau ten nėra nė vienos dvikalbės lentos. Akivaizdu, kad Lenkijos lietuviai buvo suskirstyti ir jų atžvilgiu taikomi dvigubi standartai. Anot lietuvių kalbos komisijos, Lenkijoje yra daugiau nei 300 lietuvių kilmės pavadinimų, o dvikalbės lentos pastatytos tik 31 kaime.

Lenkijos lietuvių bendruomenė jau 17 metų kreipiasi į Seinų miesto valdžią prašydama pakeisti „22 lipca“ („Liepos 22-osios“) gatvės pavadinimą (Lenkijos Liaudies Respublikos relikta) į „vyskupo Antano Baranausko“ gatvę. Burmistras visgi linkęs išsaugoti LLR relikta, o ne suteikti gatvei vyskupo vardą, nes jis buvo lietuvis!

Viešajame gyvenime nėra būtinybės naudoti lietuvių kalbą raštu, nes lietuviai puikiai moka valstybinę – lenkų kalbą, net jei ir mokėsi lietuvių kalbą.

Lietuvos tautinių mažumų įstatyme pasakyta, kad tose vietose, kuriose kompaktiškai gyvena tautinė mažuma, vietos įstaigose ir organizacijose pavadinimus greta valstybinės kalbos galima pateikti tos mažumos. Taip pat organizacijų pavadinimai ir informaciniai užrašai gali būti dvikalbiai. Nepagrįstas yra kaltinimas, kad draudžiama vartoti institucijose kitokią nei valstybinę kalbą ir, pavyzdžiui, Šalčininkų mero L. Talmonto tvirtinimas, kad lenkų kalbos vartojimas yra baudžiamas – tai visiškai nesąmonė. Šalčininkų savivaldybėje darbuotojai savo kabinetuose aptarnauja interesantus lenkų arba rusų kalba, jei jie to pageidauja.

Tęsinys kitame numeryje

*Spausdiname Klemenso Jurkūno 2010 m. kovo 25 d. laiško, skirto draugijos „Wspólnota Polska“ pirmininkui vertimą. Iš lenkų kalbos išvertė Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Tarptautinių ryšių departamento Vertimų skyriaus vertėjas Eduardas PIURKO.

Apie Lietuvos ir Lenkijos santykius

Lenkijos draugiškumo kaina: lietuviybės išsižadėjimas? (II)

Tęsinys. Pradžia Nr. 3

Gintaras Songaila

Šarūnas Liekis savo straipsnyje „Lenkija Lietuvoje – Lietuva Lenkijoje“ (Delfi, 2011-01-08) prieškarinius tautininkus kaltina, kad šie sukūrė neistorišką tautiškumo tradiciją. Esą tokia „tradicija, nereikalaujanti nuoseklaus žvilgsnio į praeitį, suteikė nuoseklios raidos regimybę **naujajai lietuvių kultūrai** [paryškinta mano – G. S.], pasiūlydama neistorišką tautinės kultūros amžinumo viziją“. Jo mintį turbūt reikia taip suprasti, kad nuoseklus žvilgsnis į praeitį tai būtų tik toks požiūris į istorinį procesą, kai kiekvieną laikotarpį žvelgiama vien tik jo amžininkų savimonės, kiek ją pavyksta kritiškai dokumentuoti pagal išlikusius šaltinius, akimis.

Pagal tokią koncepciją išeitų, kad jeigu savo laiku Lietuvos bajorai visokių ten baudžiauninkų oficialiai nelaikė lietuvių tautos dalimi, tai jie tokiais objektyviai („istoriškai“) ir nebuvo.

Vadovaujantis tokiu samprata, jokio „amžinai sudabartinto“ ar „laikiškai intersubjektyvaus“ taško (anot vokiečių istorijos politiko Jorno Riuserio, iš kurio galėtume moksliskai žvelgti į vėlyvosios LDK kultūros ir viešosios sąmonės reiškinius ir juos analizuoti istorinės raidos požiūriu, net ir negali būti. Arba toks išeities taškas kažkodėl nenorimas pripažinti būtent Lietuvos ir lietuvių tautos istorijai. O jeigu vis dėlto mėginama pasakyti, kad istorijos mokslas pripažįsta vien tik fenomenologinį bei sinchroninį viena laikės materialiosios kultūros ir sąmonės faktų aprašymą, tai mums gana primityviai brukamas XIX a. klestėjęs požiūris, kuris vargiai ar tinka tautininkų vizijos kritikai.

A. Bumblauskas nardo tarp įvairių požiūrių (lenkiškų, rusiškų, baltarusiškų, lietuviškų), neapsistodamas nei ties vienu, bet galimai ieškodamas sutarimo tarp jų – platesnės perspektyvos, sutaikančios atskiras etnocentristines paradigmas. Savajai, lietuviškai paradigmai jis turi priekaištų dėl jos „žemaitiškumo“, „monoperspektyvaus tautinio požiūrio į LDK istoriją“ (kuriai kai kurie Lietuvos istorikai esą jau įveikė, žr. *Rinkinį*, 54 ir 27 p.). Taigi, Š. Liekis savo straipsnyje žengia dar toliau, mėgindamas iš viso paneigti ir atmesti etnocentrizmą kaip neišvengiamą kultūrinės tapatybės kūrimo dėsningumą. Šį žingsnį, pasak A. Bumblausko, pirmasis žengė būtent E. Gudavičius, „atmesdamas etnocentristinį antilenkišką Lietuvos istorijos naratyvą“.

Apie dėl visko kaltą etnocentrizmą

Š. Liekis teigia, kad „tautinis egoizmas buvo ir yra visų tragedijų priežastis“. O tiek praeities, tiek dabarties politikai, vadovaudamiesi „tautininkų režimo apibrėžtu tautiškumu“, kuris, deja, Lietuvos visuomenėje tapo ir iki šiol yra „neprilygstama vertybe ir visa ko matu“, esą „bando įteigti savo tautiečiams, kad jų interesai yra svarbesni nei kaimyno, kuris kalba kita kalba arba neišpažįsta jų dėstomo mitinio pasakojimo“.

Jo manymu, tautininkiška laikysena, nukreipta į „svetimųjų įtakų atsikratymą“, buvo palanki „įtvirtinant lietuviškos etnokultūrinės bendruomenės dominavimą“. Jis taip pat kaltina neįvardytus dešiniuosius dabarties politikus, kad jie noriai vartoja tokius abejotinus terminus, kaip „tautos interesai“. Š. Liekis ir kituose savo darbuose neslepia, kad joks „lietuviškos etnokultūrinės bendruomenės dominavimas“ jam yra nepriimtinas. Jo idealas – tai pliuralistinis ir multikultūrinis vėlyvosios LDK modelis.

Aptartose mintyse galima aiškiai išžūrėti postmodernistinį raugą – mėginimą paneigti „didžiuosius istorinius pasakojimus“, kurie ir šiandien kuria atitinkamos kultūros tapatybę, apšaukiant juos neturinčiais jokios vertės „mitais, kuriais netiki kaimynai“ (arba ir dar daugiau – pačias tautas apšaukiant menamomis bendruomenėmis, o jų tapatybę – simuliakrais). Netgi jau minėtas vokiečių „istorijos politikas“ Jornas Riuseris, programiškai iškėlęs istorinio etnocentrizmo įveikimo tarpkultūriniame bendravime tikslą, taip toli, kaip Š. Liekis, nenuėjo. Jis nesiūlo iš viso atsisakyti etnocentrizmo, kaip universalios „identiteto formavimo kultūrinės strategijos“ (žr. Jörn Rusen, „Istorika“, 2007 m., 264 p.), nes tai ir nebūtų įmanoma. Dar daugiau, jis kaip tik gina „didžiuosius pasakojimus“, nes be jų santarvės „socialinis vienis negalėtų išgyventi“, o istorija, „kaip identiteto formavimo kultūrinė praktika iš esmės yra šis tas daugiau nei tik išradimas arba fikcija“ (žr. „Istorika“, 274 p.).

Ką gi daro Šarūnas Liekis?

Pirma, iš esmės jis atsisako būti Lietuvos istoriku. Nieko nuostabaus, nes net ir jo kritikuojamoje bendrojo lavinimo sistemoje, kurioje vis dar iki galo neišnykę tautiškumo stereotipai, Lietuvos istorija kaip atskirą discipliną Švietimo ministerija jau uždraudė; tikriausiai todėl, kad jos atskiras mokymas pliuralistinei ir multikultūrinei sąmonei keltų didžiulį pavojų.

Antra, jis niekaip nenori ir tiesiog negali susitapatinti su visuomene, kurioje vis dar vyrauja „lietuviška etnokultūrinė bendruomenė“. Kadangi šioje visuomenėje, jos viešojoje erdvėje vis dar bendraujama lietuvių kalba, o Lietuvos Respublikos Konstitucijoje vis dar parašyta apie lietuvių tautą, kad ji sukūrė šią valstybę, ir apie lietuvių kalbą, kad jai yra suteikiamas valstybinės kalbos statusas, tai tokiems politologams kaip Š. Liekis iškyla ne vien santykio su lietuviška tapatybe, bet ir su pilietyste tokioje „etnolingvistiniu nacionalizmu“ apkirstoje valstybėje problema. Vis dėlto lieka neaišku, kodėl jis vis dar rašo lietuviškai ir iki šiol naudoja si Lietuvos Respublikos piliečio pasu?

Trečia, nurašydamas į istorijos šiukšlyną visą moderniąją Lietuvos kultūrą, kaip „sodietiškai“ ribotą ir beviltiškai etnocentristinę, jis dėl šitokio jos būvio kaltina visų pirma lietuviu vardo nevertus lietuviakalbius eksbaudžiauninkus, pasidavusius Jono Basanavičiaus įtakai, ir tarpukario „valdančiąją tautininkų diktatūrą“, kurios „puoselėtos dabarties, ateities ir praeities vizijos giliai išisaknijo visuomenės ir politikų sąmonėje“. Š. Liekis, kaip tikras istorijos ir politologijos profesionalas, „naujajai lietuvių tautai“ jokios nuoseklios kultūros istorijos pripažinti negali bent jau tol, kol ji neat-sikratė šios „indoktrinacijos“ ir nesugrįžo prie politinių LDK, taip pat ir prie Abiejų Tautų Respublikos pažangiųjų tradicijų.

Taip Š. Liekis tik dar kartą patvirtina kaimyninės šalies istorikų ir politikų nuo prieškarinio kartotos „tiesas“, kad modernioji lietuviybė neturi nors kiek tvirtesnių testinių pagrindų ir yra tik „dirbtinis“, „laikinas“, „filologų išgalvotas“, „etnografinis“, „anticivilizacinis“, „rusiškas“ ir dėl šių priežasčių kuo greičiau keistinas ir netgi šalintinas reiškinys. Vis dėlto, aš manau, kad Š. Liekis netiktų į Lenkų rinkimų akcijos Lietuvoje narius. Kiek per daug jo mintyse liberalizmo ir per mažai katalikiškumo.

Nuo paraistorinių ieškojimų iki konkrečių receptų dabarties praktinei politikai

Š. Liekis rašo: „Jeigu nesugebama nusileisti simboliniuose klausimuose, ar galima kalbėti apie strateginę partnerystę? Be abejonės, ne. Bet kur Lietuvos valsty-

bės pragmatizmas? Vakarietiška prasme jo nėra.“

Simboliškomis nuolaidomis Š. Liekis tikriausiai vadina toki oficialiosios asmenvardžių ir vietovardžių rašybos pakeitimą, kai šie pagal tautinės mažumos atstovų pageidavimą būtų rašomi kitos kalbos (suprask, lenkų) rašmenimis ar kitos kalbos (suprask, lenkų) forma. Tai turbūt būtų praktinis „tautininkiškų stereotipų“ ir sodietiškų ribotumų atsisakymo pavidalas, paneigiant nuo Jono Jablonskio laikų įsitvirtinusios moderniosios rašybos tradiciją ir principus. Būtų vartojamas ne tik autentiškas geografinis pavadinimas „Šalčininkai“, bet ir polonizuotas „So-leczniki“ ir t. t.

Tik neaišku, kodėl Lenkijos pusei šis simbolinis pasikeitimas toks svarbus, kad būtent ji dėl kelių raidelių grasina nutraukti strateginę partnerystę, o jos aukščiausi politikai dėl to atsisako važiuoti net į Sausio tryliktosios dvidešimtmečio minėjimą?

Ar šis Lietuvos Respublikos Konstitucijai prieštaraujantis rašybos pasikeitimas, įvykdytas pagal Lenkijos užsakymą ir dėl jos milžiniško spaudimo, būtų toks jau menkniekis? Ir ar tai nėra tikrasis pasireiškimas tų „istorinių Lenkijos sentimentų“ Lietuvai, kuriais Š. Liekis ragina Lietuvos politikus pasinaudoti? Tai nėra tušti klausimai, nes, pavyzdžiui, bendraujant su Lenkijos žurnalistais ne sykį teko susidurti su unijinių santykių nostalgija. Jie klausia gan paprastai: kodėl jūs taip priešinatės? Juk tai Jūsų istorinė rašyba! Pati lietuvių kalba masinėje lenkų sąmonėje iki šiol yra tik kažkokia anomalija. Taigi, tai nėra vien paprastas tautinės mažumos teisių klausimas ar vien tik kultūrinės bei teritorinės autonomijos kūrimo pastanga. Tai gali būti ir metodas visą Lietuvą vėl įtraukti į „lenkiškosios civilizacijos“ orbitą, šią dieną simboliškai nusileidžiant spaudimui dėl vieno mūsų kultūros pagrindus liečiančio dalyko, o rytoj – jau dėl kito. Ar bus galas, einant šiuo keliu?

Bet Š. Liekis savo straipsnį parašė aiškiai ne dėl jau minėtų užsisenėjusių Lenkijos ir Lietuvos nesutarimų, bet dėl naujausių aktualijų – dėl Lietuvos Respublikos Seime svarstomos ir ketinamos artimiausiu metu priimti naujosios Švietimo įstatymo redakcijos. Štai čia ir atsiskleidžia tikrasis sugrįžimo prie LDK tradicijų, kaip tai supranta Š. Liekis, turinys! Įstatymo projekte kalbama apie iš sovietinių laikų paveldėto „segregacinio“ tautinių mažumų ugdymo modelio pakeitimą. Niekur kitur Europos Sąjungoje tokio modelio mokyklų jau nebėra. O štai Lietuvoje iki šiol tokiose mokyklose ugdymas vyko vien tik rusų ar lenkų kalbomis.

O dabar siūloma bent kelis dalykus mokyti valstybine kalba ir įvesti dvikalbį ugdymą, taip sustiprinant valstybinės kalbos mokymąsi. Tai daroma, atsižvelgiant į geriausias Europos šalių pavyzdžius (įskaitant ir pačią Lenkiją), kurie tautinės mažumos kultūrinės tapatybės išsaugojimo tikslą suderina su jų pilietinės integracijos uždaviniais, taip pat tam, kad tokias mokyklas baigę piliečiai turėtų kiek įmanoma vienodas galimybes šalies darbo ir studijų rinkoje.

Lietuvos Respublikos Seimas po svarstymo stadijos jau pasirinko kaip tik toki tautinių bendrijų ugdymo modelį, koks veikia Lenkijoje, pritaikytas Lenkijos lietuviams. Kaip antai, Punsko licėjuje ir kitose lietuvių tautinei mažumai skirtose mokyklose visi su Lenkijos istorija bei geografija susiję dalykai visuomet mokomi tik lenkų kalba. Lietuvoje šiuos dalykus taip pat siūloma mokyti visuomet tik lietuvių kalba.

Nepaisant to, Š. Liekis protestuoja ir piktinasi pačiu šiuo veidrodiniu principu. Jis rašo: „Tačiau ar galima su savo bendrapiliečių grupe elgtis pariteto pagrindais, teikiant arba atimant teises pagal tai, kokia yra padėtis kaimyninėse valstybėse? Ar tai jau nėra savaime diskriminacija, ar žmonės neatsiduria įkaitų vietoje? <...> Analogijos su padėtimi Lenkijoje tikrai neetiškos ir netinkamos, juolab kad mažumų švietimo

padėtis yra ne gerinama, o bloginama“. Lietuvai Š. Liekis nepripažįsta tokių pačių ugdymo principų, kokie veikia Lenkijoje ar kitose Baltijos valstybėse!

Nesvarbu, kad Lenkijoje lietuviai moksleiviai privalo gerai išmokyti lenkų kalbą, laikyti tokius pačius egzaminus lenkų kalba – bet Lietuvoje lenkams, o gal ir kitiems piliečiams užtenka ugdymo vien tik lenkų kalba. Žinoma, prie ko čia „jaunaliuvių“ kalba?! Na ir kas, kad šiandien tai valstybinė kalba? Atsisakykime šio etnocentristinio baudžiauninkų stereotipo! Juk tai atitiktų geriausias vėlyvosios LDK šlėktos tradicijas...

Negana to, straipsnio autorius pažodžiui pakartoja Lenkų rinkimų akcijos veikėjų argumentą, kad įvedant dvikalbį ugdymą lenkakalbėse mokyklose švietimo padėtis esą bloginama, o ne gerinama. Praktinis Š. Liekio politinis pasiūlymas bei jo retorika siejasi ir su Lietuvos radijuje ir televizijoje įdarbintų „TV Polonia“ korespondentų neseniai išplatintos peticijos viso pasaulio lenkams tekstu. Esą negerieji Lietuvos politikai ne tik prievarta bruka lietuvių kalbą, bet ir kėsina „lenkų mokykloms“ primesti istorijos mokymą pagal Lietuvos versiją. Kur gi tos „lenkų mokyklos“ yra? Ar jau nebe Lietuvoje?

Tampa akivaizdu, kad dalies Lietuvos istorikų darbai rengia dirvą „etnocentristinės paradigmos“ atsisakymui ne tik istorinio mąstymo lauke, bet taip pat ir praktinėje politikoje. Tikriausiai tokiu būdu planuojamas skubus santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos pagerinimas. Neapleidžia tautininkiškai ribotas įtarimas, kad bent kai kurios iš šių „jaunaliuvių“ kultūros suniekinimo koncepcijų nėra vien mechaniškai pasiskolintos iš lenkų kolegų, ir tai nėra vien tik šiaip nekritiškas, nekūrybiškas svetimų idėjų vartojimas ar kartojimas.

Mums yra žinoma apie kai kurių Lenkijos akademinių sluoksnių, susijusių su „kresų“ tyriniais, puoselėjamus scenarijus apie kryptingą darbą su „stiprią savimonę išlaikiusiu nacionaliniu Lietuvos elitu“ (dėl kresų, esančių Gudijoje ir Ukrainoje, tokio aiškaus scenarijaus nėra). Tas scenarijus netgi turi pavadinimą – jis įvardijamas kaip Lenkijos „gerosios repolonizacijos“ politika. Ši kryptis, regis, yra žymiai svarbesnė, nei manipuliacijos ir spaudimai dėl tautinių mažumų teisių. Sakytum, tai didelė pažanga, lyginant su „blogąja polonizacija“, kurią Lenkija „kresuose“ vykdė prieš karą. Kas gi dabar galėtų pykti dėl Lenkijos finansuojamos kultūros ir lenkiškumo propagavimo politikos?

Tačiau nuolatinis Lenkijos spaudimas Lietuvai, kad ši savo vidaus politikoje priimtų lenkiškas formules, susijusias su lietuviškosios kultūros tapatybės keitimu, mus verčia rinktis, kuriuo keliu eisime. Ar palaipsniui priimsime Lenkijos sampratą apie Lietuvos kultūros istoriją, nacionalinio švietimo principus ir lietuvių kalbos tvarkymo reikalus ir taip pirsime jos draugiškumą? Ar vis dėlto bandysime įtikinti savo partnerius, kad už tikrąjį draugiškumą mokėti niekas nereikalauja? Juk naujausia istorija (ypač – Sąjūdžio laikai) rodo, kad lietuviams iš seno gerai pažįstami „lenkiškojo draugiškumo“ stereotipai gali keistis ir į gera. Kai mums patiems trūksta aiškaus apsisprendimo, kai laikomasi delsimo taktikos, tai ir susiklosto tokia situacija, kuri vaizdžiai įvardinta Edvardo Lukaso straipsnyje „Lietuva susikūrė neprognozuojamos šalies įvaizdį“ (Delfi, 2011-01-14).

Straipsnio autorius klausia, ar lietuviai suvokia kaip rimtai Lietuva įgriso Lenkijai? Sprendžiant iš pastarojo metodo Lenkijos politikų pastangų tarptautiniu mastu izoliuoti ir diskredituoti Lietuvą, ne taip jau ir sunku suvokti žodžius, kuriuos Lenkijos užsienio reikalų ministras Radekas Sikorskis apie Lietuvą tikriausiai ir pasakė E. Lukasui. Tačiau ir pati oficialioji Lenkija turėtų sau aiškiai atsakyti į klausimą, už ką gi ji taip įkyriai smerkia Lietuvą? Ir kodėl, vardan ko ji Lietuvai nuolat stengiasi užlipti ant sprando?

Pabaiga

Pro memoria

Netektis...

Justinas MARCINKEVIČIUS (1930 03 10 – 2011 02 16)

Justinas Marcinkevičius

Lietuvos rašytojų sąjunga su giliu liūdesiu praneša, kad š. m. vasario 16 d. mirė tautos poetas Justinas Marcinkevičius.

Justinas Marcinkevičius gimė 1930 m. kovo 10 d. Važatkiemio kaime, Prienų rajone Motiejaus Marcinkevičiaus ir Ievos Kvainauskaitės šeimoje. Lankė Alksniakiemio pradžios mokyklą. 1942–1949 m. mokėsi Prienų gimnazijoje. 1949–1954 m. Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1953–1957 m. buvo žurnalo „Genys“ atsakingasis sekretorius. Nuo 1955 m. LSSR rašytojų sąjungos narys. 1957–1959 m. žurnalo „Pergalės“ atsakingasis sekretorius. 1959–1960 m. Rašytojų sąjungos valdybos sekretorius, 1960–1965 m. pirmasis pavaduotojas. Nuo 1965 m. rašytojas profesionalas. Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys, Lietuvos MA tikrasis narys (nuo 1990 m.). Jungtinių Tautų Lietuvos asociacijos garbės narys; Tautos

Namų garbės pirmininkas; Fr. Šilerio universiteto (Vokietija) kolegijos „Collegium Europeaum“ narys-korespondentas; nuolat veikiančios Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos narys, Lietuvai pagražinti draugijos garbės narys.

Justinas Marcinkevičius savo eilėraščių, poetinėmis dramomis ir viešąja veikla buvo didžiausios tautos pagarbos nusipelnęs lietuvių menininkas. Jo knygos išėdavo rekordiniais tiražais (eilėraščių rinkinys „Vienintelė žemė“, 1984 m., 50 000 egz.). Traukdamos žmones paprastumo žavesiu, meno paslaptimi, jos kartu žadino tautinę savimone. Jaunystėje parašyti kai kurie jo eilėraščiai dainuojami kaip liaudies dainos, nieko nežinant apie autorystę. Savaimė tapęs vienu iš įtakingiausių nepriklausomos valstybės atkūrimo veikėjų, sakęs kalbas ir skaityęs eilėraščius mitinguose, kuriuose dalyvaudavo daugiau kaip 100 000 žmonių,

vėliau jis iš politikos pasitraukė, bet autoritetą išsaugojo. Žmonių kančioms ir praradimams jautri jo poezija skleidžia supratimo, atjautos ir gerumo šviesą. Svarbiausias Just. Marcinkevičiaus kūrybos ir veiklos motyvas – tautos ir jos kultūros išlikimas. Nacionalinę savigarbą ypatingai gaivino poetinių dramų trilogija, iškėlusį valstybės, rašto ir meno paskirties istorinius vaizdus.

Just. Marcinkevičius yra išleidęs daugiau nei 150 knygų (poezija, proza, eseistika, kūryba vaikams, vertimai į kitas kalbas). Yra žinoma apie 60 jo spektaklių ir inscenizacijų. Jo knygų išleista estų, gruzinų, anglų, armėnų, bulgarų, čekų, italų, latvių, mongolų, norvegų, prancūzų, rusų, slovakių, vengrų, vokiečių kalbomis.

<...>

Šaltinis: www.rasytojai.lt
Džojos Gundos Barysaitės nuotr.

Vilniaus miesto istorija

Inga BARANAUSKIENĖ, Vilnius

Iš visų su Vilniaus įsikūrimu susijusių legendų geriausiai žinomi dar XVI a. Lietuvos metraščiuose užfiksuoti pasakojimai apie kunigaikščio Šventaragio Neries ir Vilnelės santakoje įsteigtą Lietuvos didžiūnų deginimo vietą ir vėliau čia atvykusio Gedimino sapną apie geležinį vilką, kurį žynys Lizdeika išaiškino kaip ženklą, skatinantį šioje vietoje įkurti sostinę. Bet ką apie ankstyvąją Vilniaus istoriją pasakoja kitos legendos? Ir apskritai ar legendos bent kiek atspindi istorinę tikrovę, nustatomą remiantis kitais šaltiniais?

Pirmąją Vilniaus įkūrimo legendą papasakojo XV a. Lenkijos istorikas Janas Dlugošas. Pasak jo, Lietuvos sostinę – pirmąjį miestą – įkūrė iš Italijos pilietinių karų metu pabėgusių romėnų vadas Vilijus; nuo jo vardo pavadinimus gavęs ne tik pats Vilniaus miestas, bet ir jį juosiančios Vilijos bei Vilnios upės¹. Kadangi ši legenda nebuvo atkartota Lietuvos metraščiuose, manoma, kad ją *ad hoc* sukūrė pats Janas Dlugošas. Legenda net neskamba lietuviškai, nes „Vilija“ nebuvo lietuviškas Neries pavadinimas. Vis dėlto ir rusėnai Nerį vadino ne „Vilija“, o Velia, t. y. „didžiąją“, todėl įdomu, iš kur Janas Dlugošas paėmė savo herojaus Vilijaus vardą, kuris šiaip jau atitinka lietuviškų vardų darybą ir turi populiarų sandą „-vil-“. Gintaras Beresnevičius manė, kad lietuvių romėniškos kilmės legenda neatsirado tuščioje vietoje². Galbūt tą galima pasakyti ir apie šią Vilniaus įkūrimo legendą? Deja, Dlugošas taip uoliai ją suromėnino, kad atsekti ankstyvesnio klodo – jeigu toks buvo – šiandien jau nebeįmanoma.

Daugiau medžiagos apmąstymams pateikia XVI a. Maskvos metraščiai. Pasak jų, Lietuva mokėjusi duoklę Polocko kunigaikščiams, bet po to kai Kijevo kunigaikštis Mstislavas Vladimirovičius užėmė Polocką, ir jo kunigaikščiai Rogvolodovičiai pabėgo į Konstantinopolį, Vilnius, siekdamas apsisaugoti nuo Kijevo kunigaikščio, pradėjo mokėti duoklę Vengrijos karaliui, ir vilniečiai iš Konstantinopolio paėmė sau kunigaikščiais Polocko kunigaikščio Rostislavo vaikus: Davilą ir jo brolį Movkoldą. Davilas, vyresnysis brolis, buvo pirmasis Vilniaus kunigaikštis. Jo sūnūs: Vidas, žmonių vadinamas Vilku, ir Gerdenis. O Movkoldo sūnus buvęs Mindaugas, kuris savo ruožtu turėjęs sūnus Vaišalgą ir Daumantą. Gerdenis nužudęs Mindaugą, ir po įvairių peripetijų sostas atitekęs Vidui. Iš pastarojo kilo visi paskesni lietuvių kunigaikščiai: Traidenis, Vytenis, Gediminas ir kiti³.

Spėjama, kad šią legendą į Maskvą atnešė čia persikėlę Gediminaičių giminės atstovai, ir kad jos pagrindas gali būti originalus lietuviškas padavimas, kurį vėliau bandyta susieti su istoriniais įvykiais bei asmenybėmis, deja, priveiliant painiavos⁴. Pagrindinė šio padavimo tema – pasikeitus valdžiai Polocke, Lietuva nustoja mokėti duoklę. Tai atitinka žinomus faktus: valstybė mūsų krašte iš tikrųjų kūrėsi, Lietuvai vaduojantis

iš Kijevo Rusios priklausomybės. Lemiamos įtakos tam turėjo XII a. antrojoje pusėje kilusios kovos tarp dviejų Polocko kunigaikščių giminių: Borisovičių, kurių lyderis buvo Rogvolodas, ir Glebovičių. Lietuviai talkino Glebovičiams, konkrečiai Volodariui, bet šis turėjo brolį Rostislavą, Minsko kunigaikštį, iki 1160 m. buvusį pagrindine grupuotės figūra⁵. Legendoje minimas Rostislavas Rogvolodovičius akivaizdžiai atsirado iš šių prototipų.

Įdomu ir tai, kad šio kunigaikščio vaikų vardai akivaizdžiai lietuviški: Davilas – be abejonės, Dovilas, Movkoldas – galbūt Mangaudas (Maugaudas). Pastaroji aplinkybė leidžia spėti, kad vaikais legendoje pavadinti Rostislavo vasalai, dėl Polocko kunigaikščių vidaus kovų nusikratę jų suizereniteto ir pradėję kurti nuosavą valstybę. Dar pastebėtina, kad Davilo – tiksliau Dovilo – vardas turi sandą „vil“, susišaukiantį su Dlugošo sugalvoto romėnų kunigaikščio Vilijaus vardu, nors šiam sutapimui gal ir neverta teikti ypatingos reikšmės.

Sunkiausia atsakyti, kaip į maskvietiškąją legendą pateko Vilniaus pavadinimas. Jis galėjo būti pavartotas tiesiog kaip Lietuvos sinonimas, vis dėlto yra viena intriguojanti detalė: XII a. antrosios pusės įvykiai atspindi ir Lietuvos metraščių legendinėje dalyje. Konkrečiai čia minimas 1162 m. Gorodeco mūšis, kurį neva laimėjo lietuvių kunigaikštis Mingaila, po to tapęs Polocko kunigaikščiu. Iš tikrųjų mūšį laimėjo Volodaris Glebovičius, bet lietuviai jam iš tikrųjų talkino, todėl lietuviškoji šio mūšio versija galėjo dėsningai išsirutulioti iš realių įvykių.

Įdomiausia, kad pasak XVI a. Lietuvos metraščių, Mingaila turėjo sūnų Skirmantą⁶. Tuo pačiu vardu vadinamas ir kunigaikščio Šventaragio sūnus, tėvo valia įvedęs paprotį deginti Lietuvos didžiūnus Neries ir Vilnelės santakoje⁷. Susidaro išpuodis, kad maskvietiškąji legenda apie pirmąjį Vilniaus kunigaikštį Dovilą ir lietuviškoji legenda apie Šventaragį išsirutuliojo iš pasakojimų apie tuos pačius įvykius.

Šventaragio legenda įdomi ir kitu aspektu. Dar kartą prisiminkime, kas joje sakoma: „Ir pasirinko didysis kunigaikštis Šventaragis labai gražią vietą prie Velės (Neries), kur upė Vilnia įteka į Velį, ir prašė savo sūnų Skirmantą, kad toje vietoje būtų įtaisyta ugniavietė, kurioje jį mirusį sudegintų. Ir įsakė savo sūnui, kad po jo mirties visi Lietuvos kunigaikščiai ir žymiausi bajorai būtų deginami toje vietoje, kur jis sudegintas, ir kad jau niekur kitur mirusiųjų palaikai nebūtų deginami, tik tai ten, nes iki tol mirusiųjų kūnus degindavo toje vietoje, kur kas būdavo miręs.“⁸

Religijotyriminkai šią legendą laiko religinės reformos atspindžiu, bet akivaizdu, kad reforma buvo labiau politinio pobūdžio. Šventaragis neįvedė deginimo papročio: metraštis aiškiai sako, kad jis jau egzistavo. Naujojo papročio esmė buvo ta, kad Lietu-

Paminklas Gediminui Vilniaus Katedros aikštėje

vos didžiūnai turėjo būti deginami viename židinyje. XV a. lenkų istoriko Jano Dlugošo teigimu, tokius mirusiųjų deginimo židinius šventosiose giriose turėdavusios atskiros sodybos, namai arba šeimos⁹. Šalia šio liudijimo Janas Dlugošas dar pateikė vaizdingą aprašymą, kaip pirmosiomis spalio dienomis lietuviai visuotinai traukdavę prie jau minėtų šeimyninių mirusiųjų deginimo židinių ir tris dienas tenai aukodavę, o paskui puotaudavę, nuliedami gėrimo vėlėms¹⁰. Šventės datavimas spalio mėnesio pradžia siek tiek glumina – arba Janas Dlugošas suklydo, arba vėlesnį Vėlinių persikėlimą į lapkričio pradžią lėmė krikščionybė. Vis dėlto Jano Dlugošo pasakojimas leidžia teigti, kad Vėlinės ir pagonybės laikais buvo viena svarbiausių lietuvių švenčių – jokių kitų švenčių jis neaprašė. Yra ir kitų liudijimų, kad mirusiųjų garbinimas Lietuvoje buvo labai svarbus – jiems buvo statomi stabai, jiems būdavo meldžiamasi¹¹. O tai savo ruožtu suponuoja, kad svarbiausias Šventaragio ir jo sūnaus Skirmanto įsteigto papročio tikslas buvo konsoliduoti Lietuvos diduomenę. Dar daugiau, Vėlinės Neries ir Vilnelės santakoje turėjo tapti kasmetine Lietuvos vienybės manifestacija, nuolat primenančia Lietuvos diduomenei, kad jie yra viena šeima.

Kad Šventaragio ir Skirmanto įsteigtas paprotys prigijo, liudija kad ir Krėvoje mirusio Kęstučio sudegimas Vilniuje 1382 m.¹² Tiesa, 1377 m. miręs Algirdas, pasak Jano Dlugošo, buvo sudegintas Kukovaičio miške prie Maišiagalos¹³, bet tą galima nesunkiai paaiškinti: pora mėnesių prieš Algirdo mirtį Vilnių buvo užpuolę kryžiuočiai, kurie sudegino apie trečdalį miesto¹⁴. Kunigaikščių deginimo vieta galėjo būti išniekinta ar kitaip nukentėti, o tai savo ruožtu galėjo versti iškelti Algirdą į Kukovaičio šventmiškį. Verta pastebėti ir tai, kad Kuovaitis buvo svarbus legendinis kunigaikštis, Pajautos

sūnus. Jam ir jo motinai sudeginimo vietoje buvo pastatyti stabai, kuriuos žmonės, pasak metraščių, garbinę dar XVI a.¹⁵ Be to, legendose Kukovaitis figūruoja kaip Skirmanto rėmėjas ir bendražygis¹⁶, taigi Algirdo sudeginimas Kukovaičio miške galėjo būti savotiškas grįžimas prie šaknų, nepaneigiantis dominuojančio papročio deginti Lietuvos didžiūnus Neries ir Vilnelės santakoje, kuri įsteigė Šventaragis ir Skirmantas.

Ar įmanoma bent apytikriai nustatyti šio papročio įsteigimo laiką? Lietuvos metraščių legendinėje dalyje daug painiavos, vis dėlto Viduriniajame sąvade Šventaragio sūnui Skirmantui priskiriamas ir ypač svarbus žygis.

Tęsinys kitame numeryje

¹ Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai (toliau BRMŠ), Vilnius, 1996, t. I, p. 578.

² Beresnevičius G., *Palemono mazgas. Palemono legendos periferinis turinys*, Vilnius, 2003, p. 52.

³ Полное собрание русских летописей (toliau ПСРЛ), Санкт Петербург, 1907, т. 7, с. 593–595.

⁴ Florė B., „Lietuvos kunigaikščių geneologija XVI amžiaus Rusijos politiniuose raštuose“, *Voruta*, 1992, Nr. 35 (76), p. 6.

⁵ Baranauskas T., *Lietuvos valstybės ištakos*, Vilnius, 2000, p. 146–159.

⁶ Lietuvos metraštis (*Bychovo kronika*), Vilnius, 1971, p. 48.

⁷ Ibid., p. 60.

⁸ Ibid., p. 60.

⁹ BRMŠ, p. 580–581.

¹⁰ Ibid., p. 576, 581.

¹¹ Lietuvos metraštis, p. 51.

¹² Vyngandas Marburgietis, *Naujoji Prūsijos kronika*, Vilnius, 1999, p. 183.

¹³ BRMŠ, t. I, p. 577.

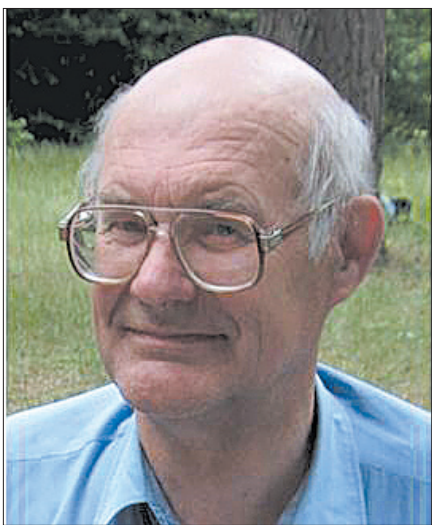
¹⁴ Vyngandas Marburgietis, p. 155–156, 156–158.

¹⁵ Lietuvos metraštis, p. 51.

¹⁶ Ibid., p. 50.

Pro memoria

Vacys PANUMIS (1943–2011)

Vacys Panumis

Sukovojęs gerą kovą, mus paliko bičiulis Vacys Panumis – kraštotyrininkas, mokslininkas, Parlamento gynėjas, kietas žemaitis. Vacys buvo iš tų žmonių, apie kuriuos sakoma, kad gali eiti su jais į žvalgybą.

Mokslų Akademijos aspirantų bendrabutyje 7-ame dešimtmetyje buvo susibūrusi šauni disidentinių pažiūrų komuna – vykdavo karštos diskusijos, veikė literatūrinis ratelis, buvo dalijamasi pogrindžio literatūra, dainuojamos liaudies dainos. Nors Vacys buvo užsispyręs ateistas – matyt, dėl jaunystėje patirtos pasaulėžiūrinės traumos, bet katalikai juo labiau pasitikėdavo nei kai

kuriais savo tikėjimo broliais. Vacys turėjo raktus nuo sportinio ir turistinio inventoriaus sandėlio, ten buvo ir slaptas pogrindžio archyvas. Buvo ten slepiama ir religinė literatūra – Vacys niekada neatsakydavo, o juk įkliuvus būtų tekę stipriai nukentėti. Tuo tarpu dažnai nutikdavo, kad doram katalikui pasiūlius pogrindžio spaudinį, anas su juo pasielgdavo kaip su karšta bulve.

Sakoma, kad sovietinės sistemos pagrindine atrama buvo ne tiek nomenklatura, kiek lojali jai masė, dambos užpildas, prisitaikiusi ir išpatoginus. Tas pat ir su pasipriešinimu – jo jėga buvo ne tiek disidentai, kiek tokie tylūs ir kieti atsparūnai kaip Vacys. Kitas reikalas, kad pastarųjų buvo mažiau – ir tada, ir dabar. Ir lieka jų vis mažiau, ir nelabai matyti, kas juos galėtų pakeisti.

Sudiev, Vacy. Atsisveikinimas su Tavimi mums, Tavo bičiuliams, turi ir šviesos. Pasikutinės Tavo dienos buvo sunkios, baisios ligos kančias padėjo tvirti tavo ištikimoji gyvenimo draugė Birutė ir sūnūs dvyniai, o mes galėjome paremti tik malda. Birutės žodžiais, Tu išėjai susitaikęs su Dievu, palydėtas į Anapus sakramentais. Todėl sakome – amžiną atilsį duok Jam, Viešpatie, ir amžinoji šviesa Jam tešviečia.

Tegul ilsisi ramybėje, amen.

Bičiulių vardu – Algirdas PATAČKAS

Pro memoria

Atgulusi Rasų kalnelyje...

Angelė Karužaitė-Vilimienė. 2007 m.

Š. m. vasario 5 d. vilniečiai laidojo dar vieną prieškarinio Vilniaus gyventoją, kuklią ir ryškia asmenybę, senųjų Vilniaus lietuvių inteligentų ilgaamžę atstovę, istorinių įvykių liudininkę ir dalyvę, į antrąjį šimtmetį įkopusią gydytoją Angelę Karužaitę-Vilimienę. Sunku patikėti, kad šviesaus proto ir skaisčios sielos moteris, su kuria dar prieš savaitę bendrauta, šnekėta, dalintasi prisiminimais, buvo sulaukusi 103 metų amžiaus...

Angelė, visų vadinama Ale, gimė 1907 m. liepos 17 d. Jos broliai ir seserys – Marija, Aleksandras, Eugenija, Antanas – jau laukė Dausose savo sesutės Alės. Tai buvo draugiška, graži šeima, nors penki Karužiukai buvo našlaičiai. Abu tėvai – Konstancija ir Antanas – vos atvažiavę su vaikais į Vilnių iš Rusijos, 1921 m., mirė nuo šiltinės. Galima sakyti, kad vaikus našlaičius augino sena-

sis Vilnius – susitelkusi ir šviesi Vilniaus lietuvių bendruomenė. Globojami lietuvių pedagogų, dvasininkų, draugiškai palaikomi lietuvių skautų organizacijos, Karužai siekė ir pasiekė mokslo aukštumų, visi įgijo gerbtinas profesijas. Alė, kaip ir jos sesuo garsioji profesorė Marija Horodničienė, tapo akių gydytoja. Visą gyvenimą ji darbavosi, kad žmonės galėtų matyti šviesą...

Vartydama senas vilniečių fotografijas, daugelyje matau jaunų Karužiukų atvaizdus. Alė buvo mano dėdės Prano Žižmaro bičiulė, sesutė skautė, įvairių skautiškų darbų, sumanymų, žygių dalyvė. Matau visus juos, jaunos ir smagius, rikiuotėje, prie laužų, prie palapinių, Kalvarijose, eisenose, susibūrimuose, matau liūdesio ir džiaugsmo dienomis. Visados draugiškame būryje, bendraminčių rate, visados pasiryžusius dirbti ir gyventi – Dievui, Tėvynei, Artimui. Jiems tai nebuvo tušti žodžiai. Tai buvo vaikystės dienomis sieloje sudygęs ir ligi giliausios senatvės išsaugotas gyvas Gėrio grūdas.

Alės profesija – akių gydytoja – reikalavo didelės širdies, kruopštaus kasdienio darbo. Alė, tokia šviesi ligi paskutinio savo atodūsiu, buvo tarsi geroji fejė – tokia išaugino ją taurūs žmonės, tokia ją subrandino Vilniaus mūrai, tokia išsaugojo Vilniaus dangus.

Dabar ją, šimtametę, priglaudė Vilniaus žemė.

Grażina MARECKAITĖ, Vilnius

Lietuvos dvarų istorija

Liubavo malūnas – malūnas tikrąja to žodžio prasme

Mindaugas MIKULĖNAS, Vilnius

Restauruotas Liubavo vandens malūnas

Malūno transmisija

Liubavo dvaro muziejaus kūrėjas
Gintaras KarosasVandens malūnų žinovas humanitarinių
mokslų daktaras
Eligijus Juvencijus Morkūnas

2011-ųjų sausio 29 d., šeštadienį, į Liubavo dvaro malūną važiavo žmonės, tiesa, be maišų ir ne malti, bet pasižiūrėti naujai įkurto vandens malūno-muziejaus. Į malūną ir čia vyksiančią konferenciją sukvietė šio renginio kaltininkas – Viešosios įstaigos vadovas, Europos parko įkūrėjas skulptorius Gintaras Karosas. Pasklaidžius reklaminius puslapius internete, malūnai dažnokai reklamuojami kaip konferencijų ir poilsio centrai, tačiau dažnai iš malūno būna likęs tik pavadinimas ir, geriausiu atveju, kampe numestos girnapusės. Po restauracijos Liubavo malūnas dabar yra malūnas tikrąja to žodžio prasme, su visa malūnui būdinga veikiančia technika. Seminaras vyko antrajame malūno aukšte įrengtoje Liubavo dvarą pristatančioje ekspozicijoje.

Pranešimą-ataskaitą už panaudotas fondo lėšas skaitė projekto vadovas Gintaras Karosas, išvardijęs daugybę vardų, pavardžių, organizacijų, prisidėjusių prie malūno atgaivinimo. Viešosios įstaigos „Europos parkas“ vykdomą Liubavo dvaro malūno restauravimo ir pritaikymo kultūros ir viešosioms reikmėms projektą finansavo Lietuva, Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija pagal Europos ekonominės erdvės finansinį mechanizmą.

Labiausiai prisidėjusiems prie Liubavo malūno, kaip naujo traukos centro, atgaivinimo, šeimyniškai vadinamiems liubaviečiais, buvo įteikta solidi knyga „Liubavas“, supažindinanti su Liubavo dvaro ir malūno istorija. Žodžiu ir skaidrėmis su dvaro istorija supažindino istorikė Aistė Mackevičienė. Kadangi seminaras vyko malūne tarp mechanizmų, rengėjai dalyviams buvo pasiūlę susėsti ant maišų. Originali ir smagi idėja. Patogiai įsitaisę, gerai įgarsintoje erdvėje, stebėdami ekrane pateiktas iliustracijas, galėjo klausytis išsamių pranešimų.

Dar XVI a. rašytiniuose šaltiniuose minimas Liubavo dvaras yra vienas seniausių Lietuvoje, tad ir jo architektūrinė raida išgyveno daug pokyčių. Kaip dvaras atrodė tada – nėra žinoma. Galima spėti, kad vandens malūno vieta išliko nepasikeitusi, nes XVI a. dokumentuose pateikta tvenkinių sistema atitinka dabartinę. Dvaras žymus ir tuo, kad jame viename iš pirmųjų įgyvendinta Bonos Sforzos inicijuota Valakų reforma. XVI a. dvaras buvo pagrindinis žuvies ir medienos tiekėjas valdovų rūmams.

Su restauruoto malūno istorija bei architektūra supažindino projekto vadovas Gintaras Karosas. Vandens malūnas Liuba-

vo dvare pastatytas 1902 m. Romantizmo ir istorizmo bruožų turintį pastatą statė iš užsienio atvykę meistras. Malūnas išskirtinis savo fasadų stilistika – tašytų ar skaldytų akmenų mūras, dekoruotas akmenėlių inkrustacija, derinamas su raudonų plytų dekoru ir karnizu. Restauruojant malūną dėmesys kreiptas tiek į visumą, tiek ir į detales. Maksimaliai atkurtas vidaus išplanavimas, įranga, pagal išlikusius pavyzdžius atkurti langai, durys, stogo medžiaga ir spalva. Taip pat, naujai panaudotos ir interjere matomos senos medinės malūno konstrukcijos. Lyginant prieš restauravimą darytas malūno nuotraukas su pasiektu rezultatu, stebina atlikto darbo dydis, kruopštumas ir kokybė.

Taip pat kokybiškai ir skoningai įgyvendinta muziejaus ekspozicija. Saikingai, moderniomis priemonėmis pateikti eksponatai pasakoja Liubavo dvaro istoriją, pristato archeologinę medžiagą, dailės kūrinius bei vandens malūno veikimo principus.

Trečiąjį pranešimą skaitė humanitarinių mokslų daktaras Eligijus Juvencijus Morkūnas, be kurio, kaip pažymėjo projekto vadovas Gintaras Karosas, pagalbos ir konsultacijų malūnas, o ypač jo įranga, nebūtų restauruoti. E. J. Morkūnas nušvietė,

deja, labai liūdną vandens malūnų padėtį Lietuvoje, pažymėjęs buvusias nykimo priežastis ir iškilusias naujas grėsmes išlikusiems malūnams. Anot pranešėjo, smarkiai nukentėję sovietmečiu, vandens malūnai sparčiai nyksta ir dabar. Restauruojant dažnai sudarkoma ne tik malūno išorė, bet ir interjeras su dar išlikusiais mechanizmais. Išprusimo ir sveiko požiūrio į paveldą stoka, metalo vogimo karštinė, hidroelektrinių statymo vėjus ir noras pasipelnėti – priežastys, keliančios didelį susirūpinimą.

Nupiešto liūdno vaizdo fone tvirtai atrodė Liubavo malūnas. Tuo buvo galima įsitikinti ekskursijoje, kurią vedė šeimnininkas. Seminaro dalyviai galėjo pamatyti ir išgirsti, kaip užia malūnas: bilda medinė milvelė, gaudžia transmisiją, diržinės pavaros, veikia elevatoriai. Trūko tik malamų grūdų kvapo ir miltų dulkelio – seminaro dalyviai, priešingai patarlei, išėjo neišsimiltavę. Tačiau restauracijos kokybė, dėmesys edukacijai ir technikos paveldui įtikino kiekvieną.

Nespėjusieji į malūno pristatymą, gali su malūnu susipažinti virtualiai, adresu www.liubavas.lt.

Autoriaus nuotr.

Du dešimtmečiai po Sausio 13-osios: laisvės sargybinių išpažintys

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Klaipėdos miesto meras
Rimantas Taraškevičius

Pasak MLIM direktoriaus Jono
Genio, istorikai turi padaryti
viską, kad gyvųjų 1991-ųjų
sausio įvykių liudininkų
prisiminimai būtų išsaugoti

Parodoje, skirtoje Laisvės gynėjų dienos 20-mečiui paminėti, prisimini-
mais dalinasi (iš kairės) sausio įvykių liudininkė viešnia iš Vilniaus Loreta
Tručiliauskaitė-Šlekienė bei sausio įvykių Klaipėdoje dalyviai: Vytautas
Čepas, Algirdas Grublys, Vanda Kavaliauskienė.

Tuometinis Klaipėdos miesto tarybos
pirmininkas Vytautas Čepas

Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius Jonas Genys iš tiesų buvo teisus, sakydamas, kad jubiliejinės sausio 13-osios popietę įvykęs parodos atidarymas nebus, ir ko gero negali būti, tradicinis. Klaipėdoje pristatyta nuotraukų, dokumentų, leidinių ir plakatų mozaika „1991-ųjų sausis. Nepriklausomybė ir jos gynėjai“ suvedė tuos, kurie saugojo laisvę pačiu atsakingiausiu metu, ir tuos, kurie apie lemtingus įvykius girdėjo tik iš savo tėvų ar senelių lūpų.

Įpareigoti salėje susirinkusio jaunimo, parodos svečiai – sausio įvykių liudininkė, viešnia iš Vilniaus Loreta Tručiliauskaitė-Šlekienė bei sausio įvykių Klaipėdoje dalyviai: Algirdas Grublys, Vytautas Čepas, Vanda Kavaliauskienė – dalijosi svarbiais, skausmingais ir be galo reikšmingais prisiminimais. Būtent jų išsaugojimui pačiomis įvairiausiomis formomis, pasak J. Genio, istorikai turi padaryti viską. Tuo ši kartą rūpinosi muziejaus istorikas Saulius Karalius, drauge su maketuotoja Jolanta Mažeikaite ir dailininke Zita Mazaliauskaite ant keturių ekspozicijos sienų suvieniję E. Maciaus, S. Jokužio, A. Stubros, V. Pačinsko, P. Bekežos ir kt. užfiksuotas lemtingų įvykių akimirkas bei pateiktus eksponatus.

Vis dėlto daug garsiau už juos jubiliejiniam Laisvės gynėjų renginyje kalbėjo parodos svečių prisiminimai – faktais, smulkmenomis, jausmais, padėdami gyvai keliauti sudėtinga įvykių grandine, vedusia nuo vienos prie kitos Lietuvai lemtingos datos.

Lietuva iki Sausio 13-os: įtampa augo kasdien

Pasak buvusio Sąjūdžio Klaipėdos skyriaus tarybos pirmininko Algirdo Grublio, Sovietų Sąjungai ir Lietuvos laisvės kvėpėlįmą sureagavo labai operatyviai – įtampa mūsų šalis pajuto jau kitą dieną po 1990 m. Kovo 11-osios, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo akto pasirašymo.

Anot A. Grublio, jau ta patį pavasarį prasidėjo ir pirmieji bandymai patikrinti Lietuvos pasiruošimą ginti savo valstybę. Kovo mėnesį pradėtas ruošti valstybės perversmo planas Lietuvoje, suorganizuota karininkų grupė, kuriai šis planas pateiktas. Jame buvo numatyta, kad norint įvykdyti perversmą, būtina sukurti alternatyvią struktūrą. Taip Lietuvoje jau kovo–balandžio mėnesiais buvo įkurta alternatyvi Sąjūdžiui organizacija – „Jedinstvo“. Kovo mėnesį įkuriamą Vilniaus krašto atstatymo organizacija. Paraleliai pradėdami kurti specialius rusakalbių bankai, buvo skatinamos susivienyti sąjunginio pavaldumo įmonės. Liepos mėnesį atsiranda „Jedinstvo“ draugininkų draugijos – specialiai apmokytos smogikų grupės. Rugpjūtį įkuriamos alternatyvios prokuratūros, taip pat vidaus reikalų alternatyvūs padaliniai, SSRS pavaldumo tarybinė milicija. Parengti valdžios padaliniai dubliuojantys tuos, kurie veikė Lietuvoje.

A. Grublio žodžiais, antras žingsnis

Sovietų Sąjungos planuose buvo eskaluoti Klaipėdos krašto ir Vilniaus krašto atskyrimą nuo Lietuvos. Prasidėjo tam tikros bauginimo akcijos. Klaipėdos rajone pasirodė šarvuočiai su sovietiniais kariškiais, beklausinėjantys vietinių gyventojų, kur ejo Lietuvos–Vokietijos siena. Tas pats vyko ir Vilniaus krašte. Vėliau gauti ir žemėlapiai, kuriuose pažymėta Lietuvos teritorija be Vilniaus ir Klaipėdos krašto, kad kariškiams būtų aišku, kaip veikti.

Pirmąjį signalą, kad gali įvykti konfliktinė situacija, anot R. Grublio, klaipėdiečiai pajuto rugpjūčio mėnesį. Tada miesto taryba priėmė sprendimą pašalinti iš aikščių sovietinius paminklus. Jau kitą dieną pasienio politinis vadas sėdėjo tuometinio Klaipėdos miesto tarybos pirmininko Vytauto Čepo kabinete, ta pačią dieną prasidėjo mitingas prie tarybos pastato, didžiąją dalį mitinguotojų sudarė kariškiai.

Netrukus Rygoje įvyko Pabaltijo karinės apygardos karininkų suvažiavimas, kur buvo priimta rezoliucija, pažyminti pasipiktinimą situacija Klaipėdoje. Taip pat buvo parašytas pareiškimas SSRS vadovui M. Gorbačioviui su prašymu atstatyti TSRS konstitucijos galiojimą Baltijos valstybėse.

„Rugsėjo mėnesį mes pajutome, kad ne visuomeninės organizacijos kelia įtampą, bet aktyvinimą pradeda sovietinė kariuomenė. Klaipėdos gatvėse pasirodė speciali patruliuojanti kariškių kuopa. Ėmėme gauti informaciją, kad Klaipėdos kareivinėse pradėdami ruošti smogikai“, – pasakojo A. Grublys.

Paskutinis signalas nuskambėjo gruodžio 20 d., kada į miesto tarybą buvo atneštas sovietų kariuomenės Klaipėdos igulos vado įsakymas, kuriame nurodoma, kad mieste įvedamas sustiprintas patruliavimas – kariškiai turi teisę suimti nepaklusnius Klaipėdos miesto gyventojus, ieškoti iš sovietinės kariuomenės pabėgusių jaunuolių.

„Gruodžio 22 d., pasitarę mūsų sąjūdiečiai ir Lietuvos specialiųjų tarnybų pareigūnai sutarėme, kad reikia ruošti galimai reokupacijai. Netrukus įvyko slapas pasitarimas, kuriame buvo suformuotas Krašto apsaugos departamento Klaipėdos miesto gynimo komitetas. Jo komanda buvo suburta iš Tremtinių sąjungos, Lietuvos partizanų laisvės gynėjų, gydytojų, technikų, ryšių specialistų“, – pasakojo A. Grublys.

A. Grublio teigimu, kiekvienas komiteto narys turėjo savas pareigas: už konspiracinių butų surinkimą buvo atsakingas Tremtinių sąjungos pirmininkas J. Martišius, galimo partizaninio pasipriešinimo organizavimu rūpinosi partizanų vadas B. Trakimas-Genelis; visų gydymo įstaigų darbo užtikrinimu ir patikimų gydytojų parinkimu rūpinosi gyd. V. Mikulskis; inžinierius E. Japertas rūpinosi, kad būtų surinkta kopijavimo aparatūra, kita technika; už žiniasklaidą, pagrindinę spaudą ir kad būtų užslėptas popieriaus atsargos rūpinosi G. Tomkus, jam padėjo „Ryto“ spaustuvės direktorius – juodai dienai buvo užslėpta apie 15 tonų spausdinimo popieriaus ir t. t.

„Jeigu pirmiausia Sovietų sąjunga sten-gėsi įtampą didinti per alternatyvias įsteigtas organizacijas, sukurtas politinius darinius, tai nepavykus, ėmėsi sprendimo, kad vis dėlto perversmą Lietuvoje bus galima įvykdyti tik kariuomenės rankomis. Ir kaip parodė laikas, mūsų pasiruošimas, nuolatinis darbas iki sausio įvykių tikrai atnešė naudos, mes buvome pasiruošę įvairiems netikėtumams“, – sakė A. Grublys.

V. Čepas: „Tada buvome svarbūs“

Tuometinis Klaipėdos miesto tarybos pirmininkas Vytautas Čepas, kaip ir dera psichologui, savo atminties perkratymą pradėjo nuo klausimo vaikams – jei šiandien pasikartotų sausio 13-osios įvykiai, ar eitumėte ginti Lietuvos? Sukėlęs jaunimo tarpe šurmuli, pats prisipažino, nežinantis, koks iš tiesų turėtų būti atsakymas į šį klausimą.

„Buvo beprotiškos, sunkios dienos. Bet dabar, kai prisimenu, rodos, jos galėtų ir pasikartoti. Kažkokie svarbūs tada buvome, reikšmingi, kažką galėjome nulemti, nuspręsti“, – sakė V. Čepas.

V. Čepui be viso kito atmintin įsirėžė ir nuolatiniai susitikimai su rusų kariškiais. Beveik visi jie buvo slapti. Kitaip būti ir negalėjo, nes, pasak V. Čepo, radikalai tai būtų vertinę, kaip tėvynės išdavimą. Tačiau aiškintis, kalbėtis reikėjo:

„Man įstrigo vienas viešas susitikimas, kuriame dalyvavo rusų popas tėvas Antonas. Tai buvo vienas maloniausių susitikimų, nes mums nieko sakyti nereikėjo – popas taip „karšė“ kariškius... Reikėjo juos matyti, prakaitas nuo jų tiesiog šliaukė. Dar ir mes pridėjom nuo savęs, tai jie išėjo įsitikinę, kad nieko gero čia nebus“.

Nors sovietiniai kariškiai turėjo tankus, šarvuočius, buvo sovietinės ideologijos perkošti, anot V. Čepo, jie buvo išsigandę labiau negu lietuviai – bijojo vieno dalyko, kad jei bus duotas įsakymas, turės pulti civilius žmones, tuos, šalia kurių ir su kuriais gyvena. O to nenorėjo niekas.

Įsibėgėjus įvykiams, esminis dalykas, V. Čepo žodžiais, buvo suvienyti visus klaipėdiškius, nežiūrint į jų tautybę, mat visas „Jedinstvo“ žaidimas buvo nukreiptas į sukiršinimą.

„Pamenu, jog mano telefonai skambėjo be perstojo, skambino rusai kaimynai ir klausė: „Kas bus jei jūs nugalėsit, šaudysit mus, tremsit?“. O mes sakydavome: „Už ką, už tai, kad jūs rusai?“ Buvo tokių, kurie išvažiavo, atsisakė Lietuvos pilietybės, o po metų jau norėjo grįžti ir ją susigrąžinti“, – prisiminė V. Čepas.

Pasak jo, šiandien reikia iki žemės nusilenkti eiliniams klaipėdiečiams, kurių dėka kariškiai taip ir neišvažiavo iš savo kareivinių:

„Klaipėdos gatvės buvo pilnos jūsų tėvų, senelių. Aš juos vadinu ne kovotojais, esu suradęs kitą žodį – laisvės sargybiniai.“

Pats V. Čepas juokiasi, jog po šių įvykių

jis net apdovanotas buvo – raštu, kuriame pažymima, kad netenka vyriausio leitenanto vardo už destruktinius veiksmus prieš Tarybų armiją:

„Vis žadu išsitraukti šį raštą ir įsireminti kaip didžiausią savo gyvenimo nuopelną.“

Svarbu ne tik faktai, bet ir dvasia

Pasak tuometinės miesto Tarybos deputatės Vandos Kavaliauskienės, norint turėti tikrą vaizdą, kas vyko Sausio 13 d., vien juodos ir baltos spalvų nepakanka. Reikia tų subtilių atspalvių, kurie atspindėtų to meto žmonių susitelkimą, nerimą, rūpestį, atsidavimą, patriotizmą, pasirengimą dirbti ir tikrai daryti tai, ką turi daryti.

V. Kavaliauskienės teigimu, Sausio 13-ąją viskas vyko žingsnis po žingsnio, pradedant iš ekrano dingstančiu Eglės Bučelytės veidu, per radiją išgirstu kvietimu deputatams rinktis į būstinę, tada atsisveikinimas su vaikais irėjimas prie tarybos pastato kartu su minia žmonių, visai kaip per šventes plaukiančia link senamiesčio, tik su kitokiu jauduliu ir nerimu akyse.

Netrukus V. Kavaliauskienės, bene vienintelės anglakalbės deputatės, buvo paprašyta vykti į Girulių bokštą. Akimirksniu suformuota žmonių grupė sėdo į mašiną ir buvo nugabenti į vietą.

„Kai tik pakilome, prie manęs pribėgo A. Pašilis ir sako – „Kalbėk.“ Klausiu – „Kam?“ Atsako – „Pasauliui.“ Dar paklausiau, ką sakyti, bet jis teatsakė – „Sakyk, ką nori.“ Aš iki dabar prisimenu tą sakini, kuri pasakiau: „To all the peace loving people in the world – Lithuania is in danger“, – pasakojo V. Kavaliauskienė.

Budint bokšte, V. Kavaliauskienės pareiga buvo stebėti laidas, transliuojamas CNN, versti jų pranešimus į lietuvių kalbą ir informuoti, kokios žinios apie mūsų šalį yra pranešamos pasaulyje.

„Atsimenu, kad pačioje pradžioje apie Lietuvą buvo labai mažai pranešama, bet vėliau po truputį šitos žinios augo, ir kada mes pamatėme, kad štai vaizdas apie Lietuvą, kad pasaulis žino, kas dedasi čia, su ašaromis akyse stebėjome ir džiaugėmės, – pasakojo V. Kavaliauskienė. – Jaunimas turi žinoti ne tik faktus apie šią datą, bet ir kokia dvasia tuo metu buvo, kas vedė tuos žmones.“

Apie lemtingąją naktį

Turbūt šią dvasią geriausiai įkūnija Loreta Tručiliauskaitė-Šlekienė, lemtingų dienų liudininkė, prie televizijos bokšto Vilniuje budėjusi kartu su šviesaus atminimo Loreta Asanavičiute. Abi jos buvo pervažiutos to paties tanko.

Džiaugsmingai išgyvenusi Lietuvos atgimimą, Sąjūdžio laikotarpį, su šypsena sutikusi Kovo 11-ąją, o paskui lygiai taip

Nukelta į 14 p.

Sausio 13-osios 20-ųjų metinių minėjimas Lietuvoje

Du dešimtmečiai po Sausio 13-osios: laisvės sargybinių išpažintys

Atkelta iš 13 p.

pat jautriai pajutusi nerimo sunkumą, apgaubusį Lietuvą, L. Tručiliauskaitė-Šlekienė buvo tikra, kad nori prisidėti prie Lietuvos laisvės gynimo.

Taip jau buvo lemta, kad L. Tručiliauskaitės-Šlekienės ir jos draugės L. Asanavičiūtės darbovietė buvo visai netoli Vilniaus televizijos bokšto, o per radiją išgirstam raginimui ateiti neprieštaravo ir viršininkė.

„Drauge su Loreta visą penktadienio vakarą budėjome prie bokšto. Iš pradžių žmonių buvo nedaug, tačiau po truputį jų ėmė daugėti, atvyko autobusais iš kitų darboviečių, miestų. Žmonės nešė iš namų karštą maistą, arbatą. Jautėsi begalinė vienybė ir susitelkimas“, – pasakojo L. Tručiliauskaitė-Šlekienė.

Pailsėjusi ir su kanklėmis rankose L. Tručiliauskaitė-Šlekienė šeštadienį vėl grįžo prie bokšto. Ten susitiko su L. Asanavičiūte ir jos šeima.

„Žmonių buvo labai daug, jie nuolat migravo, keitėsi. Man, kaip jaunam žmogui, netilpo galvoj, atrodo negali būti, bet taip yra. Labai jaudino ta žmonių vienybė, nebuvo kažkokio blaškymosi, visi labai geranoriški. Labai žavėjausi, kad atėjo daug jaunimo ir tėvų su mažais vaikais. Ten praleidusi popietę, nutariau paskambinti mamai į Pasvalį. Mama prašė grįžti, bet aš sakiau, kad neparvažiuosiu, nes kareiviai gali apsupti miestą ir nebeileisti. Aš turėjau būti čia. Mama paprašė, kad būčiau atsargi. O aš pasakiau, kad viskas bus gerai“, – prisimena L. Tručiliauskaitė-Šlekienė.

Užkandusios ir pailsėjusios merginos vėl grįžo prie bokšto ir buvo ten iki pat didžiosios atakos pradžios. Susirinkę žmonės nešiojosi radijo aparatus, „Šilelius“, jų buvo labai daug. Pasigirdo informacija, kad nuo Šiaurės miestelio pajudėjo tankų, tankelių kolonos. Kada nutilo radijo imtuvai ir televizoriai, minia per ruporus išgirdo raginimus skirstytis. Žinoma, niekas nesitraukė.

„Dar nežinojome iš kur, bet girdėjome

atvažiuojančių tankų triukšmą. Ir tada toks vaizdas, kaip dabar prisimenu, ėmė užsideginėti aplinkinių namų langų šviesos, kaip žibintuvėliai, ir žmonės pradėjo bėgti iš aplinkinių namų į kalną, ant kurio stovėjo televizijos bokštas ir mes. Toks vaizdas lyg skruzdės eitų į skruzdėlyną, į savo namus, o atrodo turėtų būti atvirkščiai“, – prisiminimais dalijosi p. Loreta.

Žmonės stovėjo nugaromis į bokštą, susidarė gyvos žmonių grandinės, žmogus prie žmogaus. Girdėjosi šūviai, tankų riaušiomijos. Žmonės skandavo „Lietuva“, „Gėda“, „Fašistai“. Nuo šuvių pradėjo byrėti TV bokšto stiklai.

„Mes atsitraukėme nuo bokšto ir prislėjome prie žmonių minios. Buvo mintis – gal bėgti, bet taip pat baisu, nes matėme praskriejančias kulkas. Tada išgirdome raginimą trauktis, nes važiuoja tankas. Žmonių minia po truputį judėjo. Aš ėjau atbula, mačiau, kad tanko vamzdis artėja, tada lyg ir kojos susipynė ir aš tiesiog nukritau aukštelininka, per mane kažkas dar persirito. Mūsų su Loreta rankos atsiskyrė, daugiau jos nemačiau. Parkritusi bandžiau šliaužti atbula, bet jaučiau, kad man nebeįvyksta, tanko vikšrai buvo visai čia pat, – skausmingas minutes prisiminė pašneko-vė. – Šamponės nepraradau, tik ėmiau šaukti visa esybe, o galvoje mintis – čia turbūt jau viskas, bet aš žinau už ką ir dėl ko. Tada tankas sustojo ir aš supratau, kad mano kojos prispaustos, skausmo nejaučiau. Klykiau iš siaubo, mačiau, kad žmonės bando stumti tanką, nesupratau ir kas šalia manęs guli – vyras ar moteris. Tada tankas pasisuko ir aš pajutau, kaip kažkas už pažastų trūkteli mane atgal. Kartu atėjo palengvėjimas, kad aš dar esu gyva“.

Nešama ant rankų Loreta vis klausinėjo dviejų dalykų – ar kas nematė jos draugės Loretos ir kur jos kojos. Nepavykus rasti laisvos greitosios medicininės pagalbos automobilio, merginą į ligoninę nuvežė eilinė

pro šalį važiuosianti mašina.

„Kad Loreta žuvo man buvo pasakyta tik po dešimties dienų. Tai buvo medikų sprendimas. Visų, kas ateidavo, aš klausdavau apie ją, visi bandydavo nukreipti šneką, bet širdyje lyg ir jaučiau kažką negero. Susitaikyti buvo labai sunku. Ilgą laiką jaučiaau kaltę. Bet dar ligoninėje sau daviau žodį, kad aš kovosiu, nepasiduosiu kiek mano sveikata leis – turiu atsistoti ant kojų“, – sakė L. Tručiliauskaitė-Šlekienė.

Kaip sako pati Loreta, ją išslaugė ir ant kojų pastatė turbūt tas begalinis žmonių gerumas ir atidumas, moteris sulaukė tiek pagalbos ir palaikymo, ko gyvenime tikrai nesitikėjo. Vaikų piešiniai, palinkėjimai, eilėraštkukai, visos mažos smulkmenos, pasak laisvės gynėjos, buvo labai didelė paspartis.

Klaipėdos vaidmuo svarbesnis nei manome?

Grįždamas prie klaipėdietiškos temos, tuometis miesto meras Povilas Vasiliauskas priminė, jog ne kartą yra girdėjęs žmones sakančius, esą klaipėdiečiai be reikalo pučiasi – niekas Klaipėdos nepuolė, ko gero, niekas ir nebūtų puolęs.

„Kad nepuolė faktas ir – ačiū Dievui. Kodėl nepuolė yra kitas klausimas. V. Čepas, ko gero, teisus sakydamas, kad jeigu būtų puolę ir išvaikę Parlamentą Vilniuje, ko gero, nebūtų leidę ir klaipėdiečiams toliau laikyti valdžią savo rankose. Tokį scenarijų mes irgi aptarinėjome ir nuostata buvo akivaizdi – mes liekame savo vietose. Tegu ir mus išvaro. O kodėl Vilniaus Parlamento nepuolė ir neišvaikė? Ar ir ne dėl to, be kitų priežasčių, kad Klaipėda ištis buvo vieninga ir Klaipėdos žmonės labai aiškiai deklaravo, ko jie nori ir ko jie neleis daryti“, – retoriškai klausė P. Vasiliauskas.

Lietuva–Lenkija

Liuteronas iš Vilniaus – Juzefas Pilsudskis

Gintaras ŠIAUDINIS, Vilnius

Laikraščio „Słowo i myśl“ (1989 m., listopad) ištrauka rėmelyje:

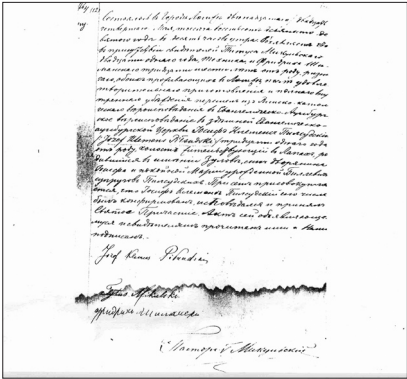
„Tvirtinu, kad tuo momentu, kai rašau šią laišką redakcijai (tai laiškas „Wiezi“ redakcijai, datuotas 1971-08-29) niekas nepaskelbė jokio dokumento apie J. Pilsudskio grįžimą į katalikų bažnyčią. Todėl kol nepasirodys patikimas dokumentas, turime laikyti, kas J. Pilsudskis nuo 1899-05-12 iki mirties buvo evangelikų augsburgiečių bažnyčios nariu. Kun. H. Werinski“

Didžiai daliai lietuvių šio politiko pavardė sukelia neigiamų emocijų. Tačiau aš neketinu gilintis ar nagrinėti jo, kaip Lenkijos viršininko (taip oficialiai vadintos jo pareigos), veiksmų ar požiūrio į lietuviybę. Tiesiog apžvelgsiu lenkų liuteronų spaudoje skelbiamą informaciją apie jo tikybą.

Aišku, kad Pilsudskis gimė (1867 m. gruodžio 5 d. Zalavo dvare, Švenčionių r.) katalikų šeimoje ir buvo pakrikštytas kataliku. Tačiau 1899 m. gegužės 12 d. Lapų miestelyje (netoli Baltstogės) jis perėjo į liuteronų tikėjimą (tuo metu jam buvo 31 metai). Taip pat pažymima, kad tą pačią dieną jis buvo konfirmuotas, priėjo išpažinties ir priėmė Šventąją Komuniją. Tais pačiais metais liepos 15 d. Didžiųjų Paprocių (Paproci Duży) kaimelyje piečiau Zambrovo (kelyje nuo Baltstogės link Varšuvos) jis susituokė su Marija Koplevskich, kurios pavardė po pirmosios santuokos buvo Juškevičova (*Koplewska prima voto Juszkewiczowa*). Rašoma, kad tame miestelyje gyveno vokiečių

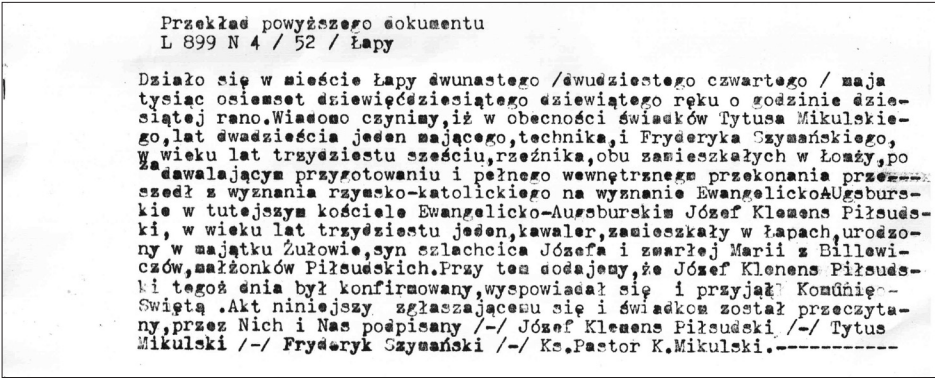
kolonistai, todėl buvo liuteronų bažnyčia. Marija Pilsudska, aišku, buvo liuteronė. Ji buvo kilusi iš Vilniaus, gimusi liuteronų šeimoje, tėvas žinomas gydytojas Vilniuje, ji baigė Bestužovo kursų Peterburge, susituokė ten su Juškevičiumi, bet išsiskyrė. Juzefas Pilsudskis auklėjo Marijos dukrą Vandą iš pirmosios santuokos, o jų santykiai buvo kaip tikro tėvo ir dukros. Vanda mirė 1908 m., netrukus po to maršalas išsiskyrė su Marija. Tiesiog pradėjo gyventi su kita partiete Aleksandra.

Tarpukario Lenkijoje ne katalikas šalies vadovas buvo didelis antausis katalikų dvasininkijai. Ir iki Antro Vatikano susirinkimo tai buvo suvokiama kaip žaizda Lenkijos istorijoje. Pats Pilsudskis buvo uždraudęs domėtis tuo klausimu, todėl apie jo tikybą Lenkijoje sklandė tik kalbos ir gandai. Kai Pilsudskio biografas Pobog-Malinovski sužinojo, kad jis su Marija tuokėsi kažkur apie Baltstogę, apvažiavo visas parapijas – aišku, katalikų – ir niekur santuokos

Kunigo K. Mikulskio pažyma (rankraštis) apie J. Pilsudskio tapimą liuteronu, jo konfirmaciją, išpažintį ir Komuniją rusų k.

su J. Pilsudskio parašu

Kunigo K. Mikulskio pažyma apie Pilsudskio tapimą liuteronu, jo konfirmaciją, išpažintį ir Komuniją išversta į lenkų kalbą bei išspausdinta mašinėle

patvirtinimo neradęs, nutarė pasidairyti evangelikų bažnyčiose. Lankantis penktoje liuteronų parapijoje tame krašte ir buvo surastas santuokos įrašas ir patvirtintas Pilsudskio santuokos faktas. Pasklido tada kalbos apie Pilsudskio liuteronybę. Parašė laikraščiai. Tačiau Lenkijos vidaus reikalų ministras Zyndram-Koscalkowski (dar gyvam esant Pilsudskiui) uždraudžia knygos spausdinimą ir pareikalauja ketą jos skyrių pertvarkyti.

Vis tik Lenkijoje sklandė kalbos, kad maršalas mirė kaip katalikas. Kuo paremtos tos kalbos:

1. Kalbėta, kad dar šiltą maršalo kūną katalikų kunigai patepė šventais aliejais ir atliko jo konversiją į katalikybę, o tą aktą pasiuntė patvirtinti popiežiui Pijui XI. Kalbėta, kad katalikų kunigas buvo iškviestas pas mirštantį Pilsudskį ir kartu su juo meldėsi iki mirties, patepė aliejais.

2. Sklido kalbos, kad ponias Aleksandra Pilsudska (jau ne Marija, nes 1908 m. po

P. Vasiliausko žodžiais, Klaipėda buvo išskirtinis miestas, taip yra ir dabar. Klaipėda buvo iš karto už Vilniaus pagal svarbą visomis prasmėmis – ir Sovietų Sąjungos karinės strategijos prasme, ir geopolitinės padėties prasme, jau nekalbant apie tai, kad Klaipėdos tautinė sudėtis buvo tokia, kad ir „Jedinstvo“ čia gimė, ir atrodė, kad ją lengviausiai galima sukiršinti, lengviausia surasti žmones, kurie nebuvo tokie motyvuoti patriotai lietuviai.

„Klaipėda tikrai nebuvo ta vieta, kurią būtų užmiršę okupantai, išvaikę aukščiausiąją tarybą, jeigu taip būtų įvykę. Iš tikrųjų tai būtų buvęs smūgis, bet Klaipėda prie visų šitų aplinkybių, prie labai stipraus karinio garnizono, labai stiprių marionetinių struktūrų, buvo ir labai gerai organizuota, ir labai aiškiai išreiškusi savo gynybinę poziciją visais požiūriais. Aš drįsčiau klaipėdiečių garbei pasakyti, kad mes irgi prisidėjome prie to, kad Lietuvos Aukščiausioji Taryba nebuvo tada atakuota pačiu brutaliausiu būdu“, – sakė P. Vasiliauskas.

P. Vasiliauskui antrino ir P. Bekėža, 1991-aisiais mokėsis Lietuvos policijos akademijoje ir kartu su studijų draugais sausio įvykių metų Aukščiausioje Taryboje praleidęs keletą parų:

„Noriu prisidėti prie pagrindinės minties, kuri skambėjo iš daugelio pranešėjų lūpų šventiniame Seimo posėdyje – be piliečių pagalbos, be paprastų žmonių pagalbos, laisvės mes nebūtume apgynę. Tikslas buvo ne tiek apginti, kiek pasipriešinti, parodyti, kad mes galime kažką padaryti, kad nepasikartotų 1940 m. įvykiai. Reikia dėkoti paprastam Lietuvos piliečiui, paprastam žmogui. Ačiū tam, kuris atėjo, stovėjo, stebėjo per televiziją, palaikė savo artimuosius skambučiais. Visiems ačiū, kurie gynė Klaipėdą, Telšius, Plungę ir kitus Lietuvos miestus.“

Autorės nuotr.

Ir vėl Vasario 16-oji!

Mons. Alfonsas SVARINSKAS, kun. Algimantas KEINA, Vilnius

Kiekvienas doras lietuvis su meile prisimena laisvės kovotojus ir juos pagerbia. Net primityviausios tautos stengiasi didvyrius prisiminti.

Deja, Lietuvoje ši šventė prarado savo vertę.

O kiek šimtų tūkstančių lietuvių žuvo už laisvę ir nepriklausomybę! Istorikai tvirtina, kad iš Žalgirio mūšio grįžo tik pusė karių. Šiandien mes gerbiame tuos 20 vyrų, kurie paskelbė Vasario 16-osios aktą. Tauta po 123 metų rusų caro vergijos stojo į kovą.

Ir 4 000 vyrų ir moterų paaukojo savo gyvybę, o kur dar partizanų sukilimas? Vien Lietuvos miškuose žuvo 21,5 tūkstančio partizanų. Kiti pateko į nelaisvę ir KGB rūsiuose buvo sušaudyti. Kiek buvo parodyta heroizmo ir meilės Lietuvai! Deja, prieš 20 metų mes neišsikovojom pilnos nepriklausomybės. Drąsiai galima sakyti, kad to meto pagrindžio kova išėjo tik į viešumą. Turėjome laiko persigrupuoti ir bolševikus pašalinti iš viešojo politinio gyvenimo. Deja, mes to viso nepadarėme. Ir dabar turime tai, ką turime. Mes tikime, kad priešai ateis iš Rytų, bet mes matome, kad pagrindinis priešas jau

Lietuvoje, ir šis priešas vadinasi – girtuoklystė! Lietuvoje išgertos degtinės – 20 litrų vienam žmogui! O seni ir vaikai negeria, todėl šis skaičius dar padidėja. Tiesa, jau ir paaugliai geria, padaugėjo geriančių bei rūkančių mergaičių.

Mes prageriame savo ir vaikų sveikatą, mes prageriame Lietuvą, ir reikia garsiai šaukti, kad visi įvairaus plauko degtinariai yra Lietuvos žmogžudžiai. Gaila, kad niekas nekelia balso prieš šį grėsmingą priešą.

Kviečiame visus Lietuvos patriotas pakilti į žūtbutinę kovą su girtuoklyste ir patriotiškumo dėlei kviečiame visą pusmetį, iškaitant ir gavėnią, negerti jokio alkoholinio gėrimo. Nejaugi liksime kurti Tėvynės pražūčiai!?

Greitai savivaldybių rinkimai. Rezultatai gali būti tragiški. Svetimųjų ir savų kolaborantų plakatai Vilniaus gatvėse. Pastebėjome, kad stotelėje prie Mindaugo tilto Tėvynės sąjungos ir Krikščionių demokratų partijos plakatas piktybiškai subjaurotas. Spauda parašė, kad į rinkimų sąrašus įsirašė net 600 kriminalinių nusikaltėlių. Pusė iš jų nuslėpė savo teismumą, o dalis prisipažino.

Kiti kalba, kad šitas įstatymas, leisti kriminaliniams nusikaltėliams būti renkamiems, yra labai netobulas. Pavyzdžiui: vienas aiškina, kad okupacijos laikais buvo paėmęs automobilį detales ir buvo teistas. Seimo vadovė pripažįsta, kad nėra gero įstatymo. Kyla klausimas – kas leidžia Lietuvoje įstatymus – šventieji ar Lietuvos Seimas? Kai kurių partijų vadai tvirtina, kad jie nežinojo, jog jų partijos kandidatų sąrašuose yra kriminalinių nusikaltėlių.

Pirmiausiai šiais rinkimais bus paniekinta Lietuva. Apie tai kalbės pasaulis. Tai yra naujas didelis nusikaltimas prieš lietuvių tautą. Tikimės, kad mūsų išėjimą išgirs daugelis Lietuvoje. Todėl kiekvieno lietuivio pareiga nerinkti šių nusikaltėlių per savivaldybių rinkimus. Nerinkti ir visų partijų, kuriose yra tokių kandidatų. Kiekvienas ženklas prie kelio rodo kryptį, taip ir čia. Jei šie visi nusikaltėliai išvengs Tautos arba istorijos teismo, tai neišvengs Dievo teismo. To neišvengs ir krikščionys, jei bus nusikaltę Dievo ir artimo meilei. Gana mulkinti lietuvių tautą! Daugelis katalikų kalbėjo, kad teismą reikia palikti Dievui, ir

Mons. Alfonsas Svarinskas

Lietuvoje nenukentėjo nė vienas teisėjas ar prokuroras.

Todėl šių švenčių proga kviečiame visus lietuvius nedelsiant pradėti kovą už Lietuvos išgelbėjimą. Te Dievas padeda mums ir laimina šią kovą!

Vaikų namų istorijos

Ten, kur Tamašiava ir ežeras Mošia... Publikacijų atgarsiai ir patikslinimai

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 2

1942 m. gegužės mėnesį vokiečiai vykdė gyventojų surašymą. Žemiau nurodomi Čižiūnų kaime tuo metu gyvenusių tik namų šeiminių ku(-ių) vardai ir pavardės (šalia nurodomas bendras šeimos narių skaičius):

Selvys Kabaras gim. 1902 m. (4 š. n.)
Zosė Kabarienė gim. 1901 m. (5 š. n.)
Jonas Kasparavičius gim. 1906 m. (6 š. n.)
Kazys Ochmanas gim. 1883 m. (5 š. n.)
Juozas Saikauskas gim. 1907 m. (5 š. n.)
Karolina Saikauskienė gim. 1888 m. (8 š. n.)

Iki 1945 m. Čižiūnuose gyveno 328 čičiūniečiai (157 vyrai ir 171 moteris). Pokario metais Čižiūnuose atsirado daug naujakurių.

Apie kaimo mokyklą papasakojo buvusi mokytoja, dabartinė čičiūnietė Z. Aliukonienė (gim. 1931 m.), kilusi iš Vievio, ištekėjusi, turi 2 jau suaugusius vaikaičius. Čičiūnų mokykloje ji dirbo 41-erius metus (nuo 1952 m.). Mokykla vėliau tapo septynmete, o dar vėliau – aštuonmete. Mokykloje mokytojavo Danutė Bražinskienė (direktorė), jos vyras Vytautas Bražinskas, Sofija Vaikutytė, Janina Ališauskaitė, Arija Stankutė, Jadvyga Milašiūtė ir kt. Mokiniai buvo iš Čičiūnų ir aplinkinių kaimų. Mokykla garsėjo berniukų choru, kuris dalyvaudavo net Lietuvos respublikinėse moksleivių dainų šventėse. Kartą berniukai dainavo Vilniaus filharmonijoje drauge su žinomu berniukų choru „Ažuoliukas“. Čičiūnų mokyklos chorui vadovavo Pranas Aužkalnis, moksleivių šokių būreliui – Janina Ališauskaitė, vėliau – Jadvyga Milašiūtė. P. Aužkalnis buvo baigęs Kūno kultūros institutą, labai daug laiko skyrė mokyklos užklasinėi veiklai. Jis buvo savamokslis muzikantas, grojo įvairiais muzikos instrumentais, organizavo įvairius saviveiklinius renginius, sporto varžybas, turistinius žygius. Prie mokyklos buvo įrengtas gražus stadionas, krepšinio aikštelė, stovėjo medinis tvartas.

Vėliau mokyklai vadovavo Vaclovas Jakutis, kuris čia dirbo 5 metus. Mokiniams jis dėstė kūno kultūrą. Jo vadovaujamas turistų būrelis respublikoje užėmė net 3 vietą, tai buvo Šiaulių jaunųjų turistų sąskrydyje. Čičiūnų mokykloje mokėsi dabartinė Aukštadvario seniūnė J. Dzencevičienė. Ji baigė Čičiūnų mokykloje 8 klases. 1974 metais aštuonmetė mokykla buvo reorganizuota į pradinę. Vėliau Trakų rajono savivaldybės tarybos sprendimu Čičiūnų pradinė mokykla buvo prijungta prie Aukštadvario darželio-mokyklos „Gandriukas“ (direktorė Vilė Lauruševičienė). Čia mokosi ne tik Aukštadvario, bet Čičiūnų ir aplinkinių kaimų vaikai. Moksleivius vežioja geltonas mokyklinis autobusukas. Dabar buvęs Čičiūnų mokyklos medinis pastatas privatizuotas.

Z. Aliukonienė pasakojo apie Tamašiavos vaikų namus, kur tuo metu buvo tik žiema veikiantis Čičiūnų mokyklos bendrabutis. Ji prisiminė, kad Čičiūnų kapinėse ilsisi vaiku

namų auklėtinė Leokadija, kuri mirė Tamašiavoje. Zofija Aliukonienė artimai bendravo su Tamašiavos darbuotojomis: Jadvyga Milašiūtė, Marytė Mikalauskaitė ir kt.

Sovietmečiu Čičiūnų kaime buvo įsteigta biblioteka (1951 m.), kultūros namai (1958 m.), paštas. Pastarųjų dviejų įstaigų jau nebeliko.

Šiuo metu Čičiūnų kaime yra valstybinis Socialinių paslaugų centras, Trakų viešosios bibliotekos filialas, privati parduotuvė „Pas Živilę“ (parduotuvės šeimininkai – Marytė ir Romas Tolvaišos).

Ramutė Mackevičienė jau 25 metus dirba Čičiūnų kaimo bibliotekoje, taip pat ji – kaimo kraštotyrininkė. R. Mackevičienė šio straipsnio autoriams suteikė žinių apie kaimo gyventojus. Šiuo metu Čičiūnų kaime gyvena 207 gyventojai.

Čičiūnų socialinių paslaugų centras duris atvėrė 2009 m. gegužės 15 d. 2006–2008 m. savivaldybė vykdė investicinį projektą Čičiūnų socialinių paslaugų centro įkūrimas. Buvo pateikta paraiška finansinei paramai gauti iš Europos Sąjungos (ES) struktūrinių fondų. Projektas buvo finansuojamas iš ES, Lietuvos Respublikos bei Trakų rajono savivaldybės biudžetų ir Bornės (Olandija) gyvenamųjų butų bendrovės „Woon-beer“ lėšų. Šio projekto įgyvendinimui panaudota 4290,4 tūkst. litų. Iš jų buvo rekonstruotas Čičiūnuose buvęs parduotuvės-kavinės pastatas ir jame įkurta moderni, europietiškus standartus atitinkanti socialinės globos įstaiga. Per jos atidarymą naują pastatą pašventino Kaišiadorių vyskupas Juozapas (Juozas) Matulaitis. Centras aptarnauja senyvo amžiaus ir turinčius negalią Aukštadvario, Onušio ir Grendavės gyventojus. Savarankiško gyvenimo namuose yra 30 vietų. Vienviečiuose ir dviviečiuose kambariuose sudarytos namų aplinkos sąlygos savarankiškam gyvenimui. Šiuose namuose asmenys patys rūpinasi buitimi (gamina maistą, moka už komunalines paslaugas ir būsto nuomą, apsiperka, tvarko gyvenamąsias patalpas ir pan.).

Gatvė, kurioje yra įsikūrę mūsų namai, pavadinta Vilties gatve, nes kiekvienas namo gyventojas turi turėti nors mažiausią viltį sugrįžti į savo šeimą, pas gimines ar kitus artimuosius, – sako šių namų šeimininkė, energinga, kūrybinga ir jaunatviška direktorė Regina Budrevičienė.

Čičiūnų kapinės yra prie asfaltuoto kelio, netoli Čičiūnų kaimo. 2000 m. buvo išgriauta senoji kapinių tvora, sudėta iš lauko akmenų, kuriuos kaimo senoliai dėjo daugiau kaip 100 metų. Laikmetis ją suardė. Senosios tvoros vietoje – naujoji, betoninė.

Čičiūnų kaimo partizanai (broliai Kabarai), jų rėmėjai, tremtiniai

Žaliuojančiam kaime išaugo trys sūnūs, Trys sūnūs – tvirti ažuolai.

*Išėjo į kovą gint mūsų nuo priešų
Aukojos Tėvynei narsiai...
(Partizanų daina)*

1944 m. vasarą Lietuvoje buvo paskelbta sovietinė mobilizacija. Didesnė dalis jaunimo nepakluso atėjūnams ir pradėjo slapstytis miškuose, slėptuvėse, žemėnėse (bunkeriuose)... Prasidėjus sovietų represijoms prieš Lietuvos gyventojus – kankinimams, žudymams, trėmimams, kilo pasipriešinimo judėjimas. Dažniausiai vadovais buvo Lietuvos karininkai, šauliai ir kiti patriotiškai nusiteikę asmenys.

Lietuvoje sovietinės represinės struktūros buvo vadinamos: nuo 1940 m. iki 1953 m. kovo 15 d. – NKVD (*narodnyj komisariat vnutrenich del*), vėliau – MVD (*ministerstvo vnutrenich del*); nuo 1940 m. iki 1946 m. kovo 15 d. ir po 1953 m. kovo 15 d. – KGB (*komitet gosudarstvenoj bezopasnosti*), o nuo 1946 m. rugsėjo 15 d. iki 1953 m. kovo 15 d. – MGB (*ministerstvo gosudarstvenoj bezopasnosti*). Prieš partizanus kovojo: sovietinė kariuomenė – 70 %, stribai – 14 %, milicija – 9 %, sovietiniai ir komunistiniai aktyvistai – 7 %. Jie gerokai viršijo besipriešinančiųjų skaičių, buvo geriau ginkluoti, turėjo plačią agentūrą. 1944 m. pabaigoje Aukštadvaryje susikūrė stribų būrys, kuris kovojo prieš partizanus ir vykdė represijas; 1945 m. pabaigoje jam priklausė 33 asmenys. Be to, 1945 m. stovėjo NKVD kariuomenės 261 pulko kuopa (iki 1951 m.).

1946 m. Lietuvoje veikė 9 partizanų apygardos: Dainavos, Tauro, Jungtinė Kęstučio, Žemaičių, Didžiosios Kovos, Vyčio, Trečiosios Lietuvos Laisvės Armijos, Algimanto, Vytauto.

Jau 1944 m. liepos mėnesį Trakų apskrityje prasidėjo masinis partizaninis judėjimas. Čia veikė Didžiosios Kovos apygardos (DKA) partizanai. Iki 1945 m. sausio mėn. DKA buvo vadinama Didžiosios Kovos rinktine (DKR). Jos įkūrėju laikomas Jonas Misiūnas – Žalias Velnias, kuris nuo 1945 m. balandžio 13 d. iki 1946 m. vasaros buvo DKA vadu. Jis gimė 1911 m. Valmonių kaime (Pagirių vnk.), Pušaloto vlsč., Panevėžio aps. 1934 m. Lietuvos kariuomenės (LK) liktinis puskarininkis, 1940 m. LK husarų pulko Kaune viršila.

1941 m. birželio mėnesį su kariuomenės likučiais iš Valkininkų traukėsi iki Minsko, 1942–1944 m. tarnavo lietuvių savisaugos geležinkelio apsaugoje, Kaugonių ruože. Lietuvos laisvės armijos (LLA) narys. 1944 m. vasario 5 d. – Vietinės rinktinės (VR) karys – kariūnas Marijampolės karo mokykloje. Nuo gegužės 15 d. slapstėsi, buvo Musninkų valsčiaus LLA vadas, vėliau organizavo pirmą partizanų Vanagų – Didžiosios Kovos būrį. Nuo 1944 m. mėnesio – DKR vadas, 1945 m. sausio 15 d. buvo 5-os LLA apylinkės vado pavaduotojas, DKA organizatorius, 1945 m. gruodžio 1 d. – DKA vadas. Būdamas partizanų turėjo leitenanto laipsnį. J. Misiūnas žuvo 1947 m. kovo 11 d., sušaudytas Maskvos Butirkų kalėj-

me, po mirties suteiktas pulkininko laipsnis. 1945 m. sausio 5 d. Ukmergės NKVD suėmė Žaliojo Velnio žmoną Oną. Jų kūdikis Vytautas, vyresnieji dvyniai Kęstutis ir Rimgaudas (g. 1937 m.) buvo paimti įkaitais. 1945 m. sausio 10 d. Ona Misiūnienė paleidžiama, verčiama ieškoti vyro ir jam perduoti laišką, kuriame Žalias Velnias buvo raginamas pasiduoti. Vasario 4–5 d. Pigonų kaime per mūšį Ona Misiūnienė žuvo, palaidota Pigonų kapinėse. 1945 m. gruodžio mėn. Misiūnų sūnūs buvo atiduoti į Čiobiškio prieglaudą, iš kur 1946 m. juos pasiėmė giminės.

DKA organizuota Lietuvos kariuomenės principu: čia veikė A ir B rinktinės, kurios buvo skirstomos į batalionus, kuopas, būrius ir skyrius. Batalioną sudarė 3–4 kuopos (50–60 žm.), kuopa – būriai, būrys buvo sudarytas iš 2–3 skyrių, skyrius – iš 7–12 partizanų. Bataliono štabą sudarė vadas, jo adjutantas, vado pavaduotojas, finansų, ginkluotės, žvalgybos, administracinio, sanitarinio skyrių viršininkai ir aptarnaujantis personalas. „A“ rinktinė turėjo 6 batalionus, partizanai daugiausia veikė Trakų apskrityje (Trakų, Semeliškių, Aukštadvario valsčiuose, iki pat Kaukinės miško [Žiežmarių vlsč.]). Šios rinktinės 4-am batalionui priklausė Semeliškės, dalis Aukštadvario ir Trakų vlsč. „B“ rinktinės partizanai veikė Ukmergės apskrityje. 1945 m. vasarą 4-ame batalione susitelkė apie 200 vyrų. Buvo J. Nasutavičiaus-Bondaro, P. Česonio-Perkūno, P. Kabaro-Koto, M. Savicko ir kitų būrių partizanai.

DKA pirmajai teko patirti KGB ir NKVD žiaurumą, kaip gerai paruoštą tų struktūrų karinę operaciją. Jau 1947 m. partizaninės jėgos buvo išblaškytos ir neteko daugumos ne tik pačių aukščiausiųjų DKA „A“ rinktinės, batalionų, bet ir žemesnių (būrių, grupių) grandžių vadų. 1947 m. liepos mėnesį Semeliškių valsčiuje, Jagėlionių miške žuvo 4-o bataliono vadas Antanas Galinis – Juodoji Kaukė. Vėliau MGB ataskaitose batalionas jau neminimas.

1945 m. į mišką išėjo dauguma Čičiūnų kaimo vyrų: broliai Kabarai, Vladas Jurevičius, Juozas Steponavičius, Silvestras Steponavičius, Juozas Simanavičius, Jonas Seiliūnas, Radzevičius, Jonas Radzevičius ir kt. Kai kurie partizanų šeimos nariai tapo jų ryšininkais, rėmėjais.

Apie Čičiūnų kaimo partizanus brolius Kabarus straipsnio autoriams daug pasakojo jų pusbrolis Vincas Kabaras. Jis nuo vaikystės ligi šiolie gyvena Čičiūnų kaime prie pat miško, kuriame už 0,5 km dar yra išlikę partizanų bunkerio griuvėsiai. Jis, būdamas mažas berniukas, vaikystėje girdėjo miške aidinčius šūvius, matė išsprogdintą partizanų bunkerį. Vincas Kabaras pateikė šio straipsnio autoriams dvi išsaugotas Petro ir Kazio Kabarų fotografijas.

Tęsinys kitame numeryje

Širvintose – Seimo nario Gintaro Songailos biuras

Sigita NEMEIKAITĖ, Vilnius

Širvintų centre pradėjo veikti Seimo nario Gintaro Songailos biuras.

G. Songaila gyventojus Širvintose priima antradieniais. Antradieniais bei penktadieniais širvintiškių biure laukia ir Seimo nario padėjėjas Arvydas Radžiūnas.

Biuro atidaryme susirinkusi grupė širvintiškių džiaugėsi, kad nuo šiol gali tiesiogiai bendrauti su Seimo nariu, jam pareikšti savo pageidavimus, pasitarti dėl problemų, pasidalyti lūkesčiais. Širvintų gyventojai tikisi, kad į daugelį jiems rūpimų klausimų gaus atsakymus, iš pirmų lūpų sužinos, kaip priimami įstatymai, su kokiais susiduriama sunkumais Seimo darbe ir padės palaikyti gyvą ryšį tarp piliečių bei įstatymus priimančios valdžios.

Į Seimo narį, susirinkusiuosius šiltai kreipėsi Širvintų dekanato dekanas, kunigas klebonas Leonas Klimas. Jis pašventino ir palaimino ką tik pradėjusį veikti Seimo nario

biurą ir pareiškė viltį, kad parapijiečiai čia ras pagalbą, pajus supratimą ir bus išgirsti. Dekanas Seimo nariui, susirinkusiems Širvintų gyventojams linkėjo nuoširdaus ir tikro bendravimo, artimo ryšio ir tarpusavio pagalbos.

G. Songaila pasidžiaugė šiltu širvintiškių sutikimu, jų patriotiškomis nuotaikomis ir susitelkimu. Jo žodžiais, biuro atidarymas ir nuolatinis ryšys su rinkėjais yra būtinas, labai prasmingas, deramai atliekant pareigą tarnauti Lietuvos žmonėms.

Nuo Sąjūdžio laikų mėgstantis būti tarp žmonių Seimo narys pabendravo su kiekvienu, užsukusiu į biuro atidarymą, išgirdo nuomonių, pageidavimų.

G. Songailos biuras yra įsikūręs I. Šeiniiaus gatvės 8-ajame name, 2 aukšte, 2 kabinete. Dėl priėmimo tartis iš anksto telefonu 8 687 80565 bei *el. p. irvel@delfi.lt, gintaras.songaila@lrs.lt*.

Prima SAPLIENĖ (1930 03 04–2011 01 28)

Prasidedant sausio 28 d. Toronte mirė veikli Kanados lietuvių bendruomenės narė, Vilniaus krašto lietuvių sąjungos išeivijoje darbų globėja Prima Saplienė. Ji kaip geroji dvasia pusę amžiaus lydėjo lietuvių kultūrą, Rytų Lietuvos ir jos mokyklų globą. Nuoširdžiai užjaučiame vyrą Bronių Saplį, didžiai nusipelnusį Lietuvai Vilniaus krašto lietuvių sąjungos išeivijoje pirmininką, sūnus Alvydą, Liną ir Ramūną, visus gimines, draugus.

Vilniaus krašto lietuvių sąjungos vardu E. Bulotienė, „Vilnijos“ draugija, K. Garšva. N. Balčiūnienė, Lietuvių švietimo draugija „Rytas“, A. Masaitis, Švenčionijos klubas V. Gumauskienė, Lietuvos Sąjūdis R. Kupčinskas, Rytų Lietuvos reikalų taryba. G. Songaila, Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga, J. Burokas, Šalčininkų rajono lietuviškos mokyklos, laikraščio „Voruta“ redakcija

Nuoširdžią užuojautą reiškiamo Lietuvos Sąjūdžio tarybos nariui Valensui Čeginskui mirus jo broliui, iškiliam lietuvių išeivijos veikėjui Kejetonui Juliui ČEGINSKUI

Lietuvos Sąjūdžio taryba

PR

Populiariausias mobiliojo ryšio tinklas – „Tele2“

Per pirmuosius tris 2010 metų ketvirčius mobiliojo ryšio bendrovė „Tele2“ aptarnavo didžiausią pokalbių srautą Lietuvoje. Ryšių reguliavimo tarnybos (RRT) duomenimis, „Tele2“ klientai per devynis praėjusių metų mėnesius iš viso kalbėjo daugiau kaip du milijardus minučių. Jei visą šį laiką sudėtume į vieną pokalbį, jo trukmė viršytų 7700 metų – prieš tiek laiko nebuvo nė Egipto piramidžių brėžinių.

Praėjusiais metais „Tele2“ verslo klientų skaičius pasiekė 94,6 tūkstančio. Daugėjo ir privačių klientų – jų gretose jau 521 tūkstantis „Tele2“ abonentų. Vis daugiau klientų savo numerį į „Tele2“ perkelia iš kitų operatorių tinklų. Per 2010 m. bendrovės „Tele2“ ryšį pasirinko 18,8 tūkst. klientų daugiau, nei iš jos išėjo.

Renkasi ir rekomenduoja

Rinkos analizės ir tyrimų bendrovė RAIT pernai gruodį atliko gyventojų apklausą ir nustatė, kad bemaž pusė respondentų, t. y. 47,9 proc. Lietuvos gyventojų, naudojami „Tele2“ paslaugomis. Jas rinktis kitiems rekomenduotų du trečdaliai apklaustųjų, tiek pat jų teigė, kad „Tele2“ paslaugų kaina – mažiausia.

„RAIT“ duomenimis, „Tele2“ užimama mobiliojo ryšio rinkos dalis pernai sparčiai augo. Privačių klientų dalis per metus padidėjo nuo 36,7 iki 42,5 proc., išankstinio mokėjimo paslauga besinaudojančių klientų dalis – nuo 52,8 iki 53,2 proc. „Tele2“ paslaugomis besinaudojančių verslo klientų dalis 2010 metais didėjo nuo 22,9 iki 29,9 proc.

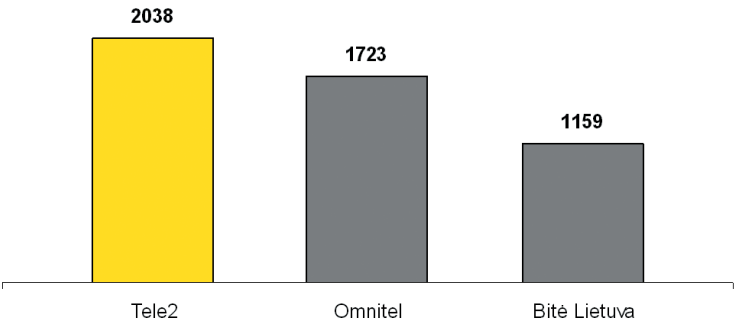
„Tele2“ įvertinti ir „Verslo žinių“ bei karjeros portalo *www.cv.lt* organizuojamuose „Geidžiamiausio darbdavio 2010“ rinkimuose. Bendrovei juose pernai atiteko pirmoji vieta tarp smulkaus ir vidutinio verslo įmonių.

Kainos mažyn, pokalbiai ilgyn

Augantį pokalbių srautą lėmė nuolat mažėjusios paslaugų kainos. „Nuo praėjusių metų pradžios pokalbių kaina mūsų tinkle sumažėjo daugiau nei penktadaliu, 22 procentais. Taigi „Tele2“ klientai, mokėdami vis mažiau, galėjo daugiau kalbėti“, – paaiškina Petras Masiulis, „Tele2“ generalinis direktorius.

Jo žodžius patvirtina RRT pateikiami skaičiai. Jie rodo, kad vidutinė mėnesio pokalbių trukmė išaugo nuo 109 minučių 2010 m. pradžioje iki 133 minučių rudenį. „Toliau mažinome kainas – tai leido gyventojams ir verslui neriboti savo poreikių bei kalbėti nuolat nežvilgčiojant į laikrodį. Be to, mažesnės kainos paskatino dar daugiau klientų, tiek privačių, tiek verslo, pasirinkti mūsų paslaugas“, – teigia P. Masiulis.

Pokalbių minučių skaičius, mln. (2010 m. sausis-rugsėjis)

Užs. Nr. 4

Atsiprašymas

„Vorutos“ Nr. 2 (716) (2011 m. sausio 22 d.) 7-ame puslapyje prie straipsnio „Sausio 13-oji Pajstryje“ autorės pavardė turi būti Striškienė. Už korektūros klaidą atsiprašome straipsnio autorės ir skaitytojų. Redakcija

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Iš Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondo, pagal valstybės teikiamos dalinės finansinės paramos kultūriniam ir šviečiamiesiems projektams 2011 metams, pagal Šviečiamojo pobūdžio leidinių programą Viešajai įstaigai „Vorutos“ fondas skirta valstybės parama projektui „Lietuva tarp Rytų ir Vakarų“ – 33 000 Lt.

Dėmesio

Galite įsigyti 2010 m. įrištą „Vorutos“ laikraščio metinį komplektą. Kreiptis tel.: 8 528 55331; 8 528 51266; mob. 8 605 11117.
El. p.: vorutosfondas@voruta.lt

Dėmesio

„Vorutos“ fondas parduoda knygas: Kun. Prano Bieliausko „Vilniaus dienoraštis. 1915–1919“ ir Juozo Vercinkevičiaus „Kur dunkso Trakų pilys“. Kreiptis: tel.: 8 528 55331; 8 528 51266; mob. 8 605 11117; el. p.: vorutosfondas@voruta.lt

Nuo šiol „Senosios kibininės“ kibinai ir įvairiais patiekalais galėsite mėgautis ne tik užsukę pas mus į Trakus, bet ir savo šventėje, kurios vietą pasirinksite patys arba ja pasirūpinsime mes.

„Senoji kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus;
- * Edukacinė kibinų gamtinimo pamokėlė;
- * Parodomoji „Šimtalapio“ gamtinimo pamokėlė;
- * Specialus meniu grupėms;
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai;
- * Dienos verslo pietūs;
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

Trūksta laiko užsukti pas mus į Trakus ?
– Mes stengsimės būti arčiau Jūsų!
Naujausia paslauga !!!

Į gatves jau išriedėjo nauji, gražūs, firminiai „Senosios kibininės“ autobusiukai, kuriuose galėsite nusipirkti skanių, karštų, sultingų kibinų!

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais :

1. Automagistralė Vilnius–Kaunas 23 km;
2. Šavanorių pr. 16 (šalia Hyper RIMI);
3. Žirmūnų g. 64 (šalia Hyper RIMI);
4. Vienuolio g. (šalia Žemės ūkio ministerijos);
5. Žirmūnų g. 2 (šalia „IKI“).

Ačiū, kad esate kartu!
tel. pasiteirauti 8 659 08 454.

www.kibinas.lt

Užs. Nr. 20

Voruta®

Visos prekių ženklų teisės saugomos

9 771392 1067018

Prenumeratos indeksai
0135, 0136

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

© Voruta 2011. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© Voruta, 2011. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt atnaujinimų leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina du kartus per mėnesį (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius. Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1200 egz.

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radio ir televizijos rėmimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66
El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt**
Interneto svetainės: **www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt**

Redakcija: Jurgita Brasiūnaitė (redaktorė), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Viktoras Latvėnas (maketotojas), Daiva Sedlikovska (buhalterė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Aušra Virvičienė, Birutė Žemaitaitė, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius)